

WWW.UNILIB.RS

У
Н
И
В
Е
Р
З
И
Т
Е
Т
С
К
А

Б
И
Б
Л
И
О
Т
Е
К
А

538

u. 87 114340
114340

БРАНИЧ

ЧАСОПИС ЗА ПРАВНЕ И ДРЖАВНЕ НАУКЕ

ВЛАСНИК
УДРУЖЕЊЕ ЈАВНИХ ПРАВОЗАСТУПНИКА
У С Р Б И Ј И

УРЕЂИВАЛИ:
Др. МИЛ. Р. ВЕСНИЋ
И

УЗ УРЕЂИВАЧКИ ОДБОР

(Др. Давид Алкалај, Добривоје С. Петковић, Љубомир Живковић, Марко Трифковић, Милан Миловановић, Милан Ст. Марковић, Никола Капетановић и Панта Туцаковић)

Др. Мих. С. Полићевић

ГОДИНА VIII (1901)

свеска 1—12

БЕОГРАД

ДРЖАВНА ШТАМПАРИЈА КРАЉЕВИНЕ СРБИЈЕ

1901

WWW.UNILIB.RS

У
Н
И
В
Е
Р
З
И
Т
Е
Т
С
К
А

Б
И
Б
Л
И
О
Т
Е
К
А

УПРАВА — УРЕДНИШТВО И АДМИНИСТРАЦИЈА
— КНЕГИЊЕ ЈУБИЦЕ УЛ. БРОЈ 30. —

СТАН УРЕДНИКОВ:
— У ИСТОЈ УЛИЦИ БРОЈ 17. —

WWW.UNILIB.RS

У
Н
И
В
Е
Р
З
И
Т
Е
Т
С
К
А

Б
И
Б
Л
И
О
Т
Е
К
А

Главнији сарадници „БРАНИЧА“

у 1901 год.

— — —

Арнаутовић др. Д. И.
Богишић Валтазар
Вељковић др. В.
Веснић др. Миленко Р.
Вучковић П. М.
Драгутиновић Милутин Ст.
Јовановић Слободан
Карајовановић Ђорђе
Кумануди др. Коста Д.
Лазаревић М.
Љубишић др. Бошко П.
Максимовић Стева
Маринковић др. Војислав
Маринковић Павле К.
Марјановић М. Ђ.
Марковић др. Божа В.
Марковић Чеда
Миљковић др. Милутин
Нинчић др. Момчило А.
Павловић Божа Ст.
Павловић Гојко
Панић Селимир Р.
Папафава др. Владимир
Петровић Милан В.
Полићевић др. Михаило С.
Радивојевић Михаило М.
Р. Г.

IV

WWW.UNILIB.RS

У
Н
И
В
Е
Р
З
И
Т
Е
Т
С
К
А

Б
И
Б
Л
И
О
Т
Е
К
А

Солдатовић Драгутин Н.
Станојевић Милош М.
Стојадиновић Мих. Л.
С. Д. Н.
Христић А. Р.
Чохаџић Ђ. С.
Штрохал др. Иван.

САДРЖАЈ

Год. VIII — 1901, св. 1—12.

СТРАНА

А. Расправе и чланци

Образовање Народне Скупштине, расправа из Српског Уставног Права, од Слободана Јовановића, проф. Вел. Школе	1, 107
О порезу на приход с погледом на наше законодавство, од др. Момчила А. Нинчића	18, 130, 239, 515, 563
Бердапске таксе и Међународно Право (свршетак) од др. М. Р. Веснића	39
— О условној осуди (закон Беранже-ов) од Лукијана Трепо-а, преводи М. М. Станојевић	46, 153, 290, 464
О особној тужби у кривичном поступку, од др. Боже В. Марковића	98
Касациони Суд и унука у питању наслеђа дедовине, од Ст. Максимовића	128
Једна опасна новина код нашега Касационог и Апелационог Суда, Суђење без закона, од Мих. Л. Стојадиновића	144
Кина, Трансвал и Међународно Право, од А. Милосављевића	148
Један приложак к објашњењу § 399. грађ. законика, од Ст. Максимовића	189
О Акционарским Друштвима, расправа из упореднога трговинског законодавства, од др. Мих. С. Полићевића	193, 402, 613
Бело робље, социолошко-криминална расправа, од др. Милутина Миљковића	208, 447
Наше најновије војно кривично законодавство, саопштио Гојко Павловић, судски капетан	226
Тумачење § 466. грађ. суд. поступка, од Мих. Л. Стојадиновића	257
Закон о судијама, од М. Лазаревића	259
Мафија, од Анџела Вакара, превео с француског Г. Р.	274
Капара при куповини (по римском праву) од др. Бош. П. Љубишића	379
Напрт закона о адвокатима у Краљевини Србији	483
Није јача тапија у праву својине од изврине судске пресуде, која замењује тапију, од М. Лазаревића	530

О сабирању правних обичаја, од <i>В. Богшића</i>	549
Чиновници и министри на расположењу, од др. <i>В. Велковића</i>	555
Касационе судије одговорне су кривично и грађански за своје незаконе поступке, од <i>Ст. Максимовића</i>	595
Интерпретација једног места у пандектима <i>L. 41. pr. Dig. legatis II</i> , од др. <i>Д. И. Арнауговића</i>	604
<i>Рихард Хилдебранд</i> , превео с немачког <i>Чеда Марковић</i>	632
Уговори о савезу, од др. <i>Косте Д. Кумануди</i>	693, 810
Наша професија, од др. <i>Мих. С. Полићевића</i>	705
Опаске на нацрт закона о адвокатима — чл. 4. (тач. 2. и 7.), 6. и 32. — од <i>М. Лазаревића</i>	715
Да ли се благодејање у чет дана земље (§ 471. грађ. поступка) простире на децу дужнога земљоделца без обзира на њихово доба, од <i>Ст. Максимовића</i>	725
Развиће права и друштвена свест, од <i>Л. Тенона</i> , председника Касац. Суда у Паризу, превео <i>Мил. М. Станојевић</i>	727, 818
О пореској обавези странаца у Србији, од др. <i>Вој. Маринковића</i>	773
Руски закон о уставу градова 11 јуна 1892, написао др. <i>Влад. Папаџава</i> , адвокат у Задру	785
Имовински законик за Црну Гору у новим преводима, од др. <i>М. Р. Веснића</i>	887
Само у незадовољству или жалби (сем кад је случај из II одељка § 323. сл. А, грађ. пост.) нови докази поднесени не примају се. Тумачење § 314. грађ. поступка (одлука ошће седнице Касационог Суда), саопштио <i>Јанић</i>	895
О објављивању или прештампавању лажних или измишљених гласова као и објављивање или прештампавање лажних или лажно некоме приписиваних докумената — члан 24. закона о штампи од 18 децембра 1901, од др. <i>Мих. С. Полићевића</i>	899
Право мањине, од др. <i>Ђорђа Јелинека</i> , професора на хайделбершком универзитету, превео <i>Ђорђе М. Јосимовић</i>	910

Б. Уставна реформа

Уставна промена	342
Народу српском	349
Устав Краљевине Србије	354

В. Грађа за правну историју

Суђење у Србији пре писаних закона, (из лозничке архиве). Саопштава <i>С. Р. Панић</i>	64, 164
Установљење Великог Суда (из окружија југодинског). Саопштио <i>П. К. М.</i>	300
Из Брусничке Архиве	668

Суђење у Србији пре писаних закона. Саопштио <i>Павле К. Маринковић</i> , судски рачуновођа	739
Писмо Кнеза Милоша од 1823, год., саопштио <i>П. К. М.</i>	938
Из Шабачке архиве, саопштио <i>Драгић Н. Солдатовић</i>	942

Г. Удружење јавних правозаступника

Рад Главног Одбора Удружења Јавних Правозаступника	180, 340, 686, 767
Годишњи Извештај главног скупа Удружења Јавних Правозаступника, бележио <i>Д. Н. Јанковић</i>	655

Д. Из суднице

I Председник суда, односно председавајући судија, не може парничара да осуди несаслушаног, на 24 сата затвора за испун из § 154. грађ. суд. поступка. Саопштио <i>Б. С. Чохаџић</i>	71
II Јавна продаја, и кад је неуредна, не може се поништити, ако је тужилац тражио уништај продаје са других разлога, а не са оних који је чине неуредном (одлука III одељења Касационог Суда). Саопштио <i>Михаило М. Радивојевић</i>	73
III Јавна продаја, кад је неуредна, мора се поништити, и ако је тужилац тражио уништај продаје са других разлога, а не са оних који је чине неуредном (одлука II одељења Касационог Суда). Саопштио <i>Мих. М. Радивојевић</i>	74
IV Застарелост коначне одлуке судске о казни не почиње тећи од дана, кад ту одлуку одобри Касациони Суд, већ од дана када одлука Касационог Суда буде кривцу саопштена; све до тога момента може бити речи само о застарелости дела (§§ 79. и 396. крив. законика). Саопштио <i>А. Р. Христић</i>	75
V Није надлежан суд онога округа у коме дужник живи, да решава питање о отварању стечаја над имовином тога дужника, ако у томе округу нема имања, већ суд онога округа, у коме дужник има имања (одлука одељења Касационог Суда). Саопштио <i>М. Ђ. Марјановић</i> , писар	168
VI Пријем на меници може се означити ма којом речју, којом се исказује јасно воља трасатова, да се меницом обвезе, а не само речју «примљена,» која је употребљена у § 92. трг. зак. (одлука одељења Касационог Суда). Саопштио <i>Мих. М. Радивојевић</i>	170
VII У два маха осуђиван — за просту и опасну крађу — и сад признавајући и треће дело опасне крађе, доброг је владања, саопштио <i>Божа Ст. Павловић</i> , судија	171
VIII Поступак: када суд у случају стицаја дела, кажњивих по службеној дужности, слије казну уједно, на се доцније, кад кривац испу отночне издржавати, једно од тих дела амнестира (одлука одељења Касационог Суда). Саопштио <i>Д. Н. С.</i>	303
IX Измена § 832. грађ. зак. о јемству као доцнија, јача је и у аналогји својој, од изречно неукинутог ранијег § 830. грађ. зак. (одлука одељења Касационог Суда). Саопштио <i>Милан В. Петровић</i> , секретар неготинског првостепеног суда	305

УНИВЕРЗИТЕТСКА БИБЛИОТЕКА

У
Н
И
В
Е
Р
З
И
Т
Е
Т
С
К
А

Б
И
Б
Л
И
О
Т
Е
К
А

X За удовичку пензију тражи се само десет година улагања у пенциони фонд од стране мужа, без обзира на то, да ли је улагање било непрекидно или не. Саопштио *П. М. Вучковић*, правник IV год. 306

XI Да ли је за обезбеђење забраном и по застарелим меничним обвезама надлежан првостепени суд или не? (одлука опште седнице Касационог Суда). Од *Д. Н. С.* 537

XII Да би пријемник права осигураног лица могао примити осигурану суму, треба да се сви првобитни корисници, ако би их више било, за времена измене у корист пријемника (одлука опште седнице Касационог Суда). Саопштио *Солдатовић* 675

XIII Начелна одлука Касационог Суда (одлука одељења Касационог Суда). Саопштио *П. М. Вучковић* 679

XIV Увреда умрлих предака Краљевих по нашем закону није кажњива; но ако се њоме вређају или омаловажавају живи потомци умрлога, онда је она кажњива по § 91. б. I одељка крив. закона (одлука опште седнице Касационог Суда) 751

XV Тумачење IV алинеје чл. 39. Устава земаљског (одлука одељења Касационог Суда) 753

XVI Отежавна околност из тач. 4. § 65. крив. зак. у злочину или преступу према жени не узима се у обзир (одлука III одељења Касационог Суда) 754

XVII Отежавна околност из тач. 4. § 65. крив. зак. у злочину или преступу према жени узима се у обзир (одлука I одељења Касационог Суда). Саопштио све *Мих. М. Радивојевић* 755

XVIII Пововљење парнице може се само једанпут тражити, а свако доцније тражење суд мора, и без достављања тужбе на одговор и одређивање рочишта, по званичној дужности, одбацити (одлука одељења Касационог Суда) 962

XIX Пововљење парнице у законском року може се тражити све дотле док се не добије, и кад се добије, док се поново поведени спор не изгуби, а процедура при овоме решавању је иста као код других спорова (одлука одељења Касационог Суда), саопштио обе *Мих. М. Радивојевић* 963

XX По §-у 28. стечајног закона за све несвршене парнице противу презадужника, којима се што од имања њиховог тражи надлежан је стечајни суд, а исто тако надлежан је и за разматрање жалбе на пресуду изабраног суда, који је по тим парницама састављен (одлука одељења), саопштио *Ст. Максимовић* 964

XXI За расправу парница друштва за електрично осветљење противу свога претплатника (закупца) због накнаде штете, која потиче из delicta или quasi-delicta претплатниковог (закупчевог) надлежан је грађански суд (одлука опште седнице), из „Српских Новина“ (број 245. од 1899) 966

Ђ. Из страног правосуђа

Опорука је пуноважна ако наследник и није наведен у њој својим именом и презименом, али је међу тим тако означен, да га сваки трећи може одмах и лако уиознати, саопштио *Ст. Максимовић* 746

1. Нужна се одбрана допушта и онда кад је ко сам противу себе изавао напад. 2. Кад се сматра да је увреда „пред више људи“ јавна. 3. Уговор, по коме женскиње има да ради све послове у кући као домаћица, уз услов да јој се плати извесна сума, није правно допуштен. 4. За тужбу о увреди части путем писма, надлежан је суд, где је писмо на пошту предато, а не место где га је адресат примио. Извео. *Ст. Максимовић* 956

Е. Листақ

Др. Манделбаум понова пред судом. Саопштио *Мих. М. Радивојесивић*, судски писар 309
Глад — неодољив случај? Саопштио *М. Ст. Драгутиновић*, секретар судски 318
Заборав, психолошка студија, *О. Каусмана, П. К. М.* . . . 662

Ж. Књижевни преглед и књижевне белешке

1. *Б. Карајовановић* адв.: *Право Трговинско од Јов. С. Муловановића* 77, 174
2. *Clemens, Justus, Strafrecht und Politik. Kriminalpolitische Gedanken eines alten Richters* 85
3. *Krüger Paulus, Justiniani Institutiones rec.* 86
4. *Schollenberger, Dr. J., Professor an der Universität Zürich. Grundriss des Staats- und Verwaltungsrechtes der Schweizerischen Kantone I Band. das Staatsrecht* 86
5. *Suess, Dr. Emil, Die Stellung der Parteien im modernen Strafprocess. Eine strafprocessuale Abhandlung in rechtsvergleichen-der Darstellung* 87
6. *Praes. Prinops k razvoju pojma obveze u rimskom pravu.* Napisao *Dr. Vilim Graber* 87
7. *Asser T. M. C. La convention de la Hage, du 14 novembre 1896, relative à la Procedure Civile* 88
8. *Суботић Вој. М. др.* Један случај симулације лудила. — Лудило гањања, убиство и покушај убиства 89
9. *Šilović dr. Josip: Sloboda Volje i Kazneno Pravo* 89
10. *Црногорски Илмовински Законик на руском* 176
11. *Правни положај Босанаца и Херцеговаца* 176
12. *Мјесећник Правничког Друштва у Загребу 176, 339, 538, 683*
13. *Грабарь В. ђ. Римское Право въ историю междуна-родно-правовыхъ учений* 177
14. *„Вѣстникъ Права“* 178
15. *Bulletin de l'Union Internationale de Droit Pénal* . . . 179
16. *Оцена г. др. Ивана Штрохала. Дела пок. Живка М. Милосављевића: Римско Приватно Право, књига I.* 328
17. *Nys Ernest, Etudes de Droit International et de Droit Politique* 337
18. *De la Grasserie Raoul, Des Principes Sociologiques de la Criminologie* 338
19. *Costa Emilio, Corso di Storia del diritto romano dalle origini alle compilazioni giustiniane, књ. I* 338

УНИВЕРЗИТЕТСКА БИБЛИОТЕКА

УНИВЕРЗИТЕТСКА БИБЛИОТЕКА

20. Isambert Gaston, L'indépendance Grèque et l'Europe . . .	339
21. О безопасном покушају, од др. Мил. Миљковића, војно-судског мајора у оставци	538
22. О првенственом праву наплате између државе и хипотекарних поверилаца — објашњење чл. 102. зак. о непосредном порезу — студија из приватног права од Жив. М. Перића, професора права на Великој Школи	538
23. Две нове расправе о Америчком Праву	539
24. Павловић др. Драг. М. Аустриска владавина у Северној Србији (од 1718—1739)	539
25. Revue du Droit Public et de la Science Politique en France et à l'étranger. Directeur F. Larnaude	540
26. Менично Право, написао Ђ. Карајовановић, адвокат. Удешено за ђаке трговачке школе, слушаоце недељно-празничне школе, трговачке омладине и све оне који се служе менипом	681
27. La famille dans les différentes sociétés. — Starcke (C. H.)	682
28. Science Sociale de la démocratie. Dupart (G. — L.)	682
29. La Juridiction administrative	683
30. Аграрни покрети у старом Риму, с особитим обзиром на данашње наше пољопривредне прилике	684
31. Легопис Матице Српске	684
32. Финансије и установе обновљене Србије II издање	684
33. Dr. Voislav Marincovitch. — De la discrimination de revenus	759
34. Привредни Гласник	760
35. Финансијски Преглед	761
36. Essai d'une psychologie politique du peuple anglais au XIX-e siècle, par Emile Boutmy	761
37. Todd (A.). — Le gouvernement parlementaire de l'Angleterre. Traduit de l'édition anglaise, revue par Spencer Walpole. Avec une préface de Casimir-Périer, ancien Président de la République française 1900	762
38. Ashley (W. — G.), Professeur d'histoire économique à Harssard University. — Histoire et doctrines économiques de l'Angleterre. Traduite sur la 3-e édition anglaise, revue par l'auteur, par P. Bondvis et S. Bouyssy 1900	763
39. Општина. Прва књига. Закон о општинама од 1839 до 1898 год. Општина. Трећа књига; други део: Општинске финансије — Општинске трошарине	763
40. Попис становништва и домаће стоке у Краљевини Србији 1900	764
41. Frank (L.) — La femme — avocat	765
42. Laband (P.), professeur à l'Université de Strasbourg. — Le Droit public de l'Empire allemand, avec une préface de F. Larnaudee, professeur de droit public général a la faculté de droit de Paris. Edition française revue et mise au courant de la dernière législation par l'auteur. 1900	765
43. Vaccaro (Al. A.). — Bases scientifiques du droit et de l'Etat. 1898	766

44. <i>De la condition juridique des Bosniaques et des Herzégoviniens en pays étrangers.</i> Par Jivoïn Peritch, professeur à la faculté de droit de Belgrade. Bruxelles 1901	969
45. <i>Les personnes Morales,</i> par Marquis de Vareilles Sommières. Paris 1901 год	970
46. <i>Уговори о савезу</i>	971
47. <i>Промена у уредништву</i>	973
48. «Софиско Правничко Друштво»	973
49. <i>Посећивање Народног Богатства,</i> јавно предавање М. С. Милошевића, инжињера	973
50. <i>L'Histoire d'une codification</i> тј. <i>Историјски преглед кодификације црногорског законика,</i> од В. Божишића	974
51. <i>La loi serbe sur l'inamovibilité des juges,</i> реферат Ж. М. Перића, професора Велике Школе	974

Позив на преглед:

52. <i>Списки Устанак и прва владавина Милоша Обреновића,</i> од др. Куниберга	348
53. «Срб», књижевни лист у Дубровнику	974

З. Бележник

Адвокатска конференција. — Правничко Друштво на Великој Школи, 90. — Убиство вештице. — Истраживање и објављивање пословица у Русији, 92. — Нов доктор права. — Празне катедре. — Правозаступници. — Закон о изменама и допунама у закону о устројству судова, 93. — Нови закон о судијама. — Спиритизам, 94. — Нобелова задужбина, 95. — Велики добротвор, 96. — Промене у судској струци. — Кретање правозаступника, 182, 546 и 687. — Конференција београдских адвоката. — † Михаило Кр. Ђорђевић. — † Илија Гадовић. — † Артур Дежарден, 183. — † Светозар Кара-Петровић, — Министарске промене. — Нов професор. — Међународно Удружење за упоредно изучавање Права, 184. — Један дародавац. — Правничке клинике, 186. — Донети закони на овогодишњој ванредној Скупштини. — Конференција мира. — Шематизам одликованих лица, 187. — Избор судија. — Министарска промена, 341. — Муреј Хол-жена. — Хистерија у немачкој војсци. — Са Велике Школе, 342. — Фонд пок. Настаса Петровића, бив. проф. Вел. Школе. — Међународно Удружење за правне и привредне науке, 343. — Судски указ. — Правници у Народној Скупштини, 346 и 687. — Заслужено одликовање. — Међународно Удружење за Кривично Право. — Др. Лујо Кнез-Војновић, 346. — Прибира грађу. — Ф. Листово Кривично Право, 347. — Судски размештај, 541. — На расположење. — Постављени. — Касациони Суд, 544. — Апелациони Суд. — Дунавски Дивизијски Војни Суд. — Моравски Дивизијски Војни Суд. — Велики Војни Суд, 545. — Војни Суд за офицере. — Стални Међународни Изборни Суд. — Др. Миленко Р. Веснић. — Нов уредник, 546. — Нови правозаступници, 687, 769 и 975. — Упражњене катедре, 687. — † Владимир Поповић. — † Виљем Стубе, 688. — Виши Војни Суд, 768. — Војни дисциплински суд, 769 и 978. — Заменик судија. — Судија војнога суда. —

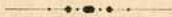

Премештен, 769. — Престало правозаступништво. — Умри правозаступници. — Пензионисани. — Постављени. — Привремене судије, 976. — Заменици судије. — Стални правнички одбор. — Судије грађанског реда. — Касациони и Апелациони Суд, 977. — Дисциплинарни суд. — Уважена оставка на правозаступништво. — † Rolin-Jacquemyns, 978

И. Некролози

† Његово Величанство Краљ Милан	97
† Ађим Чумић	756

Исправке: 188 и 689

У
Н
И
В
Е
Р
З
И
Т
Е
Т
С
К
А

Б
И
Б
Л
И
О
Т
Е
К
А

БРАНИЧ

ЧАСОПИС ЗА ПРАВНЕ И ДРЖАВНЕ НАУКЕ

ОРГАН УДРУЖЕЊА ЈАВНИХ ПРАВОЗАСТУПНИКА У СРБИЈИ

ИЗЛАЗИ:
сваког месеца.

ОДГОВОРНИ УРЕДНИК:
МАРКО ТРИФКОВИЋ
ПРАВОЗАСТУПНИК.

УРЕДНИШТВО:
Краљев трг Бр. 2

ОБРАЗОВАЊЕ НАРОДНЕ СКУПШТИНЕ*)

— РАСПРАВА ИЗ СРПСКОГ УСТАВНОГ ПРАВА —

1. — Скупштина не излази готова из избора. Бирачи одређују, истина, посланике, али посланици нису то исто што и Скупштина. Они представљају само материјал, из кога Скупштина има тек да се образује. Њено образовање није дело бирача, него је дело других чинилаца. Ти су чиниоци прво Краљ, па онда сами посланици.

2. *Сазивање Скупштине.* — Као год што Краљ позива бираче да изберу посланике, тако, по свршеним изборима, он позива изабране посланике да се састану у Скупштину. То је што се разуме под сазивањем Скупштине. „Краљ сазива Скупштину“... (чл. 76 Устава). Из овог излази да се посланици могу икупити на Скупштину само по Краљевом позиву, а не и по позиву неке друге власти, или властитом иницијативом. Али Краљево право сазивања није апсолутно. Другим речима, Краљ не би могао никако не сазивати Скупштину, и тим посредним начином укинути ову установу. Он је обвезан сазвати је сваке године, најмање један пут. По чл. 75 Устава: „Скупштина се сазива редовно сваке године,“

*) Ова је расправа одељак из оних предавања која сам држао на Вел. Школи, као професор државног права. Предајући је јавности, ја нисам сматрао за потребно толико је прерадити, да се не позна да је она у првобитном свом облику, била намењена ђацима. Јер моја је жеља да она, и оваква каква је сада, на првом месту опет ђацима послужи. — С. Ј.

и с тим у вези по члану 80 изборног закона скупштинског: „Сваке године, Краљ издаје позив за Скупштину...“

Смисао је ових чланова јасан. Скупштина се мора сазвати сваке године, а не за сваку годину. У пракци је, међу тим, протумачено да је довољно да она буде сазвана за сваку годину. Толико примера има да се редовни сазив за једну годину држи тек пошто она протече. Тако се 1884 сазвала Скупштина за 1883.; 1885, за 1894; 1898, за 1897. Докле се Уставом хтело обезбедити годишње сазивање Скупштине, дотле би се према овој пракци могло десити да Скупштина не буде сазвана никако кроз на пр. три године, па онда да се, четврте године, држе једно за другим четири сазива. Никаква јемства нису предвиђена за уредно сазивање Скупштине. На случај да Краљ престане сазивати Скупштину, посланици, као што је речено, не би имали права да се и без његова позива састану. „Без Краљевог позива посланици не могу се скупити у седнице скупштинске...“ (чл. 79 У.)

У ранијим законима о Народној Скупштини опажа се брига како да се ујемчи уредно сазивање Скупштине. У времену од 1848 до 1858, за читавих десет година, она није била сазивана никако. Кад се после толиког одмора, а на основу закона о Народној Скупштини од 28 октобра 1858, сазвала опет, њој је први посао био да захтева један закон којим ће се уредно сазивање ујемчити. Тако је постао закон о Народној Скупштини од 5 јануара 1859, где се налазе оваке одредбе: „Ко се држању и слободној законитој радњи Народне Скупштине противи, највећи је противник закона и подлегаће најстрожијој казни.“ (§. 2) „Скупштину Народну нити ко може уништити, нити је у праву њеном ограничити“ (§ 3). „Народна Скупштина држаће се... сваке треће године у мјесту централног Правленија о Малој Госпођи.“ (§. 12) „Ако се нови посланици до Велике Госпође не изберу, онда ће се посланици последње Скупштине сматрати као да су наново изабрани и дужни су не чекајући на позив власти, сами на одређено место доћи и Скупштину о Малој Госпођи отворити.“ [§. 14] „Попечитељи, под којима се пропусти сазвати и држати редовну Скупштину до реченог дана, сматраће се и казнити као највећи преступници закона“ [§ 15] Овако је остало и по закону о Народној Скупштини од 14 јануара исте године, па и по закону о Народној Скупштини 30 јула од 1860, којим је само та измена учињена што је одговорност за несазивање Скупштине била пренета са свију министара на министра унутрашњих дела. Али закон о Народној Скупштини од 17 августа 1861 замењује наведене параграфе овим једним параграфом: „Обичну Народну Скупштину сазива Књаз.“ (§ 7) Устав садашњи подудара се и овде с тим законом који му је непосредно претходио. Кад се у Народној Скупштини већало, 27/8 септембра и 6

септембра 1870 о изборном закону скупштинском, било је предложено из средине посланика, да им буде допуштено искупити се и без владаочевог позива, ако владалац не би хтео сазивати Скупштину. Али тај је предлог пропао услед владина отпора. Влада се служила овим разлозима. Шта би вредело посланицима што би се и без владаочевог позива могли искупити, кад владатоца нико не може натерати да их као Скупштину сматра, да њихове састанке отвори, да им упућује предмете на решавање и т. д.? Какве би се користи имало од самог њиховог присуства, ако би их владалац оставио без икаквог посла? У осталом опасност је прошла да се Скупштина неће уредно сазивати. То се могло дешавати донде, докле је њој у свима питањима, припадао само саветодавни глас. Тада Владалац није сазивао Скупштину поглавито с тога, што је имао начина да и без ње, а са Саветом врши све државне послове. Али, од садашњег Устава, Скупштина је заузела место Савета. Без ње се не може издати ни један закон, без ње се не може доћи до новог буџета и т. д. Кад је не би сазивао, Краљ би се убрзо нашао у немогућности да врши законодавну власт, и да чини издатке из државне касе. С њом он може много више него без ње, и у тој тесној вези између њега и ње налази се јаче јемство за њено уредно сазивање, него у свим законским прописима.

Краљ сазива Скупштину указом, о коме је дужан саслушати Министарски Савет, а који треба да премапотпише министар унутрашњих дела (чл. 80 И. З. С.). У том се указу означаје „1. дан у који ће се сазвати Скупштина; 2. место где ће се сазвати...“ (чл. 81. И. З. С.). Дан или место скупштинског састанка, одређени једним указом, могу бити промењени другим. Место шта више може бити промењено, и пошто се Скупштина једном састане. На пр. указом од 17 септембра 1875 било је наређено да Скупштина, сазвана испрва у Крагујевац, и која је већ била почела ту радити, настави своју радњу у Београду. Краљ је потпуно слободан у избору оног места где ће сазвати Скупштину. Строго узев, то место не би морало бити варош. Скупштина би се могла држати на пр. у Топчидеру, као што је и бивало пре данашњег Устава. Могла би се држати и у ком манастиру и т. д.

По Уставу од 1835 Кнез је одређивао место скупштинског састанка, али не и дан. Дан је био одређен самим Уставом. „Скупштина Народна кући се сваке године по један пут о Ђурђеву дне...“ (чл. 84) По закону од 1858 Кнез је одређивао и дан и место, али не сам, већ споразумно са Саветом (§ 8). Закони од 1859 одузели су, једним ударцем, ту власт и Кнезу и Савету, утврдив једном за свагда да се Скупштина има састајати о Малој Госпођи у престоници. Закон од 1860, допустио је Кнезу да изузетно сазива Скупштину и ван престонице (§ 3). Закон од 1861 дао му је право да он у

сваком посебном случају, одређује место и дан скупштинског састанка. Ова је одредба прешла за тим и у садашњи Устав. Из овога излази да је све до 1861 Кнез био ограничен или Саветом, или законом у одређивању оног дана и оног места, кад ће се и где Скупштина сазвати. Тек од те године он је био ослобођен тих ограничења.

3. *Конституисање Скупштине.* — Речено је да бирачи не стварају Скупштину већ посланике. Скупштина постаје тек кад се посланици искупе, а пошто се они не могу искупити, докле их Краљ не позове, то би следовало да Краљ ствара Скупштину. Али ово није сасвим тачно. Ако је у његовој власти да их позове, то још не значи да од њега зависи да се они искупе, и то да се искупе под таким условима, да њихов скуп одиста представља Скупштину. За ово се друго иште њихова радња. Краљ сазива Скупштину, али се она конституише сама. За конституисање Скупштине нужно је (1) да искупљени посланици имају способност решавања; (2) да њихова пуномоћја буду оверена; (3) да се од њих узме заклетва, и (4) да они споразумно с Краљем одреде себи управу.

4. *Кворум.* — Конституисање Скупштине јесте акт решавања; за то му посланици не могу приступити докле год њихов скуп не добије способност решавања. Да би један скуп могао решавати, први је услов да га буде, а да би га било, нужно је да су његови чланови присутни. Сувише би било изискивати да су присутни сви. Присуство свију чланова тако је исто ретка ствар, као и њихова једногласност. С друге стране, било би опасно кад би се оставило нерешено то питање, колико чланова треба да присуствује: онда би мањина, и то незнатна, била у стању обвезати већину. Из тих разлога ни код Скупштине се не тражи да сви посланици присуствују, али се утврђује колико их најмање мора присуствовати. Тај најмањи број назива се *кворум*. Он се утврђује или Уставом, или специјалним законом, или скупштинском одлуком. Код нас је он утврђен Уставом, и износи три четвртине чланова (чл. 82).

Кворум ваља разликовати од другог једног броја, од броја гласача који је потребан за пуноважно закључење. Без кворума се не може решавати; без овог другог броја не може се ништа решити. Другим речима, да би Скупштина била способна *икако* решење донети, ваља да одређени број посланика буде присутан, а да би се

Извесно решење сматрало као њоме донето, ваља да одређен број за њ гласа. Кад се та два броја не би један од другог разликовала, могло би се мислити да само она скупштинска закључења важе за која је гласало онолико посланика колико износи кворум. По Уставу међу тим важе сва она закључења за која од присутних посланика гласа половина више један (чл. 82).

Пошто се постави једном разлика између кворума и оног броја гласача који је за пуноважно закључење потребан, онда је јасно да кворума има и онда, кад у гласању не учествује три четвртине присутних чланова. Кворум се постизава присуством извесног броја посланика, а не њиховим гласањем. У осталом, колико ће посланика учествовати у гласању, зна се тек онда пошто се гласање сврши. Да ли пак кворума има, треба утврдити пре него гласање почне, јер ово претпоставља способност за решавање, која се кворумом доказује.

Кворум се израчунава у главном на два начина: или према законом броју посланика, или према стварном. У првом случају, узимају се три четвртине од оног броја посланика колико Скупштина свега има по списку Гл. Контроле. У другом случају, одбијају се претходно од овог броја они посланици чија су места упражњена, — дакле они посланици који су умрли, који су искључени, који су дали оставке и т. д. У првом је случају кворум сталан, а у другом променљив, будући се спунита са сваким упражњеним место, а пење са сваким попуњеним. Наша Скупштина није учинила избор између та два начина. Она израчунава кворум час на један начин, а час на други, а час опет на један трећи начин који је у теорији непознат. На пр. она је израчунавала кворум према законом броју посланика 19 новембра 1875, а израчунавала га је према њиховом стварном броју 5 јула 1882. Најзад 15 јула 1882, 10 и 20 октобра 1886, она га није хтела израчунавати ни према законом броју ни према стварном, него према броју посланика с овереним пуномоћјима, који је био мањи од оба друга броја.

Ми држимо да се код нас кворум мора израчунавати према законом броју посланика. У члану 65 закона о пословном реду у Народној Скупштини стоји да се број гласача потребан за пуноважно закључење израчунава према кворуму, пошто се одбију они посланици који су лично заинтересовани у питању о ком

се гласа, као и они који се стално уздржавају од гласања. Али закон о пословном реду не садржава ни један члан који би допуштао да се, и при израчунавању кворума, чине слични одбици од законог броја посланика. И кад таки одбици нису законом изречно допуштени, онда излази да се кворум мора израчунавати према целокупном законом броју посланика.

На кворуму се оснива скупштинска способност решавања: следствено, нема тог предмета о ком би Скупштина могла и без кворума решавати. Ипак за то, у нашој се Скупштини хтела поставити разлика између оних решења која производе своје дејство и ван Скупштине, и оних решења која се тичу само ње. У прву би врсту спадала на пр. решења законодавна, а у другу она решења која стоје у вези с њеним унутрашњим редом, и сада мишљење је било изнето да ова друга решења могу бити донета и без кворума (13 јула 1877, 26 маја и 5 јуна 1882). Овако би разликовање било противно не само идеји кворума, него би било противно и једном члану закона о Пословном Реду у Народној Скупштини. То је члану 27 који гласи: »Састанак се може у означено време отворити и читање протокола започети, и ако нема у Скупштини толико посланика колико је за решавање нужно. Но ако се учине какве примедбе на садржај протокола, о чему треба Скупштина да реши, онда треба причекати да буде потребан број посланика.« Ако има решења која се тичу само Скупштине, то су ова решења о примедбама на протокол скупштински; па кад скупштински пословник не допушта ни да се о њима решава без кворума, онда је очевидно да нема таквих скупштинских решења која би се и без кворума могла донети.

Строго примењена, начела кворума изискивала би да Скупштина не приступа никаквом акту, док се не искупи три четвртине од законог броја њених чланова, и пошто је први акт који она предузима, избор једног одбора за пријављивање посланика и прегледање њихових пуномоћија, то би изашло да она не би требало ни том акту да приступи, док се кворум не констатује. Ово је мишљење више пута нашло израза у Скупштини. Поједини посланици захтевали су 19 јуна 1876 и 24 јуна 1895 да се пре избора тога одбора изврши прозивка, како би се видело да ли има кворума. Таква је прозивка била не само захтевана, него и извршена 1

www.unilib.org
 УНИВЕРЗИТЕТСКА
 ВИВЛИОТЕКА

Новембра 1879 и 3 априла 1885. С друге стране, у скупштинском пословнику налазе се два члана из којих излази да одбор за пријављивање посланика и прегледање њихових пуномоћија, или краће, пријавни одбор. — Скупштина може изабрати и без кворума. Једно је члан 5, по коме се пријавни одбор бира оног дана који је за састанак Скупштине одређен, па ма колико посланика тога дана дошло; — а друго је члан 9 по ком тек тај одбор констатује да ли пријављени посланици чине кворум, у место да се то пре његовог бирања констатује. Може изгледати да се овим члановима одступило од члана 82 Устава, али у ствари није тако. Ако се прво бира пријавни одбор, па тек за тим констатује кворум, а не обрнуто, то је само с тога што се кворум тек с помоћу тог одбора може констатовати. Колико је посланика присутно, показује се прозивком, а прозивка претпоставља списак посланика, и то списак за који је Скупштина нашла да је тачан. Пошто такав списак може само Скупштина саставити, то је очевидно да он не претходи њеном састанку, него му следује. Онда кад се посланици први пут искупе, тај списак по коме би се њихов број констатовао још није готов. Ако би Скупштина хтела одмах да види колико је њених чланова присутно, она би морала прозивку извршити по оном списку посланика који је у министарству унутрашњих дела начињен према извештајима полицијских власти. То би, пак, значило да се Скупштина уверава из докумената једне друге власти о оном што је се највећма тиче, о својој способности за решавање. Ето за што по закону о пословном реду, Скупштина не почиње свој рад прозивком, него га почиње наименовањем једног одбора, који има да састави списак посланика на основу њихових непосредних пријава код Скупштине.

Бирање пријавног одбора на првом састанку скупштинском не чини дакле изузетак од правила о кворуму, пошто се управо тек наименовањем таког одбора ствара могућност за констатовање кворума. Да правило о кворуму одиста остаје у снази, види се по томе што, кад једном пријавни одбор буде изабран, Скупштина не може више никакав посао предузети, докле тај одбор не утврди да се пријавило толико посланика, колико је нужно да Скупштина може своју радњу започети (чл. 9. З. о. П. Р. Н. С.) Тек пошто то утврди, он сазива Скупштину

да приступи осталим актима свога конституисања, као што су оверавање пуномоћија, заклинање посланика, наименовање њене управе и т. д.

Спорно је питање да ли ће пријавни одбор сазвати Скупштину, чим се пријави три четвртине посланика од законог броја посланика, без обзира на њихова пуномоћија, или ће је сазвати, чим се пријави толико посланика с пуномоћијима која он сматра као уредна. У пракси, пријавни одбор поступа кад на један начин, кад на други. Један пут, при констатовању кворума, он узима у рачун како оне посланике чија су пуномоћија по његовом мишљењу уредна, тако и оне чија пуномоћија нису по његовом мишљењу уредна (1 новембра 1879, 13 новембра 1895, 18 јула 1898). Други пут, он узима у рачун само оне посланике чија су пуномоћија по његовом мишљењу уредна (2 јануара 1880, 30 јуна 1897). Који је од та два начина правилнији? Ми држимо да одговор на то питање зависи од тога, да ли је пријавни одбор, по праву које му даје члан 7 скупштинског пословника, одлучио посланике с неуредним пуномоћијима, или их није одлучио. Ако их је одлучио, онда је очевидно да он не може сазвати Скупштину, пре него се пријави довољан број посланика с уредним пуномоћијима. Јер, у том случају, само ови посланици могу присуствовати скупштинским састанцима, а за постигнуће кворума није довољна само пријава код пријавног одбора, него и присуство у Скупштини. На против, ако пријавни одбор није одлучио од Скупштине посланике с неуредним пуномоћијима, ако је он, дакле, нашао да они могу присуствовати скупштинским састанцима онако исто, као и њихови другови с уредним пуномоћијима, онда се не види, одиста, из кога би се разлога чинила разлика између те две врсте посланика и при прорачунавању кворума. Онда би требало сазвати Скупштину, чим би се пријавило три четвртине посланика од законог броја, *ма с каквим пуномоћијима*. Оваком поступању закон се од своје стране не би противио. Јер ако се у члану 9 скупштинског пословника каже, да пријавни одбор не може сазвати Скупштину, док му изврстан број посланика не преда своја пуномоћија, ту се не говори ништа о томе кака треба да буду та пуномоћија која ће му посланици предати.

Правило је, дакле, да пријавни одбор не може сазвати Скупштину, докле претходно не констатује кворум.

УНИВЕРЗИТЕТСКА БИБЛИОТЕКА

WWW.UNILIB.RS

Дали од тог правила постоји какав изузетак? У Скупштини се јавило мишљење да постоји. По члану 5 скупштинског пословника, ако се на дан отварања Скупштине покаже да нема довољног броја посланика, пријавни ће одбор позвати отсутне посланике, а по члану 6, они отсутни посланици који се том позиву не одазову биће искључени Скупштином на предлог пријавног одбора. Сада, та се два члана доводе у везу, па се закључује да пријавни одбор може сазвати Скупштину, и пре него би се кворум констатовао, али искључиво ради тога да би она решила искључење оних својих чланова који својим изостајањем чине немогућим постигнуће кворума. Као год што без кворума, може, изабрати пријавни одбор, тако исто Скупштина може на предлог тога одбора, и без кворума, решити искључење отсутних посланика. У пракци се никада још није десило да за отварање Скупштине не дође довољан број посланика, али се дешавало да, касније, изађе из ње толико посланика, да они који остану не сачињавају више кворум. У таким се приликама увек узимало да ти посланици могу, према члану 6 скупштинског пословника, решити и без кворума искључење оних својих другова који су напустили Скупштину (11 јуна 1877, 5 марта 1882).

На супрот овом мишљењу, ми држимо да пријавни одбор не може никако сазвати Скупштину, пре него што се довољан број посланика пријави, па следствено да је не може сазвати ни ради тога да би она решила искључење оних својих чланова који се нису хтели пријавити. На овај нас закључак упућује с једне стране члан 9 скупштинског пословника, где се каже да тај одбор тек онда сазива Скупштину „кад се пријави толико посланика колико је нужно, да скупштина своју радњу може започети“, — а с друге стране на тај нас закључак упућује и члан 82 Устава, који за решавање *ма о ком предмету*, па следствено и за решавање о искључењу појединих посланика, изискује три четвртине чланова. Нека би баш члан 6 скупштинског пословника и имао онај смисао који му је у скупштинској пракси приписан; у том би се случају имала само да утврди противуречност између једне одредбе скупштинског пословника и једне одредбе Устава, и пошто је Устав старији од сваког специјалног закона, то би се, и при утврђивању ове противуречности, морао претпоставити члан

82 Устава члану 6 скупштинског пословника. Али, нама изгледа, да у ствари нема противуречности између та два члана. У члану се 6 нигде не каже изреком да они посланици који дођу на отварање Скупштине могу, и без кворума, искључити своје другове који не би дошли. У члану се 6 каже само то, да ови последњи могу бити искључени; да могу пак бити искључени и без кворума, то се тек претпоставља, и то на основу тога што се у једном члану пред тим предвиђа могућност, да на отварање скупштине не дође довољан број посланика. Али, ако се већ мора претпостављати шта је прави смисао члана 6, ми налазимо да је правилније претпоставити му такав један смисао који се слаже с Уставом, него такав један који је Уставу противан. Морамо додати, да члан 6, овако како смо га ми протумачили, може изгледати један сувишан члан. Одиста, по нашем тумачењу, он значи само то да Скупштина, у присуству три четвртине својих чланова, може искључити поједине посланике због њихова изостајања. Али да она може то учинити, утврђено је довољно у III глави њеног пословника, да би се о том морало говорити нарочито и у чл. 6. Овоме би члану по томе само тако имало разлога, ако се њиме хтело рећи да се при конституисању Скупштине отсутни посланици не само могу искључити, како је у глави III. поменуто, него да се тада могу и без кворума искључити. На ову примедбу ми бисмо одговорили, да члан 6 није јамачно састављен за то, да би се знало да отсутни посланици могу бити искључени, него да би се утврдило да се то може с њима учинити приликом конституисања Скупштине. Да члана 6 нема, пријавни одбор не би могао сазвати Скупштину да решава о искључењу отсутних посланика; јер у његовој је надлежности да износи пред њу само оне предмете који спадају у њено конституисање. У њено конституисање пак спада оверавање пуномоћија, наименовање скупштинске управе, али не и искључење појединих њених чланова. Овај би се посао морао, у недостатку члана 6, одгодити до отварања скупштине, и то је довољан доказ, да он, и с овим смислом који му ми дајемо, није излишан.

По ранијим законима о Народној Скупштини кворум је износио две трећине од укупног броја посланика. Закон од 1861 прописивао је још да се ни бирању пријавног одбора не може приступити, докле се толики број посланика не искупи.

УНИВЕРЗИТЕТСКА БИБЛИОТЕКА

WWW.UNILIB.RS

5. *Оберавање пуномоћија.* — Као што је речено, први се скупштински састанак држи само ради бирања једног одбора коме ће се посланици пријављивати, и који ће на основу њихових пријава констатовати кворум. Тај се одбор зове „Одбор за пријављивање посланика и испитивање њихових пуномоћија“ (чл. 2 З. о П. Р. Н. С.), али ми га овде, ради краткоће, називамо пријавним одбором. Код нас се уобичајило, да се на првом састанку, пре пријавног одбора, бира привремени председник, под чијом се управом бира после пријавни одбор. Уобичајило се тако исто, да се за тог привременог председника узима посланик најстарији годинама. У скупштинском, пословнику нема ни помена о том председнику, па ни о његовим годинама. Законске сметње не би било према томе, да се, на првом састанку скупштинском одмах приступи бирању пријавног одбора. Тако се, у осталом једном и поступио, 24 септембра 1872. Тако исто не би било законске сметње, да се за привременог председника, ако се већ хоће такав председник бирати, узме и један посланик који не би био најстарији годинама. Овако је опет било учињено 30 децембра 1880.

Власт привременог председника траје свега до наименовања пријавног одбора, што ће рећи, једва један састанак.

Обичај да се пре пријавног одбора избере привремени председник постао је сећањем на раније законе о Народној Скупштини. Закон од 5 јануара 1859: „Скупштина ће под управом најстаријег посланика по годинама изабрати из средине своје себи председатеља, подпредседатеља и два секретара“ (§ 25). У истом смислу закон од 14 јануара те године, и закон од 1860. А закон од 1861: „Кад се две трећине посланика.... скупе, под председатељством најстаријег по годинама посланика, одређују они из своје средине једну комисију.... која ће пуномоћија посланика прегледати“ (§ 32).

У пријавни се одбор бира девет посланика (чл. 2. З. о П. Р. Н. С.), колико и у остале скупштинске одборе. Као сваки одбор, тако и овај бира из своје средине себи председника (чл. 10 и чл. 84 З. о П. Р. Н. С.).

Задатак пријавног одбора не састоји се само у томе да прима посланичке пријаве. Он има још да испита да ли су сви ти који су се пријавили одиста посланици

да ли су по закону изабрани. Он не констатује само чин њихова доласка на Скупштину. Он има да констатује још и њихово право да скупштинским састанцима присуствују. При конституисању скупштине, дакле, одмах после израчунавања кворума долази оверавање посланичких пуномоћја.

Пријавни се одбор упознаје са свима актима која се односе на изборе. То су, прво, посланичка пуномоћја; за тим, акти бирачког одбора, а међу овима, нарочито, записник изборне скупштине, и најзад, жалбе противу избора. Пуномоћја добија он од посланика приликом њиховог пријављивања; акте бирачког одбора добија преко министра унутрашњих дела, а жалбе противу избора добија или заједно с актима бирачког одбора, преко министра унутрашњих дела, или од жалноца непосредно. Следствено, он не би смео примити акте бирачког одбора које би му сам посланик поднео заједно са својим пуномоћјем. Тако исто не би смео примити пуномоћја која би му се, преко министра унутрашњих дела, послала заједно с актима бирачког одбора. А најмање би смео примити једне или друге документе, кад би му их приватна лица доставила. (У овом смислу има и једно скупштинско решење од 9 маја 1884).

Министар унутрашњих дела дужан је спровести акта бирачког одбора с приложеним жалбама, онако како их прими. Једино што би могао задржати, то је жалбу полицијске власти. Ову би, шта више, могао повући, пошто би једном била спроведена Скупштини. На пр. ако би отступно министар који ју је спровео, па дошао други један који не одобрава што је она била спроведена. Опет за то, министар не би смео ништа мењати у жалби полицијске власти. Он би имао да бира између двога: или да је спроведе онаку каку је примио, или да је не спроводи никако. Као надзорна власт, министар унутрашњих дела има права спречити полицијске органе да поднесу жалбу, али ни као така власт, нема он права уносити у њихову жалбу оно што они нису потписали, или избацивати из ње оно што су они потписали. Овакав се закључак да извести из једне дебате која се водила у скупштини, 17 јануара 1880, тим поводом што је министар био искинуо из жалбе један лист.

По члану 101 скупштинског пословника, Скупштина мора одбити све жалбе противу власти, „ако се

УНИВЕРЗИТЕТСКА
ВИБЛИОТЕКА

www.unib.rs

не доказује да су исте по пропису биле пред надлежним министарством и тамо одбијене. Питање је било кренуто у Скупштини, 24 јануара 1875, да ли ова одредба законска важи и за оне жалбе које се подносе против власти због њених злоупотреба при изборима. Ако важи, онда би оваке жалбе требало прво поднети министру унутрашњих дела, па тек пошто би их он одбио, могле би оне бити поднете Скупштини. Скупштина је нашла да се члан 101 скупштинског пословника не односи на жалбе те врсте, јер (1) по члану 50 изборног закона скупштинског „такве жалбе може жалитељ непосредно предати или послати Народној Скупштини“, — и (2) само се оне жалбе подносе прво министру, па онда Скупштини, које је министар у стању задовољити, а жалбе о којима је реч, министар није у стању задовољити, јер се њима захтева уништење једног избора, за шта је Скупштина искључиво надлежна.

Исто је тако било претресано у Скупштини и то питање, у којој је мери пријавни одбор дужан саслушати министра унутрашњих дела, или његовог повереника. Скупштина је, на захтев министра унутрашњих дела, одбила 16 јануара 1875 да решава о једном избору, о коме је тај одбор био поднео извештај, несаслушав министра. На основу овог прецедента, министар унутрашњих дела протествовао је 17 јануара 1880, што га пријавни одбор није био звао у своју средину. Овде је нужно учинити једну разлику. Неоспорно је да министар, кад год захте, мора бити саслушан од сваког одбора; његов повереник такође; ово им је право ујемчено Уставом (чл. 81). Али ствар није у томе, да ли министар мора бити саслушан, кад захтева, него је у томе, да ли мора бити саслушан и онда, кад то не захтева сам. Другим речима, да ли на пријавном одбору лежи дужност да својом иницијативом тражи његово мишљење о изборима чију правилност оцењује? Кад је 16 јануара 1875 Скупштина нашла, да така дужност лежи на одбору, онда се у прилог овом схватању наводи члан 87 скупштинског пословника: „Кад год одбор нађе да каква молба или жалба заслужује призрења, или је намеран да други какав предлог влади учини, или да даде Скупштини мишљење, које није сагласно са владиним предлогом, он је дужан најпре позвати у своје састанке владиног повереника, овога усмене или писмене

примедбе саслушати, о њима расудити и по нахођењу их оценити.“ По нашем мишљењу овај се члан односи на оне одборе, који испитују владине или посланичке предлоге, и на одбор који испитује молбе или жалбе, али он се никако не односи на пријавни одбор, који испитује посланичка пуномоћија. Кад се, пак, члан 87 остави на страну, онда нестаје основе за тврдњу, да је пријавни одбор дужан својом иницијативом тражити мишљење министра унутрашњих дела или владиног повереника у оним случајима, кад они не би изјавили сами жељу да их тај одбор саслуша. Напротив, с једног начелног гледишта, пријавни би одбор требало таке једне дужности ослободити, по што се он, испитујући посланичка пуномоћија, бави једним питањем, у коме Влада — претпоставља се — није непосредно заинтересована.

По правилу, пријавни одбор не решава ништа сам. Он само спрема извештај на основу кога ће Скупштина решавати. Од тог правила постоји један изузетак. По члану 7 скупштинског пословника: „Ако би одбор при прегледу пуномоћија наишао на какве неуредности, или би сазнао да који посланик нема законих својстава за посланика, он може наредити да дотични посланик не долази у Скупштину као посланик докле, докле Скупштина о томе своје решење не изрекне“, т. ј. не изрекне решење о томе да ли он може бити примљен за посланика. У овом случају, одбор се не ограничава на то да Скупштини поднесе извештај да би извесног посланика требало искључити. Он га сам искључује, бар привремено.

Члан 7 каже, да одбор може искључити посланика, што значи да не мора, и на пр. он је, 20 јануара 1875, нашао да о избору једног посланика ваља наредити извиђај, па онет за то није тог посланика био искључио.

Члан 7 каже да одбор може искључити посланика, због неуредности његовог пуномоћија, или због тога што би му недостајала законска својства. Ми држимо да су овде обухваћене све неправилности, које дају повода за уништење једног избора. Оне су двојаке, субјективне, или објективне. Субјективне постоје онда, кад је изабран за посланика неко ко по закону не може бити посланик, на пр. стран држављанин, лице испод 30 година итд. Објективне неправилности постоје онда, кад је изабран неко ко по закону може бити посланик, али је његов избор извршен незаконитим начином, на пр.

УНИВЕРЗИТЕТСКА БИБЛИОТЕКА

тако што је бирачки одбор примао гласове извесних лица која нису била заведена у бирачки списак. Очеvidно је, да је закон мислио на субјективне неправилности, кад је говорио о оскудици законских својстава код искљученог посланика. Мање је очевидно, али је вероватно, да је он мислио на објективне неправилности у опште, кад је говорио о неуредности пуномоћија код тог посланика. Међу тим, у Скупштини се, 2 јула 1897, узео буквално тај израз „неуредност пуномоћија“, па се на основу тога извело да пријавни одбор не може искључити посланика због ма какве објективне неправилности у његовом избору, него да га може искључити само због оне објективне неправилности, која би се састојала у непотпуном или погрешном саставу његовог пуномоћија. На тај начин, пријавни би одбор имао права да искључи једног посланика, који би му донео једно пуномоћије, које нису потписали сви чланови бирачког одбора, или на коме није стављен датум, а не би имао права да искључи једног посланика за кога би нашао да је он добио већину само тако што је бирачки одбор примао гласове и од оних лица која нису била бирачи!

Да се не би дошло до овако једног апсурдног закључка, ми бисмо претпоставили оно шире тумачење члана 7, кога се Скупштина држала раније, на пр. 23 новембра 1878, 2 јануара 1880, 6. јула 1886, и по коме се право искључивања признато пријавном одбору распростире на све посланике без разлике, у чијим би изборима било какве неправилности.

О положају тих посланика које би пријавни одбор искључио, постоје два мишљења у Скупштини. По једном њима је забрањен улазак у скупштинску зграду (25 јула 1878, 2 јануара 1880, 6 јула 1886). По другом, они су искључени само из решавања (13 септембра 1871, 23 новембра 1878, 11 јула 1886). По првом мишљењу, они не би могли ни присуствовати скупштинским састанцима; по другом, они би им могли присуствовати, али не би могли на њима ни говорити ни гласати. Од та два мишљења, треба се решити за прво, јер у члану 7 скупштинског пословника стоји изреком, да одбор „може наредити да дотични посланик *не долази* у Скупштину...“

Пријавни одбор обухвата у свом извештају како изборе народних посланика, тако и изборе краљевих.

Први му предају своја пуномоћија у оригиналу, а други, који пуномоћија немају, предају му уверење министра унутраш. дела о свом постављењу (чл. 3. З. о П. Р. Н. С.). Одбор прегледа та уверења као и пуномоћија, и наравно да би могао предложити да се не прими у Скупштину један краљев посланик, за чије би уверење нашао да није аутентично. Али да ли би могао то предложити и за оне краљеве посланике, који би били у стању да једним аутентичним уверењем свој избор докажу. Скупштина је, 19 јула 1877, поништила избор таким једном посланику. Касније, 5 новембра 1879, она је дебатовала о својој власти над тим посланицима, али, како изгледа, није дошла ни до каке начелне одлуке. Приликом овог дебатовања, неки су се посланици стављали на то гледиште, да код бирања краљевих посланика нису могуће оне неправилности које су могуће код бирања народних посланика, и да с тога неће бити ни повода за поништавање њихових избора. Али овде ваља приметити да се посланички избори не поништавају само с тога, што су неправилно извршени, него и због тога што изабрани посланици не испуњавају услове за посланике. Овај пак други повод за поништавање избора може се јавити код краљевих посланика, као и код народних. Ако пријавни одбор не би могао ни у ком случају предложити поништење избора једног краљевог посланика, онда би то значило, да он не би могао то учинити ни онда кад би за краљевог посланика био изабран на пр. један стран држављанин, један војник, један малолетник итд. Из тог разлога, ми закључујемо да пријавни одбор, прегледајући уверења краљевих посланика, не цени само аутентичност тог документа, него цени још и важност њиховог избора, исто тако као и кад прегледа пуномоћија народних посланика.

Закон не наговешћује ништа о томе како се извештај пријавног одбора саставља. У пракци тај одбор не реферише по на особ о сваком избору. Он реферише тако или само о оним изборима противу којих постоје жалбе (23 новембра 1878, 27 јуна 1895), или само о оним изборима чије поништење предлаже (2 јануара 1880, 13 јула 1886, 6 јула 1888). О осталим изборима свима укупно даје мишљење да их треба уважити. Било би исправније, да одбор реферише о сваком избору по на особ, помињући код сваког све жалбе које су противу

www.unicef.org поднете, и све неправилности које је он код њега опазио.

Поред пријавног одбора, „слободно је сваком посланику пуномоћија посланичка разматрати, па ако би какве неуредности приметно, или би сазнао да је који посланик по закону неспособан, он ће о томе председника скупштине извести који ће ствар скупштини на решење поднети“ (чл. 7 З. о П. Р. Н. С.). У ком се року посланик може овим правом користити? У Скупштини је 16 јануара 1875 изражено мишљење, да би се он могао њиме користити, и пошто би дебата о извештају пријавног одбора била свршена. Шта више, 28 новембра 1875 биле су примљене посланичке примедбе о већ уваженим изборима. Ну, с друге стране, кад је 31 октобра 1886, један посланик покушао свратити Скупштини пажњу на извесне неправилности, које пријавни одбор, по његовом мишљењу, није био приметно, Скупштина га није хтела чути, наводећи за разлог да су ти избори о којима је он мислио говорити, били већ уважени. Ми држимо да је овај други начин поступања правилнији. Ако би Скупштина примала посланичке примедбе на поједине изборе и после свршеног оверавања пуномоћија, она би, у ствари, о тим изборима два пут решавала, и то први пут, поводом извештаја пријавног одбора, а други пут, поводом примедба оних посланика који би имали жељу да тај извештај исправљају. И онда би се могло десити да она, на предлог једног посланика, поништи један избор који је пре тога, на предлог пријавног одбора, била уважила. Ово би, очевидно, стајало у супротности с чланом 73 скупштинског пословника, који каже „да скупштинско закључење не може иста скупштина опозвати или изменити.“ Следствено, сваки посланик који би имао да чини примедбе на поједине изборе, треба да своје примедбе изнесе пред Скупштину у истом тренутку, кад и пријавни одбор излази пред њу са својим извештајем о тим изборима. Пошто су његове примедбе, на неки начин, доцуна или критика тог извештаја, то је најприродније да се оне заједно с њиме доставе Скупштини, а не тек онда пошто би она о том извештају донела једно решење које нема више власти ни да мења, ни да опозива.

(СВРШИТЕ СЕ)

Слободан Јовановић.

О ПОРЕЗУ НА ПРИХОД*)

С ПОГЛЕДОМ НА НАШЕ ЗАКОНОДАВСТВО

Закон о порезу на зараду који је донела Народна Скупштина у прошлом сазиву изазвао је јаку сензацију и узнемиреност у извесним круговима наших грађана. Трговци су нарочито истакли своју зebњу, да ће овај порез превазићи њихову имовну снагу, да ће према закону, какав је донесен, плаћање бити у великој несразмерности с правом зарадом. По њиховом мишљењу тај закон нити је праведан, нити је у опште у сагласности са правилима и размерама који по другим земљама служе за основу порезивања ове врсте. Па како се овај закон с таквога гледишта почео и у јавности претресати, дало нам је повода, да у овим редовима изнесемо један поглед на питање о порезу на приход у опште, а посебице о порезу на зараду као једном делу пореза на приход, и то како са гледишта науке, тако и са гледишта практичног законодавства.

Питање о порезу на приход није ново. Оно се провлачи кроз цео деветнаести век. Али и ако се њим од тако дугог времена занима финансијски и економски свет, опет се још једнако не скида с дневног реда. И свака дискусија о том питању је савремена и стоји као приложак принесен коначном решењу његовом са утврђивањем начела и правила, која за тим треба да служе као основ законима намењеним увођењу пореза ове врсте.

* * *

У многим земљама дискусија о порезу на приход свршила се тим практичним резултатом, што је и ова

*) Овај рад био је готов и намењен „Браничу“ још пре неколико месеци, када је уредиштво овога листа учинило и напомену. Али због извесних сметњи, које нису зависиле од воље пишчеве, није до сада штампан.

врста пореза ушла у састав буџета. Али има земаља, као што је Француска, где се о томе још дискутује, где се за дуги низ година још нису могли ни на шта одлучити¹⁾. Па и онде где је порез на приход уведен, политички и економски свет још расправља о његовим манама и врлинама. Док једни гледају у овој врсти пореза оличену правду, за друге је он извор највеће неправде и неједнакости. Једни га сматрају као најсавршеније средство за повишење државних доходака у критичким тренуцима, други виде у њему најгори и најнепродуктивнији порез. Отуда и она разноликост у примени. Инглески *Income tax* има врло мало сличности с талијанским порезом на покретна добра; пруски *Einkommensteuer* је опет нешто са свим треће. Баварска друкче наплаћује порез на приход него Баден, а и у швајцарским кантонима влада у том погледу највећа неједнакост. Свака земља терети на други начин приходе својих држављана. То је у осталом са свим разумљиво, јер порески систем треба да је у потпуној сагласности с обичајима, прошлошћу и карактером народним. Француски народ не би никад поднео онолико мешање у приватне послове, и онако цешдлачење, које подносе боље дисциплиновани Пруси.

У теорији сви се слажу да је приход најбоља, управо једина добра основа за наплату пореза. По А. Смиту сваки треба да плаћа порез »сразмерно према приходу који ужива под државном заштитом.« Ж. Б. Сеј исто тако мисли да су »приходи, ма какав им био избор, истинита подлога за порез, јер се непрестано стварају.«

Али, као што то често бива, сагласности нестане чим се пређе с апстрактних принципа на примену. На питање како треба ударити порез на приход сваки одговара друкчије и, у теорији и у пракци. Ту и јесте чвор. Већ одавно не би било ни једне земље без пореза на приход, да није његово извршење везано с највећим тешкоћама. У овоме се мало који економист или политичар слаже с другим.

Прва тешкоћа на коју се наилази у томе је у примени што треба да се одреди, шта је то управо приход на који ваља ударити порез. Је ли то нешто оделито, стално,

¹⁾ Садашњи министар финансија *Saillanc* поднео је пред парламенат нов предлог о порезу на приход.

видљиво и опшћиво? Преко овог питања не може се прећи олако. Добар порез мора имати подлогу тачну и потпуно одређену. Треба да се зна, шта ће да оптерети, шта да поштеди, како да оптерети и како да поштеди.

Смит не даје никакве дефиниције прихода. За Ж. Б. Сеја „добици и приходи су једно исто“.²⁾ А мало за тим додаје: „збир добитака и делова прихода, које ми примамо у току месеца или године, чине наш месечни или годишњи приход.“

За нас је приход: *збир свих оних корисности које човек стекне у једном извесном размаку времена утврђеном обичајем.* Ако је радник плаћен дневно, сума коју добије, износи његов дневни приход, за чиновнике, ако ничег другог немају, плата чини њихов месечни приход. Трговац инвентарисањем при крају године израчунава свој годишњи приход; и т. д.

Но у приход не спадају само оне корисности које човек добија од свог главног занимања. Споредне зараде и добити улазе тако исто у саставни део прихода.

Треба ли амо рачунати и нередовне приходе т. ј. приходе који се не морају поновити друге године. Према горњој дефиницији одговор је јасан: и њих треба подврћи општем порезу на приход. А изузети би се могли само они нередовни приходи на које је већ једном плаћен какав специјалан порез, као што је случај с добивеним наследством, ако у земљи постоји нарочити порез на наследства. Нама се не чини оправдано мишљење многих немачких писаца, да овакве приходе не треба оптеретити општим порезом на приход. Порез се удара на имућство грађана у једној години; он треба да је пропорционалан њиховим дохоцима једне године³⁾. Кад би се изоставили ванредни приходи, пропорционалности

²⁾ Cours d'Economie Politique, II. стр: 5.

³⁾ Обично је примљена код немачких писаца оваква дефиниција прихода с погледом на налађивање пореза: „Das Einkommen wird für die Steuerzwecke gewöhnlich aufgefasst als die Summe von den Jahres, einnahmen, welche verbraucht werden können, ohne den Vermögens, stamm zu vermindern und deren *Wiederkehr nach den Verhältnissen des Steuerpflichtigen voraus, gesetzt werden kann, während ausserordentliche Einahmen, wie Erbschaften, Lotterie, gewinn, bedeutendere Geschenke aussergewöhnlicher Art nicht als Einkommen sondern als Vermögens zuwachs behandelt werden.*“ (Handwörterbuch der Staatswissenschaften од Dr. J. Conrada — др.; в. речи. Einkommensteuer). Оваква подела прихода не само да није неправедна, већ није ни логична. Зар онај део „Jahres-einnahmen-a“ који се сачува и капитализује није „Vermögenszuwachs,“ а како се њихово поновљење може предпоставити то према горњој дефиницији и на њих треба ударити порез.

би нестало не само кад се разни порески обвезници упореде један с другим, већ и код једног истог пореског обвезника кад се једна година упореди с другом.

Још је теже и замашније питање, на који приход и на који начин ваља ударити порез. У самој ствари све врсте пореза плаћају се из прихода, посредни као и непосредни. Они што купују шећер, кафу и т. д. купују их из својих прихода и тим приходом подносе порез ударен на те ствари. Иначе би и шећер и кава били јевтинији. Онај део пореза што пада на трговце, исплаћује се исто тако из њихових прихода, и т. д. Овде ћемо се ограничити само на ону врсту пореза који непосредно и оделито терети приходе пореских обвезника. У историјском развитку својем порез на приход постао је од оног личног пореза који је плаћала свака људска глава. Замишљало се да сваки мора имати извештан приход, јер иначе не би могао живети. Сваки је требало да одвоји из свог прихода један део, како би се држава одржала. Из овог личног пореза, који је свака пореска глава подједнако плаћала, постао је т. зв. класни порез. Према положају и имућству држављани су били подељени на више класа. Свака класа имала је да даје извештан део прихода, који је за сваку класу био друкчије одређен. Модерни порез на приход појавио се тек крајем прошлога века, а дошао је до врло велике важности нарочито за последњих педесет година.

Од свих пореза на приход, до сада предложених, најпривлачнији је, а у исто време и најнепрактичнији је онај који би заменио цео остали порески систем (*impôt unique sur le revenu*). И доиста не изгледа ни мало тешко извести целу ствар. Треба само проценити целокупан приход у земљи, израчунати колико је потребно држави да подмири своје трошкове и према томе одредити колики део прихода пореских обвезника да се узме. Неки писци и не замишљају друкчије порез на приход. „Порез на чист приход и није ништа друго до *impôt unique* у другом облику. И доиста ако је порез на приход једини тачно сразмеран имућству пореских обвезника, ако је он једини праведан, једини који се лако и јевтино наплаћује, он треба и да замени све остале порезе.“⁴⁾ И Сисмонди, творац прве потпуне теорије о овом

⁴⁾ Развијајући ову идеју Леон Фауче (Léon Faucher) направио је велику сензацију својим чланком у *Revue des Deux Mondes* од 1. октом. 1849.

У
Н
И
В
Е
Р
З
И
Т
Е
Т
С
К
А

Б
И
Б
Л
И
О
Т
Е
К
А

порезу, мисли да се њим може оптеретити само чист приход. То се види јасно из његовог другог правила: »При утврђивању пореске подлоге не треба мешати годишњи бруто производ с приходом; јер први обухвата, осим другог, и цео обртни капитал, чији један део треба да остане ради одржања и обнављања основних капитала, а тако и све нагомилане радове и живот произвођачких радника⁵⁾ Ова врста пореза не сме, дакле, да оптерети цео приход. Он треба да поштеди онај део који је потребан ради одржања прихода и ради исхране пореских обвезника.

Ова врста пореза на приход и јесте врло примамљива, и у принципу је знатно боља од свих осталих. Ништа не изгледа боље, него заменити једним јединим порезом све оне разне намете што се укрштају, преваљују бескрајно на многобројне пореске обвезнике, произвољно уништавају једне, а штеде друге. Па онда код тако многобројних пореза никад се не зна колико ко приноси на подмирење државних трошкова. Једним потезом пера, једним законом све би то ишчезло. Наплата би стала много јевтиније, а сиромаси не би више овако несразмерно плаћали посредне порезе. То би без сумње био савршен порез само кад би се могао остварити. И сам Џ. Ст. Мил, који је велики присталица овог пореза, признаје да је њена највећа мана у томе што се не може одредити прави приход пореских обвезника (*Principles*, т. II. стр. 387). Тако исто, Сисмонди, говорећи о примени овог пореза, налази му мане. »Једанједини порез (на приход), чак и кад би се могао остварити, донео би много мање прихода, а нанео много више несрећа, него све ове разне врсте пореза одмерених према разним природама добара⁶⁾ Зар то не значи да овај порез нема практичне вредности.

У примени пореза на приход прво се налази на ову тешкоћу. Не зна се, у ком времену ваља рачунати приход, да ли кад постаје т. ј. када га појединци примају, или кад га троше.⁷⁾ Сисмонди признаје да је и

⁵⁾ У првом свом правилу Сисмонди износи да порез треба ударити на приход, а не на капитал (*Nouveaux principes d' Econ. Politique*, т. II. стр. 167.) Његова правила (има их четири) исто су тако чувена као и Смитова.

⁶⁾ *Op. cit.* т. II. стр. 170.

⁷⁾ То је доиста врло тешко, готово немогућно решити. Кад се може узети да је приход постао? Има ли прихода и онда, кад данацња зарада може пропасти сутра дан. Исто је тако тешко поставити разлику између прихода и капи-

једна и друга метода неприменљива, те закључује да је систем једног јединог пореза — *impôt unique* — неостварљив, иначе би то био најправеднији порез. Приход је ствар сложена, и није га лако одредити. Тек кад се више врста пореза комбинују може се законодавац надати да ће приход бити правилно оптерећен.

Приватни приходи могу бити тројаки: или су интерес (*intérêt*) или добит (*profit*) или зарада (*salairé*). Лако је ударити порез на интерес основних или сталних капитала. Али на који начин ће се пронаћи интерес покретних капитала? Није тешко рећи да треба оптеретити интерес код лица које је уложило капитал. Пу пренос покретних капитала врши се уговорима, који администрацији остају готово увек непознати. Она нема никаква начина да их пронађе. Добит од капитала још се боље крије. Он је уз то и несталан. Сваке године може бити друкчији. Остаје раденичка зарада. Али се она не може наметнути порезом, а да се не доведе у опасност и сам живот тог сиротног сталежа.

Али баш и кад би се успело да се тачно процени приход сваког пореског обвезника настаје друга тешкоћа. Нису сви приходи исте природе. Ако би се на све распоредио пропорционалан порез, неки би имали да поднесу већи, а неки много мањи терет. Ако се хоће да постигне строга пропорционалност ваља мењати пореску стопу. Није право да доживотни, привремени приходи плаћају сразмерно исто онолико колико и стални, вечити приходи. Узмимо да њих тројица имају сваки по 100.000 дин. капитала. Један од њих купи кућу и издаје је под закуп за 5% од њене вредности. Ако је порез 10% имаће да плати 500 дин., а остатком прихода од 4.500 дин. моћи ће безбрижно располагати. Није потребно да се брине за старе дане. Закупну цену примаће исто тако редовно кад буде остарео и неспособан за рад. Онај други за исти новац купи голу земљу, која му ништа

тада. У ком тренутку престаје приход, а настаје капитал? Неко добија годишњи закуп од својих земаља. Новац не потроши одмах, већ купи покретне вредности, које може лако продати на берзи. Је ли то сад приход или нов капитал? Узмимо да купи вино, које чува неко време. То је вино, без сумње, капитал. После неколико година почне да га троши, на пр. 1000 дин. годишње. Вино је онда постало приход. Хоће ли се и на њега плаћати порез? Таквих суитлности има много.

Као што се лако може увидети, у овим примерима узета је реч капитал у значењу које има у обичном животу с погледом на плаћавање пореза. Са гледишта Политичке Економије, вино у горњем примеру, није ни у једном случају прави капитал.

не доноси. Купио је у нади да је препрода кад јој вредност скочи. Пошто од те земље нема прихода, не плаћа никакав порез. Трећи уложи својих 100.000 дин. у трговину. Она му задаје много посла и главобоље. Сваки час у разним предузећима може да изгуби сав свој новац. На крају године успе да заради 30.000 динара и на ту суму имаће да плати 3.000 дин., јер смо узели да је порез на приход 10%. Је ли сад право да први плаћа само 500 динара; други који спекулише апсолутно ништа, а трећи 3000 дин. Зар овај последњи који највише плаћа, нема много већих заслуга за земљу но прва двојица? Увећава свој капитал, он је допринео онштој производњи и помогао развоју индустрије и трговине.

II. Лероа — Болје с многим другим мишљења је, да мање треба оптеретити приходе од рада, који су привремени (као у трећем случају горњег примера) него сталне приходе (први случај). »Један човек без имања зарађује 10.000 дин. сваке године својим личним трудом, својом памету и вредношћу; његов сусед прима без икаква рада, без икакве бриге сваке године 10.000 дин. од интереса својих капитала или закупне цене својих земаља. Треба ли распоредити на обојицу исти порез? За цело не; јер од оних 10.000 динара, које први зарађује сваке године, један део представља неку врсту амортизације и награду за осигурање, и тај део, наравно, одређен је да се уштеди или сачува. Тих 10.000 дин. су ануитет који може да пропадне, а не сталан приход⁸⁾.)

Најправедније би било кад би се могао у сваком поједином израчунати онај део прихода који је потребан пореском обвезнику да би могао обезбедити своју старост и оставити после смрти извесно имање својој породици. Тај би се део онда ослободио пореза, а остатак подвргао истој стопи као и вечити приход.⁹⁾ Али се овако тачно одређивање не може остварити. У пракци су могућна само два крајња начина: или ће се ударити иста пореска стопа на обе врсте прихода без разлике,

8) *Traité de la Science des Finances*, t. I. стр. 445.

9) *Mac Culloch* и још неки енглески економисти предавали су чак да се порез наплаћује по утврђеним таблицама смртности. Узмимо да неко има 40 година и 1.000 лив. стерлинга доживотног прихода. По таблицама смртности остаје му да живи још 27 и по године; према стопи по којој се у Енглеској рачуна осигуравање за живот, тих 1.000 лив. стерлинга представљају 660 ливара. Порез би дакле требало распоредити само на 660 ливара, а не на свих 1000.

или ће се доживотни приходи одвојити од сталних, и онда на њих ударити мања пореска стопа. Тој мањој пореској стопи били би подвргнути сви доживотни приходи без разлике. П. Лероа — Боље је за овај други, много праведнији систем. Он мисли да би доживотне приходе ваљало за половину или за трећину мање оптеретивати него сталне.¹⁰⁾ За Ц. Стјуарта Мила пропорционалности има, ако су обе врсте прихода подвргнуте истој стопи. Али и он признаје: „да вечити приходи плаћају порез — кад се упореде с привременим приходима — онолико пута више, за колико вечност надмаша доживотну или ограничену периоду привременог прихода.“ Говорећи о инглеском и талијанском порезу на приход имаћемо прилике да опширније расправљамо о том разликовању између привремених и сталних прихода.

Порез на приход може бити често неправедан и због тога, што му је подлога променљива. Порез би требао да се управља према предмету који терети. Он треба да буде већи кад приходи порасту, мањи кад спагну. Али то је много лакше рећи но извршити. Једне године житу је вредност 20 дин. Дође затим једна година мршава. Вредност жита скочи на 30 дин. Приход земљорадников није исти у обадва случаја. Треба додати да има и таквих случајева да он, на пр. због рђаве жетве, остане без икаква прихода. Или, један радник зарађује 2000 дин. годишње. Ако цена хлебу скочи за трећину, а зарада остане иста, његов је приход у самој ствари спао за онолико за колико је хлеб скупљи. Ова мана пореза на приход не може да се избегне. У пракци није могућно одредити величину пореза увек тачно према величини прихода.

Ну и кад би се свачији приход могао тачно израчунати, опет не би одговарало строгој правичности да се порез на њ распореди. Два чиновника имају по 3000 дин. плате. Ни један ни други нема никаква друга прихода. Један је од њих самац, а други има жену и петоро деце. Акс обоје имају да плате исти порез, јасно је, да ће га самац плаћати много лакше, јер њихови приходи нису у самој ствари једнаки. Ожењени је чиновник сиромашнији за онолику суму коју мора на своју

¹⁰⁾ Израчунавајући талијански порез на покретне вредности видећемо да се у њој та разлика прави још у јачој мери.

децу да троши. Узмимо да су обојица нежењени или да обојица имају исти број деце, али да не станују у истом месту. Један живи у каквој варошици, где је све јевтиније и где му по одбитку пореза остаје довољно средстава за живот. Другога служба везује за престоницу где су животне намирнице много скуље. Његови су трошкови већи, па му и порез теже пада.

Није тешко удесити пореску стопу према броју деце и смањити је ако у породици има много деце¹¹). Али је тешко удесити пореску стопу према разним погодбама за живот. Још би горе било, кад би се поделом на врсте хтела да очува пропорционалност између разних прихода узимајући у обзир место становања пореских обвезника. У сиромашнијим крајевима, где је живот јевтинији, приходи имају већу релативну вредност. На њих би, дакле, требало дићи већи порез него на богате крајеве. Највећма би били оптерећени приходи становника најсиромашнијих крајева. Тако, сељани ужички плаћали би неколико пута више од Београђана. Разуме се, да такав порез, који расте с бедом и невољом, не може се препоручити.

Али, порез на приход има једну велику ману која је у њему самом, а не долази од тешкоће у његовој примени. Он је врло штетан по народну производњу. Рошер, и ако је присталица умереног пореза на приход, признаје штетан утицај тог пореза на приватну штедњу. Њим се два пут терети сваки онај део прихода који се одређује на стварање новог капитала¹²). Неко капитализује годишње 2000 дин. од целокупног прихода који износи 10.000 динара. Ако порез узима 5% прихода, дотични порески обвезник имаће да плати најпре на тих 2000 дин. порез у суми од 100 дин. Друге године има ће да плати 5% и на приход од те уштеђевине. Дакле, ако му уштеђени капитал доноси 10%, а порез 5%, имаће да плати још 20 динара. Да је потрошио сав новац порез би платио само један пут.

Противници пореза на приход налазе му и друге, много веће, мане. Сваки економски систем треба на првом месту да служи увећању сталних капитала, јер од њих

¹¹) Вагнер има читав систем о одмеравању пореске стопе према броју чланова у породици (Schönberg's Handbuch III. 305.).

¹²) Roscher, System der Finanzwissenschaft. стр. 315.

зависи јачина производње. А то може учинити ако им убрза обрт. Порез не треба никад да наплази на обртни капитал за време његових промена. Држава чак треба, у колико јој је могућно, да потпомаже те промене. Што су оне брже, брже се ствара и основни капитал. Порез на приход, vele његови противници, тражи свој део често у оном тренутку кад се те промене врше. Од зараде и плате, он узима баш онај део који би имао да послужи као средство за производњу. Од тога дела постала би каква покретна или друга која вредност. Баш и кад би се тај део потрошио на непотребне ствари, опет би се имала та корист, што би се повећала тражња, подстакла понуда, једном речи, послови би пошли брже. Од трговца порез на приход тако исто узима баш онај део који би имао да послужи увећавању његове радње. И тако редом, порез на приход узима део обртног капитала. Његов штетан утицај на обрт осећа се на производњи у геометријској размери. Џ. Стјуарт Мил врло је добро уочио ту капиталну ману пореза на приход. Он вели на једном месту, да »прави утицај пореза на добит јесте да учини у даном тренутку, да земља има мање капитала, мању целокупну производњу, и да дође што пре до застоја с мањом сумом народног богатства. Могућно је чак да порез на добит смањи суму земљиних капитала«¹³.

Ове су замерке претеране у толико у колико би се могле ма ком другом облику пореза приписати, јер нема тог пореза за који се не би могло доказати да утиче штетно на обртни капитал. Сви се порези плаћају из прихода. Свима се њима, ма да на разне начине, смањују приходи појединаца, да би се створили приходи држави. Народној производњи највећма би, дакле, било поможено онда, кад би се порези сви без разлике укинули, али би онда с њима нестало и државе. А пошто је народна производња немогућна ако нема државе, то излази да би та производња престала баш оног тренутка, кад би, с укидањем пореза, нестале главне сметње њеном развиту. Према томе се не сме закључити, да баш интереси народне производње изискују, да се из прихода појединаца не издваја никакав део на подмирење државних трошкова.

Рекли смо да има писаца који мисле, да би порез на приход требало да замени цео порески систем. Врло

¹³) *J. St. Mill. Principles*, t. II. стр. 382.

је сумњиво да би се њим самим могли покрити огромни издаци једне модерне државе. Али претпоставимо да је и то могућно. Питање се онда намеће, како би се порески обвезници с тим порезом помирили. Баш за то, што би овакав порез имао да замени све остале порезе, обвезници би имали на име тога да дају један врло велики део прихода, а несумњиво је да њима не би било пријатно одвојити се у један пут тако великог дела. Такав порез на приход био би, разуме се, непосредан, те не би имао ни једно од оних добрих својстава посредних пореза, која чине да грађани много мање осећају терет плаћања.

Само се по себи разуме, да порез, чију смо неостварљивост, надамо се, потпуно доказали, није могао бити ни остварен. Нема цивилизоване земље, где би једна једина врста пореза теретила приход појединаца.

Наравно, ми не мислимо рећи да се порез на приход нигде не налази примењен. Таква врста пореза постоји у извесним земљама; само и тамо где постоји, порез на приход не замењује све остале порезе, већ им служи само као допуна (*impôt complémentaire*). Од њега се не тражи да сам подмири све државне трошкове. Њему чак и није главни циљ да доведе буџет у равнотежу. Порез на приход у оваквом облику има, крај фискалног, и један виши, друштвени циљ. Познато је да посредни порези терете највећим делом средњу и сиромашну класу. Док их богатији обично једва и осећају, посредни порези свим својим теретом притискују сиромаше. Ова неминовна последица пореских система свих цивилизованих народа испољује се нарочито од како претерано велики буџети не могу више да се задовоље само непосредним порезима. Због тога порез на приход треба да служи као накнада сиротнијој класи (*impôt de compensation*) и као поправка неправедне поделе осталих пореза (*impôt de redressement*)¹⁴⁾.

Овакав се порез на приход може установити без обзира на друге непосредне порезе, који већ једном те-

¹⁴⁾ Ми допуштамо ову друштвену улогу пореза на приход само ради поправљања неправда које произилазе од неједнако распоређених посредних пореза. У том случају једном порезом поправља се и боље размешта терет других пореза. Али се ни једном од њих не може ставити у задатак да поправља неједнакости којима је извор у друштвеним приликама, које немају ничег заједничког с пореским системом.

рете разноврсне приходе. Али он може и да их потпуно замени. Ну, велике потребе модерних држава ретко су кад допустиле, да се укине ма који од старих пореза. Сва се данашња финансијска наука у право и свела на то да се пронађу нови извори за буџет, а стари да се што брижљивије очувају. Према томе, врло би тешко било извести укидање целе једне групе пореза. Порез на приход, где се налази примењен, долази обично по врх осталих непосредних пореза. Ни у оваквом облику није он тако неразвијен и неправедан. Непосредни порези, којима није циљ да од једном обухвате све приходе, не терете их све без разлике. Многи извори прихода често не плаћају такве непосредне порезе. И то не за то што се према њима има нарочитих обзира, већ с тога што их је врло тешко, често немогућно, оптеретити. У те приходе спадају зајмови, како хипотекарни тако и не-хипотекарни, државне обвезнице, а по неки пут и зарада тако звана слободних занимања. Општи порез на приход обухватио би и њих. С друге стране баш због тога, што је по два пут распоређен на многе приходе, та врста пореза и постиже своју социјалну улогу, а то је, да пренесе порески терет на богатију класу која је у великој мери поштеђена посредним порезима.

И у примени пореза на приход у оваквом облику има доста тешкоћа, али су њене рђаве последице много мање осетне. Од њега се не тражи више да подмири све државне трошкове, већ само један део њихов. Неједнакости, које потичу од рђаве процене прихода не надају тако јако у очи. Неправда, ако је има, чини се богатијим редовима, и ти их редови могу лакше поднети. Тако исто порез на приход, у оваквом облику, мање штетно утиче на развитак обртног капитала.

С овим порезом на приход прелазимо с теорије у практику. После досадањег излагања о тешкоћи да се одреди приход пореских обвезника, намеће се питање: на који се начин и у којој мери успело то одређивање у земљама које су примениле ову врсту пореза. Са свим тачно одређивање прихода није могућно већ и за то, што чак ни сви они који плаћају порез, често не знају колики су им били приходи на пару. А осим трговаца, ретко ко и води рачуна о чистом приходу.

Постоје три начина да се дозна приход пореских обвезника. Или га они сами пријављују, или га финан-

српска администрација одређује, а могу се и извесни спољни знаци узети за законску основу, па по њима срачунати величину прихода.

Сваки од ових начина има својих мана и својих врлина. Властита пријава, и крај најбоље воље и савесности пореских обвезника не може се узети као једини основ за наплату пореза. Као што смо поменули, врло много њих, нарочито у нижим класама, ни сами не знају тачну цифру оног прихода на који се распоређује порез. И неписмени људи, па и они који о својим дохоцима не воде никаква рачуна, знају обично колико су добили за један дан, недељу или месец, али се порез распоређује на годишњи приход, а њега је тешко израчунати, ако се није уредно бележило све што је ушло у касу. Ну, ма да појединци врло често не знају тачно свој приход, ретко се догађа да из тог незнања пријаве више но што имају. То ће учинити само или несрећни трговци у намери да подигну себи кредит, или још несрећнији очеви да боље удаду своје кћери. Али су и ти случајеви ретки. Међу тим лажне пријаве тако су обичне, да се већ и не смеју сматрати као грдан грех. Чак би и реч непоштен била сувише јака за оне који лажно пријављују суму својих прихода. Иначе би велики део становника најобразованијих народа био скроз непоштен, и то нарочито интелгентнија класа тако зв. либералних занимања. У Италији од 100 адвоката, лекара, архитекта, сликара, вајара и т. д. једва ако би један избегао ту незгодну квалификацију. За то се писци и не усуђују бацати увек кривицу на пријављаче. Свему је крив порез. За *Mac-Culloch*-а то је „порез на часност и награда за кривоклество.“ За *Ц. Ст. Мила* он највећма терети поштене и савесне. Чак и *Гледстон* јој пребацује да највише доприноси кварењу добрих обичаја. У истом смислу *Cernuchi* врло га јако карактерише: „систем пријављивања је позив на лаж, изазивање на превару, школа за реорганизацију“ (*Journal des Economistes*, 1886, IV. 287.).

У одбрану оних што лажно — или боље рећи нетачно — пријављују, наводи се често, што и други исто раде. Према томе надметање не би било корисна ствар само у добрим делима, већ и у варању. Трговци имају још понајвише „олакшавајућих“ околности. Онај који више вара, плаћа мањи порез, и пошто му је онда и чист

Приход већи, може јевтиније да растури своју робу. У овом погледу има тројакe врсте људи. Једни — њих има најмање — савесни су и пријављују тачно своје приходе; други — њих има нешто више — нису довољно вешти при варању, те их администрација ухвати кад сувише смање величину прихода; у трећу врсту — која је најмнобројнија — долазе сви остали. То су они порески обвезници који пријаве таман онолико прихода, колико је потребно да их не ухвате и оглобе.

Пријаве нису саме по себи довољно поуздане да се по њима једино распоређује порез. Покушало се на више начина да се оне учине што истинитијим. Овде ћемо набројати најглавније:

Заклетва је врло непоуздано средство да се постигне истина. Искреност пријава била би у управној сразмери с побожношћу и поштењем оних што се заклињу. Тада би тек *Mac Culloch* имао право кад каже, да је то порез на часност.

Објављивање пријава може се допустити, и било би корисно само онда, кад се тиче одређеног прихода, на пр. од зграде или од земљишта. Али се не може препоручити објављивање целокупног прихода једне личности. За многе пореске обвезнике такво објављивање имало би врло рђавих последица. Ако једном трговцу послови иду рђаво цео би свет знао. Он би изгубио кредит и убрзо био упропашћен. Ако му радња добро иде добио би одмах нове конкуренте. Па и код осталих пореских обвезника врло је деликатна ствар изнети им на јавност целокупан приход. Сваки брижљиво крије своје финансијско стање, нарочито ако је мало поремећено. Објављивање прихода задовољило би једино пакосне и радознале личности.

Награђивање проказивача. Проказивање пореских превара може бити по неки пут корисно, али је обично тешко доказати његову основаност. Има двојаких проказивача. Једни који, ради награде, постају прави шпијуни, завирујући у интиман живот појединаца. Други, који из пакости или из супарништва достављају и оно што у ствари не постоји. Овакво се средство може боље употребити кад се хоће да дозна извор каквога прихода или какав спољни знак, који би доказивао да је приход већи него што је пријављен. Само се по себи разуме да, пошто се не може проказивати личност онога што се не

зна, ово средство за одређивање прихода предпоставља објављивање пријава пореских обвезника. У осталом потказивање се сматра свугде као врло гадна ствар, и држави није ни мало у интересу да га подржава и награђује.

Проказивање је својевољно. С тога га не треба мешати с оним доставама, које се о туђим приходима подносе по дужности. Јер, они који су дужни такве доставе чинити подлеже обично новчаној казни ако их не би учинили, или би их учинили сувише доцкан. Тако у многим земљама морају газде пријавити списак укућана с означеном закупном ценом.

Тачно одређивање прихода у пријавама т. ј. да сваки порески обвезник означи одакле је и какав је који приход. Отуда имају често користи и сами порески обвезници, јер су тим приморани да загледају мало боље у своје рачуне, а и финансијској администрацији је лакше открити превару упоређивањем прихода разних година.

Контрола другим познатим чињеницама. Ако на пр. у земљи постоји какав порез на зараду, лако је упоредити нову пријаву с ранијим подацима. Нарочито је акционарским друштвима лако дознати приход из њихових годишњих извештаја, и она ће увек имати да плате цео порез који закон предвиђа. Рошер мисли, да би требало поставити нарочите чиновнике да врше та упоређивања с одређеном тантијемом за сваку откривену превару.

Узајамно процењивање пореских обвезника дало би маха грдним злоупотребима. Завист и мржња играли би често велику улогу у процени имућства. Најгоре би прошли расипачи и добре платише, јер их свет обично држи за богатије него што су.

Ово су најглавнији начини који се могу с разним резултатима употребити да се постигне што већа искреност у пријавама. Има их још, али би нас потпуније набрајање далеко одвело. Ну, баш нека би се сва та средства заједно употребила, ипак не би пореске пријаве постале тако искреним, да би се порез могао искључиво на основу њих разрезивати. Сва су та средства и сувише слаба, да би се угушила тежња за преваром. С тога у свима модерним државама, где порез на приход постоји, администрација контролише пријаве пореских обвезника. Пријављивање прихода и њихово истраживање од стране финансијских власти нераздвојни су у

УНИВЕРЗИТЕТСКА
БИБЛИОТЕКА

WWW.UNILIB

УНИВЕРЗИТЕТСКА БИБЛИОТЕКА

практици, само што та два начина нису свугде у истој мери употребљена. Ако се има на уму поглавито правилан разрез пореза, онда се употребљава у јачој мери административно истраживање. Оно даје тачније резултате. А ако се на првом месту хоће да угоди народу, ако се хоће да избегне све што би му било несносно, онда се већа важност даје пријавама. Савесно истраживање прихода од стране финансијске администрације скопчано је с великим непријатностима по пореске обвезнике. Администрација, т. ј. нарочити чиновници за то одређени, треба да дознаду оно што сваки најбољививије крије, треба да прелистају све домаће књиге и рачуне који се не поверавају ни најбољим пријатељима. „Зар бисте дали коме свемоћну власт у порезивању? узвикнуо је *Тјер* у седници парламента од 26. децембра 1871. г. Зар бисте допустили ма каквој влади да каже грађанима: ваш је приход 10.000, 20.000, 30.000, 40.000, 50.000 динара. Зар би сте ви то могли неком допустити? То није могућно!“ И доиста, као што ћемо видети, ни у једном озбиљном предлогу, поднесеном последњих година у француском парламенту, истраживање од стране администрације не налази се употребљено као средство за одређивање прихода.

Према томе како је порез на приход у којој земљи примењен, може се лако одредити карактер народа и његове политичке уредбе. Тамо, где су грађани независни од власти, као у Инглеској, порез се распоређује поглавито на основу пријава. У Прусској и другим земљама, где је администрација свемоћна, а народ добро дисциплинован, истраживање прихода заузима прво место. У Инглеској власти контролишу пријаве, које су основ пореског разреза. У Прусској и Аустрији власти прикупљају саме главне податке који се после пријавама контролишу.

Као што се види, и један и други начин упоређивања прихода има великих мана. Пријаве изазивају превару а с тим у вези и неједнако распоређивање пореза, а административно истраживање је несносно грађанима. Требало би пронаћи неки трећи начин, по коме би се приход довољно тачно проценио, а који би лако подносили и они народи који су осетљиви на мешање финансијске власти у своје домаће ствари. Неки мисле, да се такав начин изнашао. Има неких знакова, веле они, по

којима се може доста приближно оценити свачија имућност. Ти су знаци спољни; није потребно никакво завиривање у интиман живот па да се спазе. С друге стране таквих је знакова више. Ако један не одговара правом стању ствари, други су ту да га попуне или поправе, и тако упоређивањем између више таквих знакова може се доћи до приближне истине. Најглавнији од спољних знакова за одређивање прихода јесте стан. Али ни он не сме бити једина основа, пошто људи држе веће станове не с тога што су богати, већ с тога што имају деце или што им посао или положај не допуштају да се сместе ма где. С тога, за што тачније одређивање прихода морају се узети у помоћ други спореднији знаци, као: број слугу, кола, коњи и т. д. За приход трговаца може се узети у обзир величина места где им је радња, њихова оруђа за рад, број и плата радника, стан и т. д.

Стан, или боље рећи његова закупна цена, често је врло погрешна основа за одређивање прихода. А то многобројни примери око нас јасно доказују. Исто тако и они други споредни знаци не одговарају увек стању ствари. Примера има много. Често се виђа да један који је сиромашнији држи слугу, а да други који је имућнији служи се сам. Има врло богатих трговаца који немају кола и коње, а многи сиромашнији лекар не може без њих да буде. Овај трећи начин за одређивање прихода стоји на средини између она два прва. Он сједињује у себи њихове врлине и њихове мане, али и једне и друге у мањој мери. Одређивањем прихода по спољним знацима не задире се у приватан живот као административним истраживањима, нити се њиме оставља пореским обвезницима на поштење, да ли ће платити већи порез или мањи. С друге стране не може се порећи, да се највећа тачност постиже оним начином, који највише вређа осетљивост грађана.

Ма који од ових система, узет сам за себе, није довољан. Сваком од њих може се пребацити, крај недостатака који су му својствени, и то да не постиже довољно тачно свој циљ. И административним истраживањем, и на основу властитих пријава, као и по спољним знацима може се одредити приход пореских обвезника само више или мање приближно. За то се обично у пракци ти системи комбинују. У којој ће се мери који од њих употребити, то зависи како од народног карактера,

УНИВЕРЗИТЕТСКА БИБЛИОТЕКА

тако и од политичких и финансијских прилика у земљи. Паметним комбиновањем може се постићи довољна приближност у одређивању прихода, те тако и терет пореза доста правилно распоредити. Савршенство се не може тражити ни од каквог пореског система.

И ако смо одсудно противни порезу на приход који би заменио све остале порезе, чини нам се, да би се он у овако ублаженом облику могао препоручити. Ипак, и код њега тако ублажено, остаје неотклоњена тешкоћа, како да се одреди приход и како да се удеси, да му порез буде пропорционалан. Али, баш и ако би он у пракци дао повода извесним неједнакостима и неправилностима у распоређивању његовог терета, опет ће те мане постојати у мањој мери, кад он има само да допуни остале порезе, него што би било онда кад би му се ставило у задатак да их све замени. Ово је лако доказати. Двојица имају исти приход, али су разно оцењени; један плаћа порез на 10.000 дин., други на 12.000 дин. Ако је пореска стопа 10%; један ће имати да плати 1000, а други 1200. Разлика је за 200 динара. Ако је пореска стопа за трећину или половину мања и разлика ће у плаћању пореза између та два обвезника, које смо узели за пример — бити у толико мања и обратно. Међу тим, порез, па дакле и његова стопа, на приход биће мањи, ако има да попуни остале порезе, а већи ако буде имао да их замени. Не кријемо да ће увек бити неједнакости, али су оне незнатне кад се упореде с резултатима посредних пореза. Код пореза на приход, у најгорем случају, не зна се ко ће боље проћи, сиромаш или богаташ. Код посредних пореза, на против, зна се да ће они свим својим теретом притиснути сиромашнију класу. Код пореза на приход може се удесити да га сиротни и не плаћају; код посредних пореза не може се чак избећи ни то да их не плаћају сразмерно много више од богатих. Из тих разлога потребан је порез на приход. Тек помоћу њега може се порески терет праведније разместити пребацивањем једног његовог дела на имућнију класу.

На овај начин решена су два врло важна питања, која су нераздвојна с порезом на приход. Да би што боље и што праведније испунио своју социјалну улогу порез на приход треба да има две особине: да потпуно ослобађа мале приходе и да је прогресиван до извесне

мере. Иначе се лако може десити, да тај порез који треба да поправи неправду буде и сам неправедан у оном истом смислу у ком и посредни порези. Код имућних су приходи многобројнији, долазе са разних извора и тешко их је све похватати. Имућнији су уз то и вештији од сиромаша, знају боље административне уредбе, те ће лакше умети да прикрију један део својих прихода. Код сиромашнијих пак, све што имају долази обично од њихове личне зараде, а њу није тешко одредити.

Мали су приходи свугде ослобођени од пореза. Модерне законодавце у томе је руководила на првом месту мисао да треба свакоме оставити колико му је потребно за исхрану не само његову личну већ и његове породице. Дирати у приход испод извесне суме значило би ударити порез на беду и невољу. Да је среће сиротињу би требало ослободити пореза, али је то немогућно како због великих потреба државних тако и због саме природе посредних пореза.

Ако се већ реши да треба ослободити мале приходе поставља се друго питање, испод које суме прихода треба применити то ослобођење. Не може се за све земље одредити иста граница, јер није свугде исти приход потребан за живот. Осим тога ти мали и средњи приходи обично су најпродуктивнији у том смислу, што од њих држава добија највећи део пореза. Због тога ако је држави потребан новац, она спушта ту границу ослобођења, не обзирући се по неки пут да ли ће сиромасима претећи што за живот.

Питање о прогресији још је замашније. Већ се сувише дискутовало о томе да ли порез треба да буде пропорционалан или прогресиван, и овде није место да то расправљамо, поменућемо само ако се хоће да порез на приход заглади колико толико неправде посредних пореза, мора му се допустити да ослобађа приходе у оном смислу у коме их посредни порези терете. Од његове прогресивности више не треба ни тражити. Порез треба да има једини циљ да пружи држави потребна средства за вршење њеног задатка, а главна особина треба да му буде праведно оптерећење пореских обвезника. Умерена прогресија корисна је и за државу, јер што је порески терет праведније размештен лакше се подноси и плаћа. То сви признају, само се по неки застарели теоретичари боје да се у том правцу не оде

сувише далеко. Бојазни нема никакве докле се год буде имало на уму, да порезу не сме бити циљ да врши изједначивање у имућности. Ону социјалну, или боље рећи фискалну улогу пореза на приход, ми смо допустили само човечности ради, а поглавито у интересу саме државе. Ми управо мислимо да порез на приход, треба да буде дегресиван, т. ј. да га највише плаћају они који најмање осећају терет посредних пореза, па постепено све мање док се не дође до потпуног ослобођења малих прихода. Назив дегресиван згоднији је, јер се њим у исто време означаје, да растење пореске стопе не може ићи у бесконачност. Каква треба да је прогресија, и која ће бити њена почетна стопа, не може се одредити апсолутно. То зависи највише од економских прилика које нису свуда једнаке, и у свакој земљи треба поставити засебна правила. Али се никад не сме заборавити, да и највиша стопа треба да је умерена и да пада само на чист приход, како би капитал пореских обвезника остао неокрњен. С прогресијом треба бити пажљив нарочито у земљама где нема великих капитала, где су богаства једнако подељена. У тим земљама и нема потребе да прогресија или дегресија буду сувише брзе. Где у економском смислу има само средњег сталежа, ту и неједнакости оптерећења посредних пореза нису врло велике.

Ова врста пореза на приход која друге порезе поправља, или допуњује, примењен је у три разна облика. Негде је за пореску подлогу узет целокупан приход (*Einkommensteuer* у Пруској). У другим су земљама разни извори прихода оделито оптерећени (*Income-tas* у Инглеској). У Француској су непосредни порези распоређени поглавито на основу спољних знакова прихода.

Порез, ударен на приходе, с обзиром на њихове изворе, може бити дело једног закона. У самој ствари ту има толико разних пореза колико и извора прихода, али су они у тесној вези. Њихова је судбина заједничка. Ако се један укине, ни други се не може оставити; ако се једнима стопа повиси или спусти, и други се мењају у истом смислу. И та веза једва постаје нешто лабавијом ако су разни извори прихода у истом закону оптерећени разним стопама (као у Италији). А може се за сваки извор прихода донети нарочити закон. Овај начин има својих мана. На све приходе ваља распоредити порез по

истом плану. Њихово оптерећење ваља да изазове иста потреба. Све одредбе о порезима на приход треба да су у једном закону, јер онда има веће сигурности да ће исти финансијски принципи бити код њих свију примењени. Осим тога, кад су заједно упоређивање је лакше те и неједнакости и неправде у распореду пореског терета падају више у очи.

(НАСТАВИЋЕ СЕ)

Др. Момчило А. Нинчић.

БЕРДАПСКЕ ТАКСЕ И МЕЂУНАРОДНО ПРАВО

(СВРШЕТАК)

II.*)

Из наведених уговора, којима се уређује пловидба по Дунаву, излази јасно: да се основ слободне пловидбе по овој реци признаје за саставни део Европског Јавног Права; да се тој слободи пловидбе не могу и не смеју стављати никакве препреке; да правилници о пловидби, о речној полицији и надзору треба да буду састављени тако да иду на руку слободном пловљењу; да се на ову пловидбу не могу ударити никакви намети, нити јој се смеју стварати тешкоће; да се никакав намет не сме ударити на пренос робе на основу простога факта пловидбе по овој реци; да ће се моћи ударити само утврђени и сходни намети на пловидбу, и то у интересу покрића издатака учињених око олакшавања пловидбе, и то за време, потребно за покриће ових издатака; да обалске државе имају једнака права у изради и примени правилника о пловидби, о речној полицији и о ударању појединих пловидбених намета.

Правилника о пловидби и о придизању такса на Дунаву између Молдаве и Турне Северина, које је издало угарско Министарство Трговине, има на броју пет, и то су:

1. *Правилник о пловидбеним таксама и таксама за превуку на делу Дунава између Молдаве и Турне Северина, који спада у регулисани део Бердапа,* —

2. *Правилник о установљењу, придизању и вођењу такса на пловидбу, на превлачење и на сировођење бродова, што плове између Молдаве и Турне Северина, које ће наплаћивати угарске Пловидбене Управе на Доњем Дунаву,* —

*) Види Бранич год. VII . стр. 657—663.

3. Правилник о уређењу угарске власти (одн. надлештва) за пловидбу по Доњем Дунаву, —

4. Нарочите одредбе о пловидбеној полицији на делу Дунава, који потпада под врховни надзор угарског пловидбеног надлештва у Оршави, —

5. Правилник о саровођењу (крмађењу) бродова на Бердацу и другим брзацима Доњег Дунава.

Први од ових правилника има 5, други 16, трећи 16, четврти 18, а пети 12 §§-а, и први утисак који вам остаје пошто их све прочитате, у томе је: што их је угарско Министарство Трговине издало на основу својих властитих побуда, и без претходног споразума с осталим обалским државама, што је противно одредбама чл. CXVI Бечкога Конгреса, чл. V и VI Лондонскога Уговора од 1871, и Чл. LV и LVII Берлинскога Уговора. Истина је, да овај последњи „поверава Аустро-Угарској“ бригу „да изврши радове намењене отклањању препона“ на Бердацу и његовим брзацима, зајемчавајући јој „право да удари привремене намете (таксе) ради покрића издатака учињених на ове послове.“ Али ни из текста овога уговора, нити из одредаба других међународних уговора не излази, да Аустроугарска (а још мање сама Угарска, за коју Међународно Право једва и зна) може једнострано обуставити или чак и поништити права осталих обалских држава на реченом делу ове реке, која оне имају како у погледу израде и вршења правилника о пловидби, тако и с погледом на утврђивање такса, намењених покрићу издатака учињених на радове око утврђења овог дела Дунава. Делимичне измене, које су у току друге половине XIX столећа извршене с обзиром на пловидбу по Дунаву, нису измениле најглавније основе међународног речног законодавства, нити су то могле учинити; а ови би били у ствари уништени, ако би се појединој обалској држави допустило, да наново пориче или спори осталима њихова права, зајемчена им у свима међународним актима, којима се у наше време уређује међународна речна пловидба.

Истина је, да су Аустроугарска и Турска после Лондонског Уговора образовале 1873 једно мешовито изасланство, са задањом да се споразумеју о Бердацу и његовим брзацима. Али се ови интимни преговори не могу сматрати као међународни послови, а још мање они могу имати обавезну снагу за друге државе, које за њих и за

њихове закључке нису ни знале, и то тим мање, што је још и у ово време Турска фактично и правно била за-интересована само на Доњем Дунаву и на његовим утокама, док су овде (т. ј. на Бердану) у оба правца биле заинтересоване Србија и Румунија, што им је још ранијим уговорима било и изречно признато. —

Истина је даље да су год. 1896 и Србија и Румунија узеле са задовољством (у лицу самих својих владалаца) удела у свечаном отварању пловидбе на Бердану, као извршењу једне одредбе Берлинскога Уговора. Али се из тога факта ни пошто не може извести закључак, да су се обе краљевине тобож прећутно одрекле својих неоспорних и дотле неоспораваних права, још мање да су се одрекле интереса, који су баш самом олакшицом пловидбе постали тим битнији и важнији за њих обадве. Аустроугарска је добила од Европе овлашћење одн. поверу, да на реченом делу Дунава отклони тешкоће пловидби; неоспорно је, да су радови извршени у ту сврху захтевали огромне издатке, које ваља — такође без икакве сумње — подмирити. Али, може ли се из овога овлашћења и права које из њега истиче, извести, да Аустроугарска није дужна, обавестити остале обалске државе и Европу о томе, како је ту поверу извршила, и споразумети се с њима о начину подмирења учињених издатака. Пошто Берлински Уговор није ништа изменио од ранијих међународних закључака у овом погледу, то се овај споразум с обалским државама није могао правно никако обићи. Чланом LVII Берлинскога Уговора ставља се Аустроугарска на место осталих обалских држава само с обзиром на извршење потребних радова на овом делу Дунава; али се њиме не искључује нити се може искључити право на заједнички споразум свих заинтересованих обалских држава о правилницима, како с обзиром на пловидбу, тако и на намете који се на ову имају ударити, у циљу подмирења учињених издатака. Аустроугарска је у осталом увиђала и сама потребу тога споразума, јер је о радовима на српском земљишту закључила са Србијом нарочити уговор, пре него што их је и отпочела, и ако с друге стране нема у овом погледу никаквог споразума с Румунијом, која у томе питању има потпуно одрешене руке, и која нови положај, створен правилницима угарског Министарства Трговине неће, нити може (како њени овлашћени представници изјав-

дују) да прими већ ни с тога, што су радови на Ђердапу изменули чак и ток воде између Оршаве и Турне Северина.

Правилници угарскога министарства нису се чак задржали на границама Угарске; њихова надлежност продужена је и проширена и изван ових, докле год не наиђе на отпор; она излази чак — бар по намери њених твораца — изван вода, у којима су извођени поменути радови. Угарски министар Трговине осмелио се чак дотле, да прописује правила, која имају да се врше на српском и румунском земљишту. Тако се у чл. 13. *трећег* правилника наређује „да органи управе (угарске у Оршави) могу излазити на земљишта српско и румунско, и ту вршити послове, који су им намењени овим правилником, при чему могу на случај потребе захтевати и сарадњу месних власти.“ Истина је да министар додаје на крају овог члана, „да ће одредбе из ове главе ступити на снагу... тек пошто ја(!) предузнем у овом погледу још неке мере,“ — чиме јамачно хоће да каже, да ће он у допуну ових наредаба издати нове, пошто се о понеким стварима још споразуме са српском и румунском владом, јер је осећао да их са свим, бар за прво време, не може обилазити.

Из ових правилника провирује у опште тежња, да се власт угарскога оршавског надлештва простре и прошири што даље ван граница краљевине, при чему се имају у виду искључиво њени политички, економски и трговачки интереси. Та се тежња види јасно у чл. 4. овог истог (трећег) правилника, који говори о службеном језику на томе делу Дунава, проглашујући за овај мађарски језик! Сва преписка и извештаји бродова с овим надлештвом имају да се врше на овом језику. А зар се тиме, противно општим основима Међународног Права и противно позитивним међународним уговорима, не отежава и не спречава слобода пловидбе? Да се оцени замашност те одредбе довољно је да се помисли на разноврсност преписке, која с тим надлештвом неминуно има да се води. Ако би ова одредба остала у снази, морале би све државе, чији бродови плове кроз Ђердап, завести у својим трговачким и поморским школама обавезно учење мађарског језика. Тиме би се, посредним путем, ове дажбине још већма појачале, а то је неоспорно противно и духу и слову међународних уговора, што се односе на

УНИВЕРЗИТЕТСКА
БИБЛИОТЕКА

WWW.UNILIB.BE

пловидбу по међународним рекама, за коју је сам аустријски представник, већ помињати Гроф Буол Шауенштајн, захтевао још год. 1855. стварање једног „заједничког сталног надлештва“ (*autorité syndicale permanente*), које би имало да води надзор, потребан ради обезбеђења слободне пловидбе на Дунаву.

Да би се јасно обележио тесногрудни и искључиви дух ових правилника, који јамачно неће допринети олакшавању кретања бродова по овом делу Дунава, довољно је да се напомене: да ће по њима поменуто оршавско надлештво придизати пловидбене намете; да ће на случај жалбе против његовог рада одлучивати угарско Министарство Трговине; да ће висину потребне обезбеде за месечну пловидбу сваког брода одређивати на предлог истог надлештва исто министарство; и да новчане казне из ових правилника не иду у благајну за одржавање пловидбе на овом делу Дунава, већ на увећање „фонда за помоћ народним (т. ј. мађарским) лађарима!“ К томе ваља такође додати, да су и угарски бродови и угарска роба овим правилницима стављени у повољнији положај од српских и румунских бродова и робе, што је такође потпуно противно и духу и слову међународних уговора, који имају да важе у овим питањима. Читалац може према свему овоме сâм изводити закључак о томе: колико ће ови правилници служити развијању међународне пловидбе на овом делу Дунава. Он ће се јамачно сложити с нама у закључку, да њима вештачким административним путем хоће да се створе тешкоће овој пловидби, које је на пољу физичкоме требало отклонити. А то ни по што није могао бити, нити је био смисао повластице, која је Аустроугарској дата чланом LVII Берлинскога Уговора.

Сами радови, које је угарска влада извршила на Бердапу и његовим брзацима, нису ни из далека такви, да би јој давали право на ову искључивост и на ово пренебрегавање интереса осталих, нарочито обалских држава. Три стручњака, који су о њима дали своје мишљење, и од којих је један немац, један аустријанац а један мађар (Арнолд, професор на политехници у Хановеру, Брочишевски, професор политехнике у Бечу и Б. Гонда саветник у угарском Министарству Трговине) сагласни су у главном у томе, да ти радови још нису довољно довршени, и „да се још од данас мора с особи-

тем обазривошћу гледати на корисност извршених послова на Бердапу.“ По мишљењу бечкога професора, аустроугарска влада признаје и сама недовољност тих радова, а он свој извештај закључује тиме, да они „не одговарају одредбама Берлинскога Уговора.“ Овим уговором међутим нису поништена права осталих обалских држава, да заједно с Аустроугарском испитају и уређују све мере, потребне за што редовнију и лакшу пловидбу на овом важном делу Дунава, који природно постаје за њих сваким даном важнији и од све пресуднијега значаја.

Узети ма с које стране, ови правилници угарскога Министарства Трговине противни су и Међународном Праву и међународним уговорима, јер се њима очигледно отежава пловидба на овом делу Дунаву, у место да се олакшава. Јасно је такође да таксе, одређене њима, не носе обележје накнаде за учињене услуге, већ се пре јављају као заштитни намети и то како за угарске производе тако и за угарске бродове, и то тим пре, што је већ објављено, да ће се овим последњим дати помоћи, било у облику државне потпоре, било пак на тај начин, што ће им се преносна такса враћати. Према свему, нарочито према и сувише јасној међународности Дунава, они и могу послужити не као дефинитивни, већ једино као нацрт за правилнике, које су обалске државе скупа у праву да споразумно израде. А сумње не може бити о томе, да ће оне тада водити строга и праведна рачуна о материјалним жртвама, које је поднела Угарска око ових радова, и које јој се морају накнадити. Она пак са своје стране мора такође признати, да Берлински Конгрес њој није дао дотичну поверу у своме чл. LVII с намером, да убије и уништи међународни саобраћај на овом делу Дунава, већ да му је смер био овоме дијаметрално противан, да ову т. ј. што је већма могуће олакша, не крвечи при том права ни једне од обалских држава. Србија и Румунија налазе се према томе у положају законом и међународним уговорима допуштене и зајемчене потребне одбране, кад захтевају да се при изради ових правилника меће на кантар и њихов глас, јер су ту у питању њихови битни, како економски и трговачки, тако и политички интереси. Ово мишљење усваја у осталом и већ помињати бечки професор Бро-

чишевски, сматрајући (*Revue*, стр. 514.) ове правилнике само за „нацрте којима је потребна потврда, ако не Европе оно бар непосредно заинтересованих држава.“ Он уз то такође мисли, „да угарска влада није никад ни помишљала на то, да Србији или Румунији намеће правилнике, који имају да се врше на земљишту ових држава, који за то своје вршење претпостављају пријатељску сарадњу српских или румунских власти.“ Па ипак он брани право Угарске, да сама одређује висину намета на бродове и њихове терете, и ако је једном ранијом приликом захтевао, да угарска влада поднесе тачан извештај о учињеним издацима на ове послове. На што тај извештај, ако не ради тога, да се на његовом основу правдају таксе? А допустиће се, да ни Србији ни Румунији, па ни осталим на Дунаву заинтересованим државама не може бити свеједно, колике ће те таксе бити, и ако ни једна од њих и не помишља на то, да Угарској спори право накнаде за учињене издатке, које би јој све оне признале по општим основима Међународног Права и јавног морала, чак кад јој то и не би било зајемчено међународним уговорима.

*Suum cuique!*¹⁾

д-р М. Р. Веснић

¹⁾ Ови редови су писани у главноме још почетком прошле године у пожарвачком казненом заводу. Они су били изазвани нарочито изјавом Графа Годуховског у угарским делегацијама, да споразум у овом погледу с осталим обалским државама није тражен с тога, што би он практички био немогућ („praktisch ganz unmöglich“). Тај споразум је позиције међутим тражен, па као да је и постигнут, јер ових дана читасмо у дневним листовима, да су наши изасланици добили за њ одлучија од аустроугарске владе. Вредно би било сазнати: у чему је он, те се чудити, да до данас није већ објављен.

О УСЛОВНОЈ ОСУДИ

(ЗАКОН БЕРАНЖЕ-ОВ)

од Луџијана Трепо-а

У В О Д

Међу скорашњим законима, којима је циљ да сузбију поврат, ниједан није побудио већу пажњу од закона од 26. марта 1891. о *олакшавању и отежавању казни*, коме је јавност, из легитимне поште, дала име његовог знаменитог аутора, г. сенатора Беранжеа.

У својих седам чланова, овај закон обухвата два различна дѣла: првоме је циљ да предупреди поврат особеним милостивим поступком са почетним преступницима; други део мења чланове 57 и 58. казненог законика и садржи казне. Отуда је овакав наслов закону, који изненађује својом антитезом.

Оба дѣла, који се тако дубоко разликују, имају дакле заједнички предмет: борбу противу поврата. С тога их је законодавац и сјединио у један исти закон, показујући тако: да према милости, коју има за случајне преступнике, стоји на супрот потребна строгост за оне, који се не поправљају.

Задатак ми је да овде студирам први део Беранже-овог закона, који ствара у нашем праву систем *условне осуде*.

Овај израз — условна осуда — не фигурише ни у тексту, ни у наслову закона, у којима су употребљени изрази *обуставања*, (*суспендовање*) и *олакшавање* казне. Али се не може усвојити ниједан од ова два назива. Нови систем *не олакшава* казну, која остаје оно што је; и ако му је истина, главно дејство да *суспендује* казну, (или боље њено извршење), овај систем такође производи и друге последице, које не показује ова последња формула¹⁾. Није дакле могуће из самог закона узети тачан назив установе и наслов за ову студију. Држао сам, да могу узети израз *условна осуда*,

¹⁾ У пројекту ревизије француског казненог законика ово се питање третира у рубрици: „о *одлагању извршења*“; не тачан израз, јер не води рачун о условном ларактеру одлагања.

који је освештала и усвојила доста стална практика, по примеру белгијског законодавца. Заслуга му је што је простији од других предложених квалификација²; и ако није најстрожије тачан, ипак ћемо видети да се може правдати у извесном смислу.

Ова ће студија обухватити два дела.

Први је део посвећен теоријском испитивању система, у његовом принципу, његовим великим правцима, одношајима са другим мерама, које су намењене да предупреду поврате. Други је део коментар закона од 1891. и садржи студију текста. На овом последњем практичном гледишту, нарочито су стајали многобројни аутори, који су писали о овом предмету.

Изгледа заиста, да је све речено о условној осуди у опште, и Беранже-овом закону на по се. Ипак није питање ни из близу исцрпљено. И ако је ово питање страшно дискутовано међу криминалистима, још га нису дефинитивно одобрили међународни конгреси за поправку осуђеника. Ово је питање свуда произвело живо интересовање и подстакло најразличније оцене, а не само у специјалном кругу људи, који се по професији баве студијом казних закона.

Овој је установи прорицана најсјајнија будућност. „Условно је ослобођавање окружило свет; условна ће му осуда имитирати у свом триумфалном походу“ рекао је један одличан криминалист³). Да ли ће се испунити пророштво? Не знам. Но, дискусија није никад свршена. И ако су правосуђе и доктрина данас довољно расветлили текст закона, у начелу питање није сишло с дневног реда савремене науке: с тога сам му и посветио најшири део у овом раду.

²) Условно одлагање казне, условно одлагање извршења, пресуда са условном казном, осуда са условним извршењем; ова је последња квалификација можда најправилнија. — но, не води рачун о могућем раскиду саме осуде. (В. о овом питању Gautier, стр. 2.) г. г. Negre и Gary предажу израз *осуда која се може искупити*.

³) Због приличне опширности ове студије није могуће изложити је овде у целини. С тога ћемо изложити само један део њен, из кога ће се такође моћи видети у чему је ова установа, стање овог питања у науци, и њено гледиште на казну, остављајући да изложимо остале делове према приликама и простору „Вренича“, чијем се вредном г. уреднику има једино захвалити што на оволиком простору излази овај једини наш правнички лист. Претходно ћемо изложити сам закон, који г. Трепо излаже на крају ове студије.

WWW.UNILIB
 ЗАКОН ОД 26—27. МАРТА 1891. О ОЛАКШАВАЊУ И ОТЕЖАВАЊУ КАЗНИ
 Journ. off. од 27. Марта 1891.⁴⁾

Члан 1.

У случају осуде на затвор или на новчану казну, ако оптужени није раније осуђиван на затвор за злочин или преступ казним по општем праву, судови могу наредити истом пресудом, и мотивисаном одлуком, да се одлаже извршење казне.

Ако за време одлагања од пет година, рачунајући од дана пресуде, осуђени не буде понова осуђен на затвор или какву тежу казну за злочин или преступ, казним по општем праву, осуда ће се сматрати као да није ни била.

У противном случају, прво ће се извршити прва казна, која се не може сјединити с другом.⁵⁾

Члан 2.

Обустављање казне не обухвата и обустављање плаћања парничних трошкова и накнаде штете.

Оно се не односи и на споредне казне и неспособности које произлазе из осуде.

Ове споредне казне и неспособности, немају дејства увек од оног дана, од кога се, услед примене претходног члана, сматра осуда да није ни била.

Члан 3.

Председник суда, пошто изриче обустављање, дужан је да опомене осуђеног да ће се у случају нове осуде у условима члана 1. извршити права казна без могућег сливања с другом; и да ће казне за поврат бити изречене по члановима 57 и 58 казненог законика.

⁴⁾ *Припремни радови*: г. Беранже-ов предлог сенату од 26. маја 1884. (Doc. parl. n: 159) Кратак извештај г. Марго-а од 19. јула 1885. (Doc. parl. n: 281 Journ. off. стр. 328). Оцена од 31. јула 1884 г. Извештај г. Беранже-ов од 6. марта 1890 (Doc. parl. n: 27. Journ off. стр. 67). *Дискусија*: седнице од 23. маја, 3. 10. 20. 27. јуна, 4. јула 1890 г.

Предаја комори 10. јула 1890. (Doc. parl. n: 810. Journ. off. стр. 1554). Извештај г. Барту-а од 6. децембра 1890 г. (Doc. parl. n: 1067. Journ off. стр. 463.) Дискусија: 3. марта 1891 г.

Враћање у сенат 6. марта 1891. (Doc. parl. n: 31). Извештај г. Беранжеов од 16. марта 1891. — Дискусија 19. марта 1891. г. Враћање у комору 19. марта 1891. г. Извештај г. Барту-а. Оглашење предлога за хитан и усвајање 21. марта 1891 г.

⁵⁾ Разуме се, да ако је друга казна смртна казна, овај одељак не важи, већ се одмах извршује ова последња.

Члан 4.

Осуда се уписује у судски регистар, (casier judiciaire) но, са изричном напоменом да је одобрено обустављање.

Ако у року одређеном у члану 1. другом одељку, од пет година, не буде следовала никаква друга осуда, прва се осуда неће уписивати у изводе, који се дају странама.

Члан 5.

Чланови 57. и 58. казног законика мењају се овако :

Члан 57 : » Сваки, који ће, пошто је осуђен за злочин на казну, већу од једне године затвора, учинио какав преступ или злочин, за време одлагања од пет година, но, за које време застари или исчезне ова казна, па би за тај нови преступ или злочин требао да буде кажњен казном затвора, биће осуђен на максимум казне, коју закон доноси, и ова се казна може удвојити.

Сем тога, моћи ће се забранити осуђеном, да се не сме по-
» јављивати најмање за пет а највише за десет година у оним ме-
» стима, која му буду означена као забрањена од стране управе,
» пре ослобођења.

Члан 58. — » Тако ће исто бити и са осуђенима на затвор
» дужи од једне године за преступ, за које би се у самом одлагању
» нашло да су криви за нов исти преступ или злочин за који би
» требали да буду кажњени затвором.

» Они, који су раније осуђени на мању казну затвора, па би
» учинили исти преступ у истим условима времена, биће осуђени
» на казну затвора, која не може бити већа него што износи удво-
» јена раније изречена казна, но, ово удвајање не може прећи ма-
» ксимум одређене казне.

» Преступи крађе, преваре и злоупотребе поверења, сматрају
» се са гледишта на поврат, као исти преступ.“

» Тако се исто сматрају преступи скитачине и просјачења.“

Члан 6.

Овај ће се закон примењивати и у колонијама, у којима је оглашен за извршан општи казни законик по сили закона од 8. јануара 1877.

Декретом ће се одредити његова примена у другим колонијама.

Члан 7.

Овај се закон не ће примењивати на осуде, које изричу во-
јени судови, за које важе само измене чланова 57. и 58. казног
законика, које су горе донесене у члану 5.

П Р В И Д Е О

П Р В А Г Л А В А

У опште о повратку и постанку закона од 26. марта 1891.

1. Прогресивном растењу криминалитета,⁶⁾ главни је узрок поврат. То је истина, на којој се није потребно задржавати. Статистике, констатујући ово продужено умножавање преступних дела, показују, у исто време, да се омањује број само један пут суђењих преступника. Тако, ако узмемо у рачун само последњи период од пет година, од 1886 до 1890 г. број одлука или пресуда о онима, што су у поврату, повео се од 92.825 на 100.781. (то *показује увећање са 85 од хиљаде*), док је број изречених осуда над лицима, која се јављају први пут пред судом, снишао од 109.876 на 106.544. умањен са 27 од хиљаде). Ово просто упоређење, које би се могло учинити и са другим периодима, довољно је да покаже утицај поврата на општи криминалитет. Он се — т. ј. криминалитет — не шири, али се концентрише. Злочин и преступ локализују се, и изгледа, да постоји монопол извесног броја лица.

2. — Да би се још тачније прецизирало стање овог питања, — интересантно је прибележити: да је напредовање општег криминалитета у сразмери са умањењем великог криминалитета⁷⁾. Дакле у преступним делима напредовање није престало; следствено, у поврату преступа ваља тражити главни узрок злу, чије напредовање нису могли да зауставе сви напори.

§. 1. — Превентивни и казни (репресивни) закони.

У три главна закона представљено је ово напрезање државе да се заустави напредовање криминалитета.

І. — Ђелијски затвор.

4. Закон од 5. јуна 1875. прожман је неоспорно истинитом идејом: да затвор у опште производи корупцију, у место да је

⁶⁾ Г. Ханри Жоли у „*France criminelle*“ показао је, да се за време ове половине века, општи криминалитет француске умножио на 133 од сто. Годишњи број преступних дела био је у 1825 г. 58.000.; од 1856 до 1860 подигао се на 123.000. Од 1876 до 1880. достигао је цифру 171.000. Од 1886. до 1888. броји 193.000.

В. о овом питању, осим *Comptes généraux de Justice Criminelle*, напред цитирано дело Х. Жилиа-а; Гаро (Garraud), II стр. 307 и *le Probleme moderne de la pénalité* од истог.

⁷⁾ Готово стапао од 1826 до 1855. г. криминалитет опада од ове епохе. Просечан годишњи број кривичних предмета, пред судовима, који је био 4155. за време периоде од 1856. до 1860. силази на цифру 3853. за време периода 1871. до 1875 г., и на 3342 у 1881 до 1885. У 1890. пада на 2918. Треба приметити и то, да ово умањавање долази можда, делом, и од поступка *корекционализације*, који се све више практикује.

сузбија. Тражити да се предупреди поврат, као што лекар преду- пређује заразу изолишући болесника, значило би, зацело, посма- трати питање са добре стране. Данас није потребно побијати до- пста старе примедбе противу ћелије. Она може и показивати изглед на поправку и производити озбиљно дејство застрашивања. Чува- јући од друге погрешке кривца, који је тек почео да греша, ће- лија плаши злочинца по професији.⁸⁾ Ну, по несрећи закон од 1875, у коме је можда био лек, остао је реформа на хартији.⁹⁾ У 1893. г. од 379 депарتمانских затвора, само су 25 усвојили потребу ће- лијског уређења. Просечно, за 26.000 притвореника, до последњих година, било је само отприлике 4.300 ћелија¹⁰⁾. Тако радећи, треба више векова да се доврши реформа, и разуме се, да под таквим условима, ћелијски режим, резервисан за неке привилегаше затвора, није могао вршити никакав утицај. Сем тога, морао се допунити закон од 1875: то је циљ закона од 4. фебруара 1893, који је тако дуго очекиван,¹¹⁾ а који налаже под извесним условима, поправку окружних затвора, који још нису преображени.

II. Прогонство

5. Закон од 27. маја 1885. стао је једино на гледиште крајњег угушивања. Он почива на идеји, која је праведна у начелу, да према непоправимим преступницима, друштво има не само право, већ и дужност да се брани начином, за који нађе: да ће имати највише успеха, по потреби и *прогонством* злочинца. Мислило се, да ће се бацањем окорелих повратника, ван цивилизованог света, уништавајући их у неку руку, погодити поврат у свом исвору. Резултати овога закона, на који су полагане толике наде, били су до сада ништавни. Примена *доктрине уклањања*, која је у прак- тици, врло теретна за државну касу,¹²⁾ могла је удалити са по- зорнице метропола извештан број апсанских ветерана, но није, за- држала ни у каквом облику покрет поврата, нарочито малог по- врата. Највише се може констатовати заустављање у напредовању

⁸⁾ Често се примећавало, да су се окорели злочинци уклањали из срезова, у којима постоје ћелијски затвори.

⁹⁾ Познато је, да су буџетске тешкоће омеде реформу. Закон од 1875 није мислио на враћање обавезних издатака департаментима.

¹⁰⁾ Видети извештај г. Dubois-a о закону од 4. фебруара 1893 г.

¹¹⁾ Пројекат је поднесен сенату у 1884 г.; требало му је девет година да се оствари.

¹²⁾ Протераник кошта 3 дин. дневно, док осуђеник на дугу казну, рачу- већи и премештање кошта 90 пара. (J. offic. 23. Juin 1891. извештај гувернера Нове Каледоније).

скитања, и редукција броја легалних повратника¹³⁾. У опште — прокламовале су статистике — дејство се закона још није осетило. Нећу овде да испитујем узроке овога неуспеха. Ограничавам се само на томе, што га означајем, бележећи још и то: да се власти све више устежу у изрицању казни, које повлаче прогонство¹⁴⁾. Средњи годишњи број прогнаника не достиже 1500; од како је ступио у живот закон, само су 8534 лица подвргнута мери, коју прописује¹⁵⁾. Ако упоредимо ове цифре са цифрама, које показује статистика о напредовању поврата, само ћемо се изненадити: да је закон од 1885 до сада био без проценимог домаћаја.

III. Условно ослобођавање

6. — Казнама следују мере, које предупредују. Да се предупреди поврат донет је закон од 14. августа 1885. који је установио *условно ослобођавање*, и фаворизирао *заштитништво* и *рехабилитацију*. Ово се законодавно дело: за које дугујемо такође иницијативи г. Беранже-а, може сматрати у извесном погледу као увод закона од 26. марта 1891. он се служи истим поступком: заинтересовати осуђеног да се сам поправи; да се награди учињена поправка и помогне кривцу, који се каје, да се поново уврсти у друштвени ред, у друштву, у коме је био пре учињене кривиче.

Начело условног ослобођавања, које је усвојила већина савремених законодавстава, данас је ван дискусије. Сви се слажу у томе, да је ова мера најбоља, за озбиљан утицај на поврат. Тако исто се признаје, да је успех, у борби противу овога била у вези са развићем *заштитништва*, нераздвојног помоћника сваке казнене реформе, и допуном условног ослобођавања. Законодавац од 1885 појмио га је, кад је званично освештао ову установу, и уписао у закон начело субвенције, која се даје заштитним друштвима, које

¹³⁾ В. извештај комисије за класирање о примени закона, за време периоде од пет година (Bull. offic. Minist. just. 1891. q. 352) и за 1891 годину. (Bull. 1892. стр. 129.) Бројеве Comptes dénéraux de la Just. Crim. за 1889—1890. О прогонству и скитачини од Garraud-a IV стр. 96.

¹⁴⁾ На тај се начин избегава примена овога закона о прогонству, и од тога три само начело угушвања, које се хоће да постигне прогонством. Осуде на прогонство овако су опале од 1887 г.: 1934. 1628. 1231. 1035. 970. У току три прве године ликвидиран је континент старих повратника; главни је узрок што су се умалиле ове осуде, устежање судова да примењују овај закон. (В. напред поменута два извештаја). Пројектом ревизије казног закона, одузима се, у извесним случајевима, прогонству обавезан карактер (чл. 63).

¹⁵⁾ Од овог су броја само 4694 послати у место прогонства.

је власт одобрила¹⁶⁾. Најзад *рехабилитација*, која је постала приступачнија, такође конституише моћно средство да се предупреди поврат¹⁷⁾.

7. И ако је са сваког гледишта, изврстан, закон, чију сам инспирацију резимисао, ипак није излечило боље ситуацију од осталих закона, која је с дана на дан све неповољнија. У основу, нема ту ничега што би требало да изненађује и плаши: било би химерично тражити брз успех превентивних мера, чије је дејство, природно, доста споро. У осталом, условно ослобођавање не може ни да произведе очекиване резултате, док се не изврши реформа затвора: оно може бити само круна почетног дела: моралног поправљања осуђених лица.

§. 2. Преступници из навике и почетни преступници.

8. — Пред непрестаним напредовањем поврата, поредећи исто са мерама, којима је циљ да га зауставе, мислило се, да такво стање ствари, оптужује не само начин извршења казни, него и саме казнене установе. Зар није требало од тада, раширити реформу на установе, у место што се тражило да се више или мање измени казна или њен начин извршења? За што да судија дели казну, тако беслично, и зашто му не допустити да више посматра самог кривца, него ли преступ?

9. — Чисто са овог гледишта, разликује се метода закона од 1891. од дотадањих.

Ове две основне идеје инспиришу овај закон: 1. има битне разлике између *преступника из навике* и *почетних преступника*, коју треба да показују у закону специјалне мере према свакој од ових категорија; 2. — казнени закон злоупотребљује затвор према почетним преступницима, који је у многим случајевима главни узрок поврату.

1. Савремена је наука расветлила разлику, која постоји међу преступницима из навике, и почетним преступницима. Понављаном

¹⁶⁾ Чланови 7. и 8. Цифра ових субвенција достигла је у последњим буџетима 120.000 дина. (André, стр. 80.) В. о питању заштитништва одлуке конгреса у Анверу у 1890. и првог народног конгреса за заштиту ослобођених, који је држан у Паризу, у мају 1893. (Bull. soc. pris. 1893.). Даље интересантну студију г. Fuchs-a: „l'histoire et le développement du patronage pendant ces cent dernières années. Bull. soc. pris. 1889. стр. 687.

¹⁷⁾ Број молби за рехабилитацију знатно се умножио од закона од 1885: за време периоде 1881—1885 било их је у средњу руку 735 годишње; у 1886. овај се број попео на 1813, а од 1888 г. па даље, 2464. 2589. 2848. годишње просечно 2320. Рехабилитацију нећемо никад сувише фаворизирати, закон, који је уређује, као што то каже г. Лакоанта, треба да је прилепљен у апсанамма, ћелијама, и апсанским говорницама (Intr. au C. penal d' Italie).

факту поврата, казнени закон није дао главну важност, за коју нас искуство примораву да му дамо: он — казнени закон — не води довољно рачуна о дубокој разлици, која постоји између лица, која се јављају први пут пред правдом, и онима, које је она фрапирала више пута. Ма да је услед сукцесивног ширења олакшавних околности постао гинкији, ипак грешни због сувишне благодати према онима, који се не могу поправити, и сувишне строгости, према почетним преступницима, јер, резервише у основу, у границама између *minimum*-а, и *maximum*-а, исту казну за све. Он гледа само преступ, а не бави се довољно самом личношћу преступника.

10. — Данас¹⁸⁾ се једнодушно признаје: да постоји и у теорији и у пракси битна разлика између сталног и случајног криминалитета, између преступника, по професији, или из навике, и почетних или случајних преступника. Ова се разлика сматра као душа будућих казних закона. Она треба да буде основа њихових одредаба¹⁹⁾.

11. — Према *преступницима из навике*, казна треба да циља много мање на поправку кривца, за кога се држи да се не може поправити, већ да га стави, што је могуће више ван положаја, у коме може шкодити²⁰⁾. Смешно је и химерично покушавати озбиљно, да се морално поправе лица, која су коначно покварена, и код којих јогунаста сталност њихових поврата, показује да су преступници сваке поправке. Према њима друштву је дужност да употребљује казну (репресију) за казном. То је право законске одбране: дужност поправке јавља се тек у последњем плану. Закон о прогонству стоји на овом гледишту. Кад су злочин и казна постали прави занат, кад окорели злочинац не сматра затвор другче него »као *нераздвојну опасност предузећа*,« није довољно само поштравање казне; треба је преобразити.

¹⁸⁾ Г. В. de Marsangy је један од првих, који су показали овај недостатак логике у закону, који допушта судији да према повратницима подиже казну и преко максимума, а не олашћује га да је спусти испод минимума код почетних преступника (Am. de la loi Crim. 2° стр. 212).

¹⁹⁾ Говорило се, да ова разлика треба да буде деобни знак, којим се деле *законска два дела*. (Bull. soc. pris 1889, стр. 820) г. Laveille се много на тој задржавао (В. „Temps“ за март, април и јуни 1886.) Garrand, II стр. 308 и I стр. 12. Prins l. c. и Bull. soc. pris. нарочито за 1884. стр. 690. за 1885; 707 за 1886. Међународна унија за кривично право усвојила је ову разлику, као једно од основних правила у својим статутима (В. Bull. de l' Union) 2. Међу преступницима из навике, треба разликовати сваки пут злочинце, у ствари опасне, од оних који падају у кривиде више из слабости или равнодушности, него ли из праве опасности, као што су просјаци и скитнице. Закон о прогонству поред осталих има и ту погрешку, што је ове последње помешао са злочинцима по професији.

²⁰⁾ В. О овом питању говор г. Беранже-а у сенату, седница од 23. маја.

Ну, не умето довољно то да нагласимо; да би се правда могла задовољити немилостивом строгошћу према повратницима, треба да је закон организовао превентивни систем и исцрпео благодот према првој погрешци. Ове се две идеје везују.

12. — III. — Кад је реч о *почетном преступнику*, пре свега треба пазити да се сачува од поврата. Питање је у томе: да се спречи прелажење једне категорије преступника у другу. Треба дакле прибећи превентивним мерама: циљ је казне у овом случају пре свега: да се кривац поправи. Може бити да је попустио пролазној страсти; може бити да његова погрешка показује више слабост него ли корупцију. У место што посматра само преступ, судија треба дакле да посматра човека, да испитује његова морална расположења, да процењује изглед на његову поправку; казна треба да буде у вези са моралним стањем поданика, кога постиже²¹). Отуда је потребно да се да судији власт са свим широког процењивања.

§. 3. — Затвор. — Злоупотребе кратких казни.

13. — Репресивни систем казног законика, почива скоро на једној основи, казни *затвора*.

Затвор, у свима својим разним облицима, престава обичну казнимост свих преступа, ма какве тежине.

У овоме има злоупотребе, која је дала доста места критикама. Затвор, — претпостављајући баш његово уређење што је могуће савршеније, — изгледа, правилно судећи, као врло несавршено решење казног питања²²); и ово мишљење с дана на дан добија све веће земљиште услед немоћности казног система, која се увидела, и жалосног тврђења статистике у овом погледу.

Ова злоупотреба повлачи другу: сувише честу употребу казни са кратким трајањем према почетним преступницима.

14. — Заиста је, очевидно, да ће суд судећи преступнику ове категорије, у опште бити расположен да поступа према њему веома благо, просто због његовог дотадањег доброг владања, —

²¹) Г. Léveillé резимише ове критике у пикантном облику, који он уме да да својим идејама: „Затвор, такав, каквим га је учинила болешљива, невешта и прождрљива осетљивост државне касе, више не застравава, и не поправља, а кошта скупо буџет. Затвор, кога неки представљају као општи лек, ако остане једина мера, по моме мишљењу, одговара савременим потребама друштвене одбране онако исто: као што би данас одговарала пушка кременача скорашњим захтевима наших страшних ратова.“ (Bull. soc. pris. 1889. стр. 920.) Он закључује да треба установити *пролог затвору*.

²²) Тако од 35.985. осуђених лица за крађу, са олакшаним околностима, само су 4114. (11%) осуђена на повчану казну. (Ове је цифре цитирао г. Беранже, изв. стр. 5).

схватајући са свим правилно да преступ нема изузетну озбиљност? Како да се манифестује ова благост? Изрицањем новчане казне? Но, новчаном се казном мало угушује преступ; према великом броју не може се ни извршити; у пракци она се мало и примењује на незнатније преступе²³). Остаје дакле затвор: судија ће дакле, у већини случајева, засведочити своју благонаклоност према почетном преступнику, за кога нађе да је крив за какав општи преступ, ако му буде одмерио само казну кратког затвора.

Нема сумње, да је у овоме један од најочигледнијих узрока поврату. У овоме се сви слажу. Правосуђе, конгреси, криминалисте, научна друштва, статистике, од више година, једнодушно сажаљевају злоупотребу кратких казни²⁴).

15. — У осталом, ово питање, које је толико дискутовано, треба посматрати са два гледишта, и тако ће се наћи разлика, која постоји између преступника из навике и почетних преступника.

Према првима је кратка казна права бесмислица. На овоме нећу да се задржавам, констатујем само да је слабост, која се показује све више у оваквом кажњавању, жалосна практика, противу које никад неће бити сувишна борба²⁵). Видимо осуђене преступнике не само три или четири пута у истој години — то је редовно — већ и више од *двадесет пута*²⁶). Сличним фактима нису потребни коментари: у исти мах се констатује незнатност казне и њен потпун неуспех. Да није жалостан, био би смешан овај призор злочинаца, који се не могу поправити, но, према којима судови поступају увек са новом благошћу. Други део Беранже-овог закона, хтео је да сузбије ову жалосну злоупотребу благости.

16. — И у погледу на почетне преступнике, не правдају се боље кратке казне. С разлогом се могло рећи *да оне не поправљају и не застрашавају већ само кваре*²⁷).

²³) Друштво за уређење затвора (la société des Prisons) бавило се условном осудом приликом дебате о кратким казнама. (В. извештај г. Boullaire. Bill. 1863. стр. 706.) Апелациони судови од 1872 г. констатују неповољно дејство кратких казни. Ово су питање претресали сви међународни конгреси. Последње статистике не успежу се ни мало да напредовање поврата не припишу злоупотреби кратких казни. (В. нарочито статистике од 1889 до 1890.)

²⁴) Од 80.534 преступних осуда у 1889 г. изречених над повратницима, само је у 2928. случајева, казна већа од једне године. (мање од 4 од сто). Број осуђених лица *више пута у истој години, и истим судом*, показује од 1886 г. овако напредовање: 8203. 8292. 8358. 8939. 9405.

²⁵) Статистика за 1890 показује да је једно лице у истој години осуђено 23 пута.

²⁶) Г. Rivieré, (у општем друштву за уређење затвора).

²⁷) Борба противу злочина. Такође в. А. Guillot. „Париски затвори и апсеници“. André. I. с. стр. 14. и т. д.

УНИВЕРЗИТЕТСКА БИБЛИОТЕКА

WWW.UNILIB.RS

www.unilib.rs Оне т. ј. кратке казне, немају битног елемента за успех : *трајање*. Пре свега, химера је и са гледишта поправке надати се од њих каквом резултату, јер и ако затворска дисциплина може и да поправи рђаве инстинкте, озбиљна реформа кривца не може да се изврши за неколико дана, или неколико недеља. Готово је никакво дејство кратких казни и са гледишта примера. Не мање, су бескорисне и са гледишта рада у пракци је врло тешко навићи на рад осуђенике на кратке казне; у сваком случају треба времена да се навикну на радан живот, којим ће моћи што зарадити, кад буду ослобођени. Затвор ће тако само потетицати лењост.

17. — Кратка казна није само бескорисна: она је и штодљива. Ако не може да поправи, она брише из друштвеног реда — декласира — преступника, који пропадне са свим у многим случајевима, тако да се никад не може вратити у положај, у коме је био пре осуде.

Збиља, кад затвор, — баш и ћелијски — снађе лице, код кога није угашено све осећање части његов је резултат најчешће то, што га обескуражи; саломи у њему, његову моралну снагу, понизи га пред самим собом, а нарочито га омаловажи у јавности. Кратак пролаз кроз затвор, довољан је да лиши рада човека и изложи га свачијем неповерењу. Ослобођени је подозрив. Без сумње, умесна је бојазан, да услед оваког резоновања не паднемо у сентименталност: но, слободно можемо констатовати сваки пут, да је лице, које је прошло кроз затвор, изгубило део своје моралне вредности, и да хита да увећа број оних, који су већ избрисани из друштва.

18. — Ну, кад су најчешће оваква дејства, који је уређен по свима правилима доброг кажњења, шта да се каже о затвору у опште, овом искушењу за поврат? *Говори се по некад*, каже *»Henry Joly, о овим болницама старог режима где налазимо у истој постели мртваца између два болесника. Надам се да ће оно што радимо у нашим затворима, доцније изазвати живо чуђење»*²⁸). Тешко је не претерати ништа, о овоме питању, о коме се могло писати. То сведочи искуство најкомпетентнијих људи: скоро је немогућно у сличној средини — назвали су је *кључем културе криминалитета*²⁹) — сачувати се од заразе порока и тираније зла.

²⁸) Lacassagne.

²⁹) Г. Lalouc, познат у истражи од 1873. Г. Schumacher, директор затвора у Дижону. Писао је у 1885: *»по несрећи се показало, да је обично изгубљен човек, који је прекорачио праг општег затвора и у истом пробавио неколико недеља»* (Andre стр. 18).

Један инспектор завода³⁰⁾ могао је рећи: „са вишим заводским системом, у извесним околностима довољно је двадесет и четири часа затвора, да пропадне једна егзистенција“. Шта би могло изаћи друго из оног жалосног мешања човека, који је први пут осуђен, са најгорим повратницима, који су похитали да постану професори новим рекрутима, да угуше код ових добре инстинкте, и наругају се њиховом кајању, гледајући себи заслугу и славу у њиховом сопственом кварењу? Прост здрав разум довољан је, да покаже да се у сличној средини утицај врши одоздо горе, и да најпокваренији логички дају тон и господаре другима. Није један ушао у затвор, пун туге због своје кривице и стида од осуде, а изашао покварен свакидашњим примерима и наставом, зрео за поврат. Додајмо томе да колективни затвор потпомаже споразуме и кривичне планове, да ослобођеног излаже стиду од доцнијег сусретања са својим старим друговима из затвора, и свакој потери због тога, да прави тако још већу тешкоћу за поновно увршћење у друштво, па ћемо разумети што се тражило да се на извесне категорије преступника не примењује казна, која је тако противна свом циљу.

19. — Ово врло оправдано неповерење према затвору инспирирало је систем, који ћемо студирати. Додаћу ипак, да би сваки ма какав систем, од сада, који би тежио да умањи улогу затвора, био само полу лек: ма шта да се ради, затвор ће остати резервисана казна за највећи број преступника општег права. Као што је допуштено желети више обазривости у његовој употреби, тако исто треба пазити: да нас реакција противу затвора, не учини сентименталним, а то би била друга опасност. Исто тако, реформа затвора, поред Беранжеовог закона, опет нам се ставља у дужност; и она треба да остане прва брига свију оних, којима је на срцу, не да се угуши поврат, јер не смемо се варати таквом илузијом, већ бар да се умањи његов број.

Г Л А В А П

Теориско и критичко испитивање начела о условној осуди.

20. — Допустити судијама да воде рачуна о специјалном положају почетних преступника; поштедити ове, колико је могуће

³⁰⁾ Питао сам једног осуђеника, који је починио доста дела, врло вешто и са таквом енергијом, која зачуђава: где си ти тако добро научно занат? „у централни, одговори он, шумовитој земљи.“ Шумовита земља, то је завод за прогнанике у Клерво-у. (r. Du Camp. Paris bienfaisant стр. 97). У дискусији о закону од 28. јула 1894. г. о кажњењу анархистичких дела поново је расветљена опасност од пропаганде, коју врше у затвору најгори злочинци. У њој је решено, такођер и то, да осуђеници ове последње категорије сами за се издржавају затвор.

У
Н
И
В
Е
Р
З
И
Т
Е
Т
С
К
А

В
И
В
Л
И
О
Т
Е
К
А

WWW.UNILIB.RS

вине, сваки пут, од бављења у затвору, и сачувати их од понижења и брисања из друштва, као обична последица затвора; — отклонити незгоде кратких казни новим начином кажњења: то су у опште, главне реформе, које тражи модерна наука, којима се имају допунити мере, које су управљене противу поврата.

Систем условних осуда има циљ: да оствари ове реформе:

Изложићу његов механизам у главним цртама. Пошто у кратко прегледам страна законодавства, приступићу критичкој студији принципа; напослетку ћу упоредити установу са главним мерама, које су предложене у истом смислу.

§ 1. — Излагање система.

I. Основе новог система

21. — А — Идеја, да се осуђени сам поставке на реформу, тиме што ће му се ставити у изглед за учињену поправку, ослобођење од казне, као награда за то, појавила се у систему *условног ослобођавања*.³¹⁾ Учинити, да се казна не извршује, под условом, кад је осуђени дао довољно доказа о својој реформи; исто тако, не примењивати казну, под условом, кад раније владање осуђеног улева наду, да она није неопходна нужна, и да ће бити довољна и сама претња, — те су две идеје сестре. Условна је осуда са овог гледишта, само нова примена теорије о *награди за поправку*. У осталом, ова се теорија оснива на правом познавању узрока, којима се одређују људске радње, а то су: интерес и страх.

22. — Б. Друга, такође рационална идеја у томе је: да је, у многим случајевима корисно опоменути кривца, који је први пут пао у погрешку, пре него што се фрапира казном за исту, јер ова прва погрешка, може бити и случајна. Опоменом се предупређује поврат, јер она чини кривца обазривијим, пажљивијим, плаши га казном, која га у мало није снашла, но, која ће га други пут неизбежно снаћи. Зашто се друштво не би послужило, у својој одбрани, овим моћним превентивним средством, којим се служе успешно отац у породици, учитељ у школи, господар у радионици.

³¹⁾ Идеја, да се законска благост потчини услову, — напредује. Нагазим је у две теорије, које је интересантно овде споменути. Једној је аутор г. Лавелеј, који је предложио у корист почетних криваца систем *условне обуствае*, уписа у судску кривичну листу (или боље нови билетен № 3). Обуствавање овога уписа, прво условно, а после извесног времена дефинитивно, био би стимулан за осуђеног и награда за његово добро владање. (В. Appleton. La Reforme du Casier Judiciaire. стр. 96). Другој је аутор г. Тарде, који бавећи се неодређеношћу казне, предаже *условну одређеност*, којој је циљ да поставке осуђеног да нареди штету, коју је причинио кривичним делом, и да се, по том, поправи радом и сталним послом, од кога ће живети, и који би га интересовао (В. Considérations sur l'indétérmination des peines, par. Tarde. Bull. soc. pris. 1893. стр. 750).

Под овим је одношајем инспирисан нови систем старом казнимошћу, коју су сачували или увели модерни законици, *оцоменом*.

Из ове две комбиноване идеје постала је теорија, чије су ово опште црте.

II. Механизам условне осуде

23. — Судије, пред којима су извесни преступници пошто су их огласили за криве, и изrekli казну, коју треба одмах да издрже, овлашћени су да изјаве да ће се извршење казне одложити за извесно време.

Ово је *оцомена*.

2. — Ако по истеку овога периода, осуђени буде испунио извесан услов доброг владања, биће дефинитивно ослобођен од извршења казне. Осуда сама, сматраће се као да не постоји.

Ово је награда за поправку.

3. — Ако, на против, за време овог истог периода, преступник не испуни предвиђени услов, одлагање ће престати: казна ће се непосредно извршити, и он ће је издржати уједно са оном, која долази за другу кривицу.

Ово је претња и санкција пренебрегнуте опомене.

24. — Тако дакле *оцомена*, *период пробе*, и на послетку *награда* или *казна*, према томе, да ли ће се осуђени владати добро или рђаво, то су три термина условне осуде.

У овоме је принцип. Ну, има још доста спомоћних одредаба.

25. — 1. Благочејање на такву осуду, могу имати само извесни почетни преступници, који се осуђују на затвор или на новчану казну.

2. Одлагање се односи само на главну казну и не распростраје се на друге последице осуде (споредне казне, трошкове и накнаду штете; судску кривичну буквицу).

3. Период одлагања је пет година.

4. Услов је одлагања у томе: да осуђеник, не буде и по други пут осуђен на затвор или какву тежу казну за злочин или преступ казном по општем праву.

Са гледишта законодавног о свима овим одредбама може се водити интересантна препирка. Испитаћу их доцније;³²⁾ ма да су споредне, ове одредбе, ипак имају велику важност у систему условне осуде, чије је дејство у неколико у вези са решењем, које је дато овим одредбама у законодавству.

³²⁾ В. главу III овог дела.

III. У коме је смислу осуда условна

26.—Треба разумети смисао, који се даје изразима *условна осуда*.

Из онога, што је изложено, следује, да се осуда изриче као да она треба непосредно да произведе дејства, док је њено извршење потчињено будућем и неизвесном догађају. Услов се дакле не односи на осуду, која је чиста и проста, већ на извршење, и овоме — т. ј. извршењу — изгледа да боље одговара квалификација *условна*.

Ово јн истина. Но, испитујући у основи питање, ако не можемо са свим строго да оправдамо примљен израз, бар ћемо га објаснити. Осуда се сматра као *да није ни била*, ако деликвент (преступник) задовољи законска очекивања. Може се дакле сматрати да је потчињена *резолутивно* (раскидном) *услову*, који производи њену ревокацију, у исто време, кад њено извршење зависи од *суспензивног услова*.

Са овог се гледишта³³⁾ може дискутовати, али ми изгледа да је без интереса задржавати се на контроверзи ове природе.

27. — *Природа одлагања*. — Прећићу брзо друго једно питање, које је исто тако мале практичне вредности.

Хоће се, да се карактерише права природа установе. У одлагању једни виде *моралну казну*, којом се замењује материјална казна, други *условну милост*, коју даје судија или *застарелост* (*praescriptio*), која подлежи особеним правилима. Ова разна гледишта, могу у неколико и бити тачна, но, са свим тачно није ни једно. Разуме се, да је врло тешко наћи савршену аналогију, између условне осуде у потпуном смислу, и установе, који постаје, и увретити у ове и условну осуду. Кад је осуда раскидна, доиста има нека врста *прескрипције*, или *милости*; на против, кад треба да се изврши, она је просто одложна. Што се пак тиче идеје о *моралној казни*, која је била на првом месту у дискусији о закону од 1891. живо су је нападали. Није могуће, говорило се, гледати казну у простој одбрани од поврата; тада би биле две казне: једна, коју изриче судија, и коју треба извршити; и друга, безимена и невидљива, која производи непосредна дејства? Није допуштено ово двоструко кажњење, противно правилу *non bis in idem*. Ово није тако добра аргументација. У ствари, ако и нема у томе моралне казне, у правном смислу речи, неоспорно је, да ће претња, а тако и понижење производити ако не код свих кри-

³³⁾ В. О овом питању Gautier. стр. 3. Овај аутор., који критикује израз условна осуда, признајте, ипак, да она има свој *raison d'être* у белгиском закону, а по том и у француском. Он сматра, да се овај назив могао увести у белгиском законодавству ради симетрије са називом условно ослобођавање.

лица, а оно бар код великог броја (законско је праштање условно),³⁴⁾ право морално зло, које циља да кривца поправи исто онако као што би то могла да учини и стварна казна.

IV. Општи поглед на реформе, које је произвела нова установа.

28. Сад можемо видети, како условна осуда остварује главне реформе, које сам показао на челу ове главе.

а). Судијина је власт увећана у том смислу, што овај има у будуће на расположењу средство, да више индивидуализише казну, и води рачуна, кад суди почетним кривцима, о њиховом моралном стању и изгледу на поправку; који показују. Са случајним се дакле, преступницима поступа са свим специјално, као што се обратно поступа са преступницима из навике.

б). Бешчасна казна затвора не сналази онога, који се јавља први пут на рђавом путу. Устежемо се, да му отворимо апсанска врата; довољно је што му их показујемо, а ако треба, да му их отворимо једног дана, то ће бити за то, да покаје кривицу. На тај се начин избегава оно декласирање из друштва и губитак угледа, који претварају у друштвену опасност лице, које учини погрешку једино из слабости.

в). Најзад, сама игра установе уништава кратке казне. Збиља, биће једно од ово двоје: — или ће се условно осуђеном лицу са свим збрисати казна, и тада је кратка казна, која би га можда покварила, корисно замењена претњом казне, чијих пет година доброг владања, дају јемство за сталну поправку, што показује реформаторску вредност установе; — или ће условно осуђени изгубити благодјејање одлагања, и онда ће издржати две казне, које уједно, дају боље резултате са казненог гледишта. С друге стране, и судије ће требати да се покажу строжије, јер од кривца зависи да избегне казну: какав је разлог дакле, да у будуће казниност не буде сразмерна преступу?

За овим г. Трепо, прелази на историјско и упоредно законодавство о овом питању, критичко испитивање начела и разних мера, предложених у истом циљу, испитујући детаљно систем условне осуде.

Из напред поменутог узрока — малог простора овога листа није могућно то све овде изложити. Напомињемо само, да су се

³⁴⁾ Скрећем пажњу при овоме, да су покушавали да казнену застарелост оправдају идејом: да кривац испашта своју кривицу страхом од казне и кајањем. (Dallon. Rep. Prescription № 2. Garraul II стр. 86.)

УНИВЕРЗИТЕТСКА
БИБЛИОТЕКА

како каже г. Трепо, многи писци, који су се бавили овим питањем, трудили, да овој установи, која је тако модерна по својој појави, дају старо порекло. Цитирани су разни пасажери Бартолови, по којима изгледа да је условна осуда била позната правницима средњег века. Но, изгледа да ју је примењивало само црквено правосуђе. Тек на међународном конгресу у Риму 1885. први пут су, скупљене криминалисте посматрали ово питање. Тада је само показано, по није дискутовано. На против, на конгресу у Петрограду 1890. дуго је испитивано и упоређивано са другим системима, које су предложене у истом циљу. У осталом, дискусија је била доста збркана и због појављене разлике у мишљењу разних извештача и у комисијама општа скупштина није донела о истом дефинитивну одлуку, и оставила да питање реши други конгрес.

Још је мало законодавстава, која су усвојила условну осуду. Па и међу онима, који су је усвојили, постоји разлика у схватању принципа одлагања. Отуда су два система у законодавствима, која су усвојила условну осуду: *англо-амерички*, по имену земље, где се јавио, по коме се суспендује сама осуда, и систем *француског закона*, који допушта суспендовање за само извршење казне, пошто је изречена осуда. Први систем усвојиле су ове државе: Месачусет, енглеске колоније, Енглеска и кантон Невшател, у Швајцарској, са неким модификацијама. Други систем француског закона, усвојиле су: Белгија и Кантон Женевски, у Швајцарској. Сем тога студирано је ово питање и спремани пројекти о истом у Аустрији, Немачкој, Мађарској, пројекту швајцарског казненог закона, но још није ступило у законодавну област, ма да је страшно дискутовано међу криминалистама.

Изложићемо област условне осуде, њена дејства за време периода одлагања и по истеку истог, т. ј. други део студије г. Трепо-а из кога ће се видети како је француски закон извео ову установу остављајући, да поменуте одељке из првог дела, у којима се критикује принцип и испитује детаљно систем условне осуде изложимо на послетку, ако то буде могућно у овом листу.

(НАСТАВИЋЕ СЕ)

ПРЕВЕО Мил. М. Станојевић

ГРАЂА ЗА ПРАВНУ ИСТОРИЈУ

СУЂЕЊА ПРЕ ПИСАНИХ ЗАКОНА

ПО ПРОТОКОЛУ ПРЕСУДНИХ ДЕЛА СУДА НАХИЈЕ ЛОЗНИЧКЕ ИЗ 1834 ГОДИНЕ
Саопштава **Селимир Р. Панић** (Лозница)

I.

Смаја Ђорић циганин из Липнице вато кобиле на једек неког Адем Бега Турчина, и ватајући не погоди кобилу речена Адема, но ухвати кобилу Стевана Радојевића у исти једек. Ухвативши је, види га Ристан Петровић и каже му да отпусти кобилу и да је кобила Стеванова. У онај пар кад је Ристан Смаја казо, кобила се од једека откине и однесе гужву натраг, и ону ноћ цркне. За то је Стеван представио тужбу на Смају, тражећи да наплати кобилу. Будући је Смаја *из незнања и нехотенијем штету учинио*: полак Смаја да штетује, а полак онај чија је кобила, Суд Народни српски даје своје „примечаније“ 9 новембра 1834 год. № 3127, да изречена пресуда није добра: ако није право целу штету наплатити, није право ни половину.

II.

Марка Исаиловића псето ујело овцу Марка Симеуновића из села Јаребица ове нахије, од чега овца мајкала, за то је преставио суду тужбу тражећи да наплати овцу. Оптужени се изговарао, да онде псето исто никада није клало марве, и да је одма псето убио, за то је решено: *будући је неотица*, да по полак штетују.

III.

Емин Сулјемановић овдашњи Турчин тужио Николу Јовановића из Лешнице ове нахије, да је овај пре четири

Године отерао његову краву са сувата, коју је до данас при себи држао. Обтужени призна, но изговаро се, да је он њу отерао за дуг другог Турчина Амета Авдибеговића и да је мислио, да је крава истог његова дужника. Суд је призва Авдибеговића и наплатио дуг Николин и решио суд: да краву поврати овом тужитељу, и будући да је крава двоје телаца отелила, за то је пресуђено да старије теле обтужени себи за рану и трудбу задржи(!) *а млађе са кравом да поврати.*

IV.

Ружица поч. Матије Филиповића супруга представила тужбу на Марка девера свога, тражећи од њега троје крмака своји, које је дотерала у кућу његову, кад је се за брата његова удала. Обтужени јој одобри дати, но будући је иста тужитељица у кући његовој 8 година била, и са братом његовим кућу кућила, за то је суд решио: *да јој исти тужитељ поред крмака дода још једну краву с телетом за труд њен.*

V.

Јован Митровић из Недељица овог окружија опио се и пијан дао Ненаду Радивојевићу из Козјака коња и вола за неку земљу и с њим пазари, а коња и вола жена му је у кућу из свог првог дома дотерала, која сутра дан дође у суд жалећи се на мужа свога да је без њеног знања њену марву дао, и молећи суд да би повратила марву. Суд пак по жалби њеној призове Ненада који такођер призна, да је Јован пијан био кад су пазарили; тога ради решио је: да Ненад поврати марву, *а Јован је са 25 штапа по телу казњен, што је пијан туђу марву продавао.*

VI.

Стојна жена Симе Максимовића овдашња представила тужбу на Луку Живановића и Јована Николића, своју браћу од стрица, *тражећи очевину своју у марви, казану и прочем покућанству*, заоставшу при њима. Исправничество примивши тужбу, наложи капетану да их подели са кметовима, а будући да је тужитељица ова имала сестру удату за Пером Х. Алимшићем, за то је исправничество и њој преко славног исправничества ша-

бачког јавило и она дође, те своју очевину обе узму по списку каметанскоме.

VII.

Алекса Гајић овдашњи мислећи, да је турска ливада, отишао је у поље и покосио ливаду са 7 посленика Миле Јеремића из Клубаца. Видећи Миле да му је ливада покошена, оде те покупи сено. Алекса оде и заште да му плати трошак што је покосио, а Миле му не хтео дати са изговором: не био косити моје ливаде. За то је Алекса предстао у данашњем заседанију са жалбом, да би наплатио трошак око исте ливаде учињени. На питање: би ли Миле косио исту ливаду, да је Алекса није покосио? одговори: да би. За то је решено да му плати 10 гроша.

VIII.

Марко Миловановић из Цикота овог окружја купио је у *ортаккуку* са Ђорђем Савићем из истог места од Живка Марковића сат за 35 гроша. После кад купе, Марко оде са сатом на вашар у Ваљево, и трампи исти сат за једне мале пушке, не питајући ортака Ђорђа, који је сам са својим новцем исти сат исплатио. Дошавши Марко са вашара, Ђорђе поште својих 35 гроша, који је дао за сат, а Марко не хтео дати изговарајући се да пушке вреде они новаца, које је Ђорђе за сат дао. Будући је Марко сам признао да Ђорђа није питао: оће ли трампити сат за пушке, него је својевољно пазарио. За то је решено: да Марко поврати Ђорђу 35 гроша, који је он за сат дао а њему да остану пушке, које је за сат узео.

IX.

Васа Јевремовић из Зворника тужио је Лазара Букановића из Корените окружија овога, да му је 27 гроша капаре на ракију дао. Обтужени признаде, да је 27 гроша капаре примио, не имаде ракије дати, дуплиро је више реченом Васи капару.

X.

Вукосава Максимовића из Грнчаре ове нахије тужио кмет из села и прочи сељаци, да никако неће своје свиње да чува од потеса и да су му више пута свиње доте-

У
Н
И
В
Е
Р
З
И
Т
Е
Т
С
К
А

В
И
В
Л
И
О
Т
Е
К
А

риване кући из потеса и сврх свега, да неће да чува. Обтужени призна, но изговаро се, да не може чувара наћи, за то је решено да се казни са 25 штапа по телу, но он будући да никада казњен није, *измолио је казни* обећавајући да ће свиње чувати и у напредак.

XI.

Јован Вилиповић и Алимпије Живановић из Брезовица ове нахије уђу ноћу у вајат Лепосаве удове поч. Марка Сленчевића у истом селу, и украду 40 гроша и 25 пара, која представи тужбу капетану Теодору Солдатовићу, који на тужбу њену обојницу увати и повеже и поапси. По том пак пресудивши им да поврате Лепосави новце, казни Јована са 35 штапа по телу, наложи им да донесу талир пресуде, а пусти их кући. Не много за тим *суду дође до знања*, и суд наложи устмено по приватној прилици да их пошље у суд и он их на захтевање пошље којима *суд реши на ново*: да жени поврати 40 гр. 15 пара и 40 гр. и 15 пара плате дуплира, и Алимпија казне са 30 штапа по телу.

XII.

Живана Ђоке Јовића супруга из Недељица Доњи, ове нахије, украла од своје јетрве Милице накит из сандука од 24 ком. в. цванц., 18 гроша у ситним парама и 2 грошића. За то је Милица преставила своју тужбу, тражећи своје паре да поврати. Обтужена признавши да је украла, изговарала се да је потрошила рану у кући купујући, но довела Луку Степановића из истог села и он за њу плати Милици и да у касу 45 гроша дуплира, а казни *телесна опроштена јој је што је члан суда г. Лука Рељић заклео се у испиту, ако право каже да је неће избити.*

XIII.

»Тихомир Гавриловић из Драгодола узео је Марију сестру Николе Ненадовића из Гуњака за жену, и дао Николи преко указа 33 гроша мириски, за то их је средски старешина оба послао у исправничество, који су два дана лежали у апсу, повратио паре, *казњени оба по са 25 штапа.*«

Јова је пресуда од 7. марта 1836. год. Бр. 41, а указ од 16 новембра 1834 год. № 3247. — *Испр. № 284,*

на који се исправничество позива, садржи поред забране да се за „братинско“ не сме узимати више, но што је тамо одређено, још и да свадбе не могу трајати дуже од два дана, а другог дана да се сватови разилазе кућама да не би домаћина материјално упропастили.]

XIV.

Никола Васић и Боја Максимовић оvd. *трговци* запитали су се у меани Стевана Бошковића, и запитавши се побију се између себе. За то им је решено: или да приме по 25 штапа или да плате по 25 гроша да откупе казни за безпутни поступак који не приличи трговцем. Платили по 25 гроша и обећали се други пут паметније владати.“

[Од казне бијења штаповима били су поштеђени отменији грађани, болесници од суве болести, горске болести — падавице, клиновитости и они, за које су лекари давали мишљење, да ће им ова казна бити убитачна.]

XV.

Господин срески старешина среза азбуковачког с рапортом своим од 14-ог т. год. № 260, посла је у исправничество Косту Стевановића из Ваљеваца и жену његову Марију представљајући, да је Марија пред реченог мужа свога тровала, купивши у Крушњу за 6 парасичана и умесивши у леб, давши мужу своме да једе, који кад окуси леб, осети, престане јести; и избљује и оно што је појео. Приспевши обоје овде у испиту призна жена Степанова, с тим изговором да се и сама чуди, што јој је било кад има 4-ро деце, које је довела Стевану у кућу и Стеванови двоје, које је затекла код Стевана но и то додавала, да ју је навратила баба једна Риста поч. Неђе Чикарића из истог места, и да јој је иста баба казивала и друге начине за тровање свога мужа да би јој требало уватити шарку гују, скувати и водом истом замесивати леб дати мужу да поједе, или да узме леба парче у процеп да нађе гују, да с лебом наведе гују да испалаца језиком леб, пак да даде мужу изести. По њеном представленију исправничество и баку доведе, која не прима Марино предложеније, но казива да ју је истина питала Марија: чиме би мужа отровала и да јој је давала Марија 6 цванцика и једну кошуљу, да јој купи

отрова, пак да она није тела купити јој. Муж Марин Стеван моли се исправничеству, да би им се пресуда из-изрекла да не дангуби, и да су му 6-торо деце сами код куће остали. Марија се обећа мужу своме у напредак верност и почитаније боље, и он се умоли исправничеству да ју казни и да ју отпусти. За то је исправничество са *50 камџија у 2 јутра по 25 казнило, Бабу са 15 камџија*, што кад је чула да Марија тражи отрова да није јавила или мужу Марину или кмету.

XVI.

Милисав Димитрић из Страже овог окружија, *рсуз мнго познати*, укро је у селу Стражи кобилу и ждребе Николе Ковића, пак одведе у село Красаву, те остави код Стенана Јосиповића, код кога буде 6 недеља, и после 6 недеља дође Милисав те прода Јовану Ердевичанину за 140 гроша. Купивши Јован исплати, а Милисав кад прође једна година оде опет Јовану, те украде исту кобилу са малим ждребетом и опет прода циганима за 190 гроша. Јован тражећи упозна у цигана, доведе их исправничеству и исправничеству одговоре цигани да су је купили од Милисава Димитрића. Исправничество поврати Јовану кобилу и ждребицу, Милисава уапси, а и код њега нашавши 137 гроша преда исправништво циганом. Тек што Јован кобилу одведе, а дође Крста Симић из Љешнице шабачког окружија, и предложи да је Милисав ону исту кобилу укро од Николе Ковића, пак да је Никола умро, и да су му деца нејака остала, и довео је у исправничество Луку Лаушевића и Петра Томашевића, који су осведочили, да је Николина кобила, а и сам Милисав призна, да је од Николе укро. Зато је кобила са ждребетом *повраћена Крсти*, а будући да је исправничество Стевана кривца судило: *да Стеван Јовану плати кобилу*, пак да тражи Милисава који му је довео.“

[За суђење кривице Милисаеве био је надлежан Савет, пошто је раније више пута осуђиван на робију и носио букагије. Надлежност исправничества простирала се на омање преступе, а највећу казну могао је одредити до 50 штапа. Кад би се појавило теже дело, исправничество је извиђај вршило и резултат достављало Савету на пресуђење. Овако се поступало и у важнијим и замршеним грађанским процесима.]

XVII.

Нехатно убиство казнило, се и ако је крв проливена.

Исправничеству округа подринског :

„Будући да је по извештају Исправничества окру-
жија подрин. од 7. августа 1835 год. № 329. доказано,
да је Максим Павловић из Бадање окр. подринског са
свим неотице убио снају своју, жену Вучете Димитри-
јевића из истог села, и да му је она умирући крв своју
опростила и да му се ништа не учини, молила, то он
осим што се као убица и не може осудити, уваживши
још и прозбу њену ослобођава га управителни совет у
данашњем заседању своме од сваке казни за то савршено.

За *непредострожност* пак његову, којом је пушку из-
бацио, налази управитељни совет да је довољно казњен
апсом, који је до сад издржао, и трошком који је при
погребу речене убијене жене учињен, и који по сваком
праву на њега спада, као на вишњика истог погребца.
На рачун пак тога погребца пресуђује управитељни со-
вет да он Бучети, мужу убијене жене даде 100 гроша
у чарш. теченију које чим учини, да га исправничество
слободна отпусти. — 28 септембра 1835 год. Бр. 236.

(СВРШИТЕ СЕ)

ИЗ СУДНИЦЕ

I.

Председник суда, односно председавајући судија, не може парничара да осуди несаслушаног, на 24 сата затвора за иступ из § 154 грађ. суд. поступка

Због непристојности г. Н. Н. адвоката оvd. на рочишту код прв. суда за варош Београд, које је било одређено по спору Даринке Б. Поповић противу г. Богомира Јевр. Поповића пенс. оvd. због издржавања, — казнио га је са 24 сата затвора, председавајући судија г. Н. Н. на основу §. 154 грађ. суд. пост.

То је решење одмах извршено, и г. Н. Н. адвокат издржао је казну код управе града Београда.

Осуђени г. Н. Н. поднео је тужбу Господину Министру Правде противу г. Н. Н. председавајућег судије због дела незаконог лишења слободе, наводећи, да га судија није могао осудити на казну док га претходно не саслуша, јер ни један грађанин српски не може бити осуђен несаслушан према §. 130. а. крив. суд. поступка и чл. 26. Устава.

Г. Н. Н. судија у одговору свом на тужбу навео је: да је доиста казнио г. Н. Н., али да је он на то имао права по закону. Није га саслушавао с тога, што је ово административна казна, која није предвиђена у кривичном законнику, те с тога се није морао придржавати чл. 26 Устава. Ова казна долази у ред оних дела, која су прописана као дела „*sui generis*“ специјално и у кривичном и у грађанском поступку. Па како је законодавац сва недозвољена дела ове врсте одвојио од кривичних дела у опште, и унео их као нарочите кривице у засебне законе, а у интересу општем, дао им без икакве кривичне процедуре важност као и осталим кривичним делима, — онда он није ни имао потребе да га саслушава, а још мање да се обзире на закон о правозаступницима, по коме закону он, као председавајући судија и нема право кажњавања у суду.

Но Касациони суд у општој седници својој од 28 децембра 1899 године Бр. 10531, решио је: да је тужени судија г. Н. Н. погрешно, што тужиоца г. Н. Н. правозаступника није претходно саслушао, па онда тек донео своје решење, као што то прописује §. 130 а крив. суд. пост. и чл. 26 Устава, без обзира на то, што је ова казна административне природе, — и да с тога има основа да се тужени судија г. Н. Н. преда редовном суду на суђење.

Првостепени окружни суд округа београдског, који је одређен од Касационог суда за суђење ове кривице, решењем својим од 17 марта 1900 год. № 7175, ставио је туженог г. Н. Н. под суд но да се из слободе брани за дело нехатног незаконог лишења слободе, које је казнимо по §. 123 II одељка крив. зак.

По тужби оптуженог, Касациони Суд решењем свога I одељења од 31 марта 1900 године № 3224 оснажио је ово решење судско.

На претресу, који је одређен на дан 12 јуна 1900 године, за пресуђење ове кривице, приватни тужилац тражио је да се оптужени осуди на казну по I одељку § 123 крив. зак. а не по II одељку истог §-а, јер је он учинио дело хотимично а не нехотично.

Браниоци оптуженог г. Јов. Ђ. Авакумовић и г. Драг. Стаменковић адв. олд. навели су, да је овде главно тежиште у разумевању §§ 154 и 155 грађ. суд. пост. Први пропис законски предвиђа случај, како ће се поступити с оним, који је пред судом непристојан а други пропис пак, кад ко увреди суд. У првом случају поступак је кратак, а у другом пак тражи се да се поступи по поступку у казним делима. Према овоме налазе, да се по § 154 не тражи да је кривац саслушан и кад то стоји, онда и радња оптуженог правилна је.

Пресудом првостепеног суда од истог дана № 14480 нађен је, да овде стоји дело нехатног противзаконног лишења слободе, казнимо по § 123 II одељ. крив. зак. и пресудио »да се председавајући судија г. Н. Н. казни за ово дело са 50 дин. новчане казне у корист државне касе, што ако не може платити трећином свога имања, да му се ова казна замени са пет дана затвора...»

Ову пресуду првостеп. суда окр. београдског одобрио је и Апелациони Суд пресудом својом од 25 августа т. г. № 3187 а Касациони Суд потврдио ју је решењем својим од 25 новембра ове год. Бр. 9994.

Саопштио Ђ. С. Чохаџић.

II.

Јавна продаја и кад је неуредна не може се поништити, ако је тужилац тражио уништај продаје са других разлога, а не са оних који је чине неуредном.*)

(Олука III одељења Касационог Суда).

Гаврило Николић, теж. из Параћина, у тужби својој навео је, да је пореско одељење ср. параћинског на дан 19 јула 1900 г. за наплату дужне порезе продало његову кућу с дућаном, иу да је ова продаја неуредна с тога: 1., што је отпочета у 10 сати пре а закључена у 4 сата по подне; 2., што постоји распис г. Министра финансија, да се земљоделцу кућа не продаје за порезу, већ иста да се киријом одужује. Са ових разлога тужио је суду извршиоца продаје и тражио је да суд ову продају као неуредну поништи.

По размотрењу тужбе, одговора и акта продаје, љупријски првостепени суд је нашао: да у попису продатог имања нису границе означене именима суседних имања, како то изискује пропис § 477. грађ. суд. пост.; па како је то основ за поништај продаје према § 501. грађ. суд. пост., то је суд и не упуштајући се у оцену тужбених навода, решењем својим од 31 августа 1900 год., Бр. 20666, ову продају као неуредну поништио.

По жалби туженога извршиоца продаје Касациони Суд примедбама свог III одељења од 12. октобра 1900 год. решио је:

»По § 304. грађ. суд. пост. решење мора бити изречено: по закону и доказима о ономе само, што се тражи, а не о другом чему и т. д. Према томе кад тужилац наводи, да је ова продаја неуредна с тога: што је извршена у времену између 10 сати пре и 4 сата по подне, и што се извршилац продаје није обзирао на распис г. Министра финансија, којим се наређује: да се земљоделцу кућа не продаје за порезу, већ да се даје под кирију и отуда пореза одужује, — то је суд у свом решењу ове наводе требао да оцени и према томе своју одлуку донесе, а не да продају уништава на сасвим другом основу, који тужилац није ни наводио.«

Увеојив ове примедбе Касационог Суда као обавезне по § 333 грађ. суд. пост., суд је поново расмотрио акта ове продаје и нашао: да први тужбени навод није доказан, а други да према § 501 грађ. суд. пост. није узрок за уништај продаје, па је с тога решењем својим од 19 октобра 1900 год., Бр. 24051, тужиоца од тражења уништаја ове продаје као неумесног и недоказаног одбио.

Љуприја.

Саопштио **Мих. М. Радивојевић**

*) Скрећемо пажњу читалаца на одлуку II одељења Касационог Суда по истоветној ствари, а у сасвим супротном правцу.

У
Н
И
В
Е
Р
З
И
Т
Е
Т
С
К
А

В
И
Б
Л
И
О
Т
Е
К
А

III

Јавна продаја кад је неуредна мора се поништити, и ако је тужилац тражио уништај продаје са других разлога, а не са оних који је чине неуредном

(Одлука II одељења Касационог Суда).

Гаврило Павловић, из Д. Видова, у тужби својој навео је, да је пореско одељење ср. парафинског на дан 9 маја 1900 г. за наплату дужне порезе продало његово непокр. имање, ну да је ова продаја неуредна с тога, 1, што је продаја извршена на Св. Николу, те кушци услед прославе нису могли на лицитацију да дођу; 2., што су била само четири лицитанта, и они су се договорили да сваки купи по једно парче његовог имања и 3., што чиновник, који је продају вршио, није хтео допустити двојици лицитаната да лицитирају. Са ових разлога тужио је суду извршиоца продаје, и тражио је да суд ову продају као неуредну поништи.

По размотрењу тужбе, одговора и акта продаје Ћупријски првост. суд је нашао: да навод тужбичев под бр. 1 није према закону услов, да се продаја може поништити, а тако исто, да не стоје ни наводи под 2 и 3, јер ничим нису утврђени, нити је тужилац именовано доказе за њих.

Али је суд нашао, да је ова продаја неуредна с тога, што пореско одељење у списку пониса и у огласу о продаји имања није поступио по § 477. грађ. пост., да продато имање обележи и суседним имањима по имену њихову, већ је обележио само сопственицима суседних имања, а то је према § 501. гр. пост. услов за поништај продаје, па је с тога решењем својим од 24. августа 1900. год. Бр. 20.141, ову продају као неуредну поништио.

На ово решење изјавио је жалбу Касационом Суду тужени извршилац продаје, наводећи у својој жалби поред осталог »да би разлог са кога је суд ову продају поништио, био оправдан за поништај продаје, да га је жалилац у својој жалби противу продаје именовано, што је по §. 503. грађ. пост. био дужан учинити. Али кад он то већ није урадио, онда се суд није требао ни обзирати на оно, противу чега се жалилац не жали, јер све оно што је у жалби наведено, није било услов за поништај продаје, што и суд у овом решењу признаје.«

По овој жалби Касациони Суд у своме II одељењу размотрио је сва акта спора, па је нашао, да је решење судско на закону основано, и за то га је решењем својим од 20. октобра 1900 г., Бр. 8435, за снажно прогласио, а жалбу одбацио.

Ћуприја.

Саопштио Мих. М. Радивојевић.

IV.

Застарелост коначне одлуке судске о казни не почиње тећи од дана кад ту одлуку одобри Касац. Суд, већ од дана када одлука касац. суда буде кривцу саопштена; све до тога момента може бити речи само о застарелости дела.

(§§ 79 и 396 крив. законика)

По стецишној маси Петра Нешића трг. из Врање, врањски првост. суд је, решењем својим од 27 марта тек. год. Бр. 3977., на основу § 143 стец. пост. осудио презадуженога на 2 месеца затвора, за то што није пријавио суду обуставу плаћања.

По решење одобрио је и Касац. Суд, решењем својим од 20 априла тек. год. Бр. 3756, које није могло бити саопштено Петру све до 14 августа исте године, јер се Петар дотле није могао пронаћи да му се решење саопшти и ако је у два маха: 11 маја и 10 исте год., судписао полиц. власти, да Петра пронађе и суду ради извршења казне спроведе.

Пошто је од дана решења Касац. Суда — 20 априла — до дана када је Петар добављен да му се решење саопшти и над њим изврши — 14 августа — прошло више од три месеца, покренуто је од стране суда по зван. дужности питање: је ли одлука о казни над Петром застарела или није? И врањски првост. суд је, решењем својим од 14 августа тек. год. Бр. 10.160, нашао: да Петрова кривица није застарела, па га је одмах и притворио у цели извршења решења свога Бр. 3977.

Разлози судски имају два дела: први део се односи на природу самога дела из § 143 стец. пост., а други на истакнуто питање о моменту, од кога настаје застарелост одлуке о казни. Они у целости гласи:

»Казна из § 143. стец. пост. особита је казна по стец. поступку, као специјалном законик. Кад тај законик не предвиђа истакнуто питање, а установа застарелости је општа и у јавном интересу за све преступнике ма по ком закону били, то се на овај случај имају применити прописи о застарелости из општег крив. законика.

»По том законик, пак, дела за која закони доносе казну затвора већу од месец дана, преступне су природе — § 1 крив. зак. — и застаревају најмање за три године — § 7 ист. закона.

»Према томе и решење о осуди стец. дужника Петра од 27 марта тек. год. Бр. 3977. није застарило.

»Но баш и да се узме, да кривица Петрова, као административна, има застарити у року одређеном за исту кривицу од 3 месеца, — и у том случају не може се узети да је решење Касац.

Суда од 20 априла тек год. Бр. 3756 на закону основано, јер није до данас могло бити саопштено Петру што се није могао пронаћи, а због тога се ни решење судско, Бр. 3977 није могло до данас сматрати за извршно. Због тога, пак, овде није случај застарелости извршне одлуке, већ самога дела, а застарелост дела прекида се према § 396 крив. зак. сваком радњом, коју би власт по том делу предузела у циљу добављања кривца. Према томе, пошто је после решења Касац. Суда од 20 априла тек. год. следовано писмо начелству окр. врањског од 11 маја тек. год., Бр. 5088 и доцније писмо од 10 јуна тек. год., којима је презадужени Петар тражен ради саопштена решења, то су те радње судске прекинуле застарелост, јер од њих — од 10 јуна тек. год. — нема ни три месеца, потребна за застарелост дела иступне природе.« —

На ово решење суда изјавио је Касац. Суду жалбу осуђени Петар, наводећи у истој да је његова кривица застарела, за то што овде није случај застарелости дела, већ случај застарелости извршне одлуке о казни, која се застарелост не прекида тражењем осуђенога, већ само онда кад се добави, ухвати, у цели извршења одлуке о казни над њим (§ 80. а. кр. зак.).

Касац. Суд. решењем својим од 22 августа тек. год. Бр. 6784, одаацио је ову молбу Петрову, нашав да је решење врањскога суда на закону основано, но са ограничењем, да решење одобрава »без обзира на разлог судски о преступном делу«.

Овом одлуком оделења утврђено је: да *одлука о казни* почиње застаревати тек од дана кад последња судска одлука буде осуђеном саопштена, а све до дана саопштења да важе прописи о *застарелости дела*.

Из ове одлуке, може се извести даље и то: да коначне одлуке нижих судова о кажњењу постају извршне не даном кад их Касац. Суд одобри, већ кад решење Касац. Суда буде осуђеном саопштено. (Види исто мишљење г. Ценића за иступне пресуде на стр. 921 објаснења).

Што се тиче правне природе дела из § 143 стец. поступка у погледу застарелости, Касац. Суд је овом одлуком својом остао доследан ранијој одлуци своје опште седнице од 23 августа 1893 Бр. 7460 за исти случај (књ. I бр. 150 г. Максимовићеве збирке) и одлуци опште седнице од 11 јуна 1893 3932 донетој у опште за све административне казне (стр. 2 Веадисављевићеве збирке расписа и књ. I бр. 149 г. Максимовићеве збирке).

20—XII—1900 год.

Врање.

Саопштио, А. Р. Христић.

КЊИЖЕВНИ ПРЕГЛЕД

Право Трговинско од Јов. С. Миловановића, хон. наставника трговинског права у држ. трг. школи. За употребу ђака држ. трговинске школе, као и трговаца и правника у опште; а уз то закони: устројство трговач. суда, закон: трговински, о акционарским друштвима, о стечајном поступку, о јавним берзама, статут београдске берзе, узанси београд. берзе, уредба о еснафима са додацима и расписима, о потпомагању индуст. предузећа, о заштити фаб. и трг. жиг., о заштити муст. и модела и правила о извршењу ова два последња. Државно издање. Београд, штампано у државној штампарији Краљ. Србије 1899. Цена 4 динара. —

У колико се ја сећам, већ поодавна кружила је фама, како г. Миловановић спрема „Трговинско Право“, уџбеник за ђаке Држ. Трг. Школе, али који ће написати тако, да ће се њиме моћи служити и шира публика.

И у колико је опет било мени познато, ова је фама била поздрављена од сваког оног, ко је осећао празнину у нашој правној литератури за овом граном приватног права; — у овом случају у толико пре, што је г. Миловановић познат као добар правник, нарочито теоретичар, те је било оправдано очекивање читалачке публике, да ће појава ове књиге из пера г. Миловановића попунити ту празнину.

Морам признати, да сам једва чекао, чим сам књигу опазно у излогу једне овд књижаре, да до ње дођем и прочитам је, јер ме, поред добро познатог имена пишчевог, овога пута и сама дебљина књиге увераваше, да то збиља мора бити, после толико дугог времена, један исцрпан и нашироко израђен „Наука трговинског права“, који ће оправдати ону фаму онако радосно поздрављену.

Том приликом, а и доције кад сам до књиге дошао, приметио сам на корицама, да је писац погрешно у ширу публику, која ће се служити овом књигом, поред ђака држ. трг. школе и трговаца још, ставио и правнике у опште.

И ако је ово грешка формалне природе, која толико не утиче на саму садржину књиге, ипак не могу да пређем преко ње олако за то, што је, не само нелогична, него што вређа и моје правничко осећање. Јер, у колико ја могу да повучем разлику између правног факултета, као одсека Вел. Школе, и Држ. Трговачке Школе, као стручне (средње) школе, — све ми се чини, да Држ. Трг. Школа, и по своме рангу, који је за који степен нижи од Велике Школе, и по својој задаћи, па најзад ако хоћете и својом формацијом, не може никад дати веће правно знање својим слушаоцима, као што то, не само може, — него треба и мора да да својим ученицима (слушаоцима) правни факултет Вел. Школе.

Према томе нелогично је, што је г. Миловановић ставио правнике у ширу публику, и то чак и иза трговаца, кад се зна, да према степену правног и општег образовања, они морају бити на првом месту. И сад, ако је ову књигу г. Миловановић спремао у главном за ђаке државне трговачке школе и трговце, као што то и сам тврди у свом предговору изјавом: „да је књига за онога који хоће да буде комерцијално образован човек“ — онда у овом случају ова књига не може послужити правнику никако, не само за то, што према степену образовања за правника не може бити и оно, што је за ђака тргов. школе, као што то може бити обратно, него не може бити баш ни према горњој изјави г. Миловановића и за то, што се правник не образује у комерцијалном правцу, као што тежи ова књига.

Али ова грешка свакојачко није, нити може бити оманка пера пишчевог, — ко само добро познаје г. Миловановића, јер се овакве грешке не могу десити човеку, кога, не само ја, него и шира публика, зна и поштује као потпуно образована и правника и човека. И ако ми се допустити да у овој грешци потражим праву тенденцију пишчеву, све ми се чини, да би у том случају нашао то, да је писац, стављајући ову нелогичност, имао у виду, не потребу ове књиге и за правнике, већ други један практичан разлог а тај је, да књигом заинтересује шири читалачки круг, како би у већем броју прошла.

Нека ми се не пребаци, што сам се дуже позабавио овом формалном грешком, која на први поглед може изгледати безпредметном ствари. Међутим у ствари тако није, јер се искреност, па према томе и доброта књиге има да цени према ономе: „шта се хтело“ и ономе: „шта се написало.“ И као што видимо

већ на први поглед код г. Миловановића у овој његовој књизи не стоје у хармонији ове две ствари. А да таква књига не може постићи жељени резултат више је но сигурно, пошто онај, који буде читао такву књигу или ће, ако му је предмет познат, одмах увидети да је и писац и читалац у обмани, или ће, ако му је предмет непознат, добити погрешне појмове о ономе: што се хтело и ономе што се написало.

Али све то још није утицало тако на мене, као кад сам узео књигу и разгледао је. Морам признати, да је тек тада код мене настало право разочарење. Ја нисам могао замислити, да ће од онако дебеле књиге доћи једва једна трећина исте на наук о трговинском праву, а све остало да ће отићи на оне уз наук на корицама изређане законе и уредбе, разне формуларе и тма божја примедба, и то у толикој мери и у таквој величини, да поготову сачињавају још једну нову књигу, јер нису, као обично, у неколико редова, већ заузимају неколико страна и листова, изузев оно два, три реда, која нису дошла под примедбу тако, да се не зна шта је главно, да ли оно што је под примедбом, санђим као пишчево (не других аутора) објашњење у неколико страна и листова, или, пак оно што је ван ње у два, три реда као главни текст; и на шта, најзад, треба читалац, односно ученик тргов. школе, да обрати више пажње: да ли на примедбе као споредан текст, или на редове ван примедбе, као главни текст, кад се зна, да, нарочито у Ђачком свету, па Бога ми и у опште и у ширем читалачком свету, остају готово редовно неопажене ове примедбе, јер се сматрају као нешто споредно од главног текста? —

Право да вам кажем, тад почех и ја размишљати о томе: шта је у истини хтео г. Миловановић, кад је написао ову књигу? —

У том размишљању нисам се дуго мучио. Загонетка је била одмах решена, чим сам опазио на корицама „*државно издање*“. Г. Миловановић је, дакле, хтео, поред наука о трговин. праву, и да потпомогне у главном Српску Државу у издавању једног новог зборника закона и уредаба, који се тичу трговинског права и његових институција.

Шта се нас правника практичара тиче, нарочито адвоката, мислим, да ћу погодити жељу свију, ако се овим путем у име свију захвалим г. Миловановићу на уложеном труду око израде овога зборника.

Толико у опште речено о овој књизи. А сад да пређем на садржину књиге.

Као што смо видели, наслов је књиге: „Трговинско Право.“ Према томе г. Миловановић се морао држати строго у границама овога наслова. Међутим он то није чинио. У овој књизи наћи

ете врло много теорије и врло много дефиниција, које по своме комплексу не долазе у правну, већ или трговинску или финансијску или најзад економску науку, и које, истина, све имају везе са правном науком, али које се битно разликују од ње.

Карактеристично је, да г. Миловановић пише о трговинском праву, а нигде нећете наћи дефиницију о праву у опште. А учити некога нечему — у овој књизи о праву — а не дати му прави појам о томе, то је толико исто, колико и не учити га.

Г. Миловановић, пишући трговинско право, требао је почети прво са познавањем појма о праву у опште, па тек онда да пређе на остало. Међутим он напротив почиње прво са познавањем појма о размени, да би из ње извео прву дефиницију о трговини, као да му је предмет књиге не правна већ трговинска наука. И говорећи у главном о трговини, њеним врстама и установама, које су везане за трговину, уметнуо је и дефиницију о трговинском праву тако, да изгледа према месту и предмету о коме се пише на том месту као да је она нешто споредно, а главна реч да је о трговини; док у ствари треба да је обратан.

Шта више и ова дефиниција онаква, каква је, није као што треба. Тако г. Миловановић дефинише трговинско право овим речима:

„Трговинско је право скуп оних прописа, који се односе на трговачке послове и на лица која их раде.“

Ова је дефиниција непотпуна, јер се из ње не види, да се трговин. право односи и на све односе између трговаца и банкара због трговине, јер нити су сви послови, које раде трговци строго по закону трговински, нити су опет сва лица која раде трговинске послове трговци, те да се према горњој дефиницији може јасно видети, да се трговинско право односи и на трговце.

Али ова дефиниција трговин. права има једну још већу грешку која се састоји у томе, што, према композицији горње дефиниције трговин. права, изгледа, као да се трговинско право односи на све трговачке послове у опште узев, без икаквог ограничења. Међутим у ствари тако није, јер би онда таква дефиниција била сувише широка. — прелазила би границе свога третирања. Ево зашто.

Ми знамо, да се, поводом трговине, порађају и такви послови из којих се развијају после правни односи не само између појединаца као приват. лица с једне стране и јавних власти с друге стране. И од свију тих трговачких послова у опште узев, трговачко право, као једна грана опште приватног права, расправља само оне послове, који развијају правне односе између приватних лица, дакле који улазе чисто у круг приватног права, а све остале издваја и оставља другим наукама.

WWW.UNIBELGRADE.COM
УНИВЕРЗИТЕТСКА
БИБЛИОТЕКА

Према овоме, читаоци виде да она дефиниција тргов. права, коју нам даје г. Миловановић није добра. Збиља чудновата ствар, да се још и овакве грешке могу провући човеку, који ужива глас доброг правника и практичара, а нарочито теоретичара.

Рекао сам напред, да у овој књизи има и онога што не долази у опсег науке о трговачком праву, већ у опсег оних напред именованих наука. Да не би изгледало ово као парадирање, нека ми се допусти да то своје мишљење и оправдам.

Тако, ако је више успут морала доћи са неколико речи историја о постанку трговине и њена дефиниција, мислим, да је било излишно ићи још даље, па писати у трговинском праву и о врстама трговине, о користима и подели њеној, о појму и врстама робе, о појму и врстама цене, о новцу и т. д. Пошто све то не долази у круг науке о трговинском праву. То је бар јасно.

И сад кад узмете ту околност, да у књизи има и ствари, које нису требале ући у трговинско право, јер оне не могу бити предмет третирања ове науке, па је вежете и са тим фактима, да ни начин писања и изражавања појединих мисли не одговара потребама правне науке — онда збиља морам да поновим, да оно што се хтело да пише и оно што се написало не стоји у хармонији у овој књизи господ. Миловановића. Ништа не смета то, што је ова књига више намењена ђацима тргов. школе и трговцима јер, ако се и они уче правној науци, онда се и они морају научити онако, како ће се доцније користити знањем *правне*, а не друге које науке.

Врло је незгодно, па чак и неразумно дошла на стр. 284 она рубрика „Способност малолетника“, јер се не зна за шта је ту: да ли за то да се види да и малолетници могу трговати, или за то, да се види да они у опште не могу трговати. За неука читаоца биће веома тешко извести праву намеру пишчеву; па не само то, него и тешко разумети зашто је у опште та рубрика ту.

Међутим она је последица погрешно схваћеног и представљеног појимања: ко је трговац? — Г. Миловановић на страни 27-ој вели: „да неко јесте трговац треба: 1. „да врши трговинске послове и 2., да му је то обично занимање“, — изостављајући и један трећи, тако исто важан услов за трговца, а тај је да он буде још и *правно способно лице* за трговање.

И да је то изнео — а то је, признаће и сам, грешка, што је пропустио — онда би она рубрика о способности малолетника за читаоца била јасна и одређена, јер би се видело, да она представља изузетак од општег правила: „да је малолетник неспособно правно лице у опште на и за трговање.“ А услед те грешке што г. Миловановић није везао за настапак трговца и услов о способности

лица, дошло је и то, да није у опште ни проговорио о способности односно неспособности трговца, а отуда опет и то, да се нигде не спомиње, да не могу бити трговци ни глуво-неми, ни умно-оболели, ни судом проглашене распикуће за то, што се и сва ова лица по закону сматрају за малолетна. Рубрика о способности односно неспособности трговца јесте у трговач. праву једна од врло важних, јер се вредност трговисног посла цени с обзиром и на овај услов трговца. Стога је грешка, што она није обрађена.

Код рубрике „жена удата,“ на истој страни (која у ствари није требала бити самостална рубрика, него је требала доћи под речену рубрику „способност малолетника“, јер се и она сматра као малолетник без обзира на број година, док год је под влашћу свога мужа —) треба изоставити: „а има 17. година“, јер овако, како је написано изгледало би, да мора добити одобрење мужа, као малолетна, само у том случају кад има 17. година.

Ова клауза од 17 година не односи се само на жену, него у опште на малолетна лица, као што је то г. Миловановић казао у рубрици о способности малолетника, према томе она је код способности односно неспособности удате жене излишна, кад се зна да је и удата жена малолетна.

Ја не замишљам да је г. Миловановић тако и мислио, како је написао; ја само исправљам оно, што би се могло погрешно разумети из онога, што је написано.

На стр. 145., говорећи о потпису издатеља г. Миловановић вели: *„Потпис се ставља на дну менице десно. Не може бити штапан или литографисан: но поред потписа може бити штамбиљ.“*

Подвучени текст г. Миловановића чак је и за мене не разумљив, а за почетника тим пре. Ја не могу да разумем: да ли је г. Миловановић тиме хтео да каже да поред потписа издатељевог може бити и његов штамбиљ, или је хтео да каже да се потпис издатеља може и штамбиљом (факсимилом) учинити. У првом случају штамбиљ је излишан, а у другом пак невредећ. Нејасност мисли јако утиче на правилно разумевање онога што се мислило и онога што се написало. С тога је требало избегавати овако амфиболичне мисли. На страни 149-ој г. Миловановић вели:

„Трасант је прави и главни дужник; јер трасат кад издаје меницу обећава ремитенту, да ће му исту трасант платити.“

Ово већ није грешка стила; ово више личи на незнање. Коме је познато менично право, тај мора знати, да трасат на меници, све догле, док меницу не прими, не представља никакво обвезно лице, те према томе још мање може играти улогу главног дужника. Дакле, у место речи трасат, треба да стоји акцептант, а то није мала грешка.

На страни 159-ој, говорећи о клаузи „без обвезе (ohne obligo, sine obligo, sans garantie) г. Миловановић вели: „*да индосант њоме себе ослобођава обавезе по меници.*“

Међутим не наглашује ништа о томе, да ли се овом клаузом може послужити и трасант код вучених меница на сопствену наредбу, кад је он код оваке менице и трасант и индосант, те би према горњем изишло, да се овом клаузом у овом случају може и трасант користити. Док у ствари, и у пракси и у теорији код нас, расправљено је то питање за трасанта негативно, т. ј. да према природи обавезе његове и постанку менице, трасант се не може ослободити обавезе горњом клаузом. (Угледом на француску теорију и законодавство, које је служило за базис нашем меничном законику.)

Ово је било потребно изнети од многих других ствари, које су ушле у ову књигу, као излишне.

На страни 173-ој, говорећи о преносу (жироиндосману) г. Миловановић вели:

„1. Ако се стави име онога на кога се преноси, онда је пун индосамент или индосамент са именом.“

А одмах затим на стр. 174-ој у рубрици „Облик индосамента“ вели: „у пуном индосаменту мора бити: Име индосатора, примљена вредност, датум преноса и име индосанта“.

Читалац, неук меничном праву, не би се умео наћи кад би прочитао ово о пуном преносу. Јер, док у дефиницији пуног преноса — а она је главна за ученика — на стр. 173-ој стоји, да је пун пренос, кад се стави само име онога на кога се преноси, дотле опет на страни 174-ој представљајући облик овог преноса стоји, да пун пренос мора имати поред имена онога на кога се преноси меница (индосатора) још и оно, што је наведено у оној рубрици о облику преноса.

Карактеристично је, да у оба случаја и у дефиницији, и у представљању облика пуног преноса, г. Миловановић није дао ученику, читаоцу, прави појам о пуном преносу, јер нити је пун пренос оно, како он то дефинише на стр. 173, нити је оно, како га представља обликом на стр. 174-ој.

Доказ је за то сâм онај његов наведени пример на страни 174-ој који гласи:

„За мене платите по наредби г-на Гргура Илића. Вредност примљена. Београд 28. дек. 1898. Бранко Нешић.“

Из истог се види, да поред свију оних реквизита за пун пренос, који се траже за битност његову и које је изнео г. Миловановић на стр. 174-ој, нема оне клаузе која чини меницу преносивим папиром а то је оно: „по наредби“, а коју је опет у свом примеру метуо.

Пун пренос који у себи нема ове клаузе: „по наредби“ није пун пренос већ просто пуномоћје.

Према овоме, читаоци ће сами увидети, колику је капиталну грешку учинио г. Миловановић, кад је у свом уџбенику представио појам пуног преноса овако, како га изнесмо.

Даље, на страни 211-ој, говорећи о праву авалисте (меничног јемца), г. Миловановић вели:

»Авалиста нема права регреса према ономе, за кога је јемчио; али има према његовим претходницима.«

Ово не стоји у истини, јер ни једним закон. прописом трговач. закона није забрањено авалисти (меничном јемцу), да тражи регрес од оног меничног дужника за кога је јемчио. Према томе, кад тај трговачки закон не забрањује, а нема специјалног прописа којим би се регулисало у овом случају право регреса меничног јемца; онда у том случају важе општи прописи приват. права грађан. закона) по којем онај, ко плати за другога, има права наплате од њега (§. 833. гр. зак.). Па не само, да такво тумачење и извођење права авалисте не одговара нашем позитивном праву, него г. Миловановић не означаје а ја не знам да постоји који аутор, који би, изузетно од општег права, заступао овако гледиште. Г. Миловановић кад не именује аутора, значи да је тај аутор он сâм.

На страни 219-ој, и многим другим, г. Миловановић документује, да је побркао појмове о акцептанту и трасанту. Тако у наведеној страни стоји:

»Трасат при исплати треба да нази на ово:

1., да плати

2., кад плати да узме меницу на којој је његов потпис. Ако има више и т. д.«

Чим трасат плаћа меницу на којој је његов потпис, онда он више није трасат, већ акцептант. И према томе место речи: »трасат«, треба да стоји: акцептант.

На стр. 224-ој г. Миловановић даје овакву дефиницију о протесту:

»Протест (Protest, Protêst) је дакле јавна исправа са којом се доказује, да трасат није меницу платио.«

На првом месту ово није дефиниција протеста, јер се протестом доказује не само неисплата, него и непријем и случај кад акцептант падне у презадужено стање, услед чега постоје и три врсте протеста: 1., протест због неисплате, 2., протест због непријема и 3., протест ради обезбеђења.

И на истој страни говорећи о врстама протеста г. Миловановић вели: »да је протест због неисплате, дакле јавна исправа, која се мора подићи, ако се хоће према претходницима да задобије право регреса, и то у случају кад трасат не плати никако или не онако, како по гласу менице треба«.

WWW.UNILIB.RS

УНИВЕРЗИТЕТСКА ВИБЛИОТЕКА

Ко зна природу уговора о издању, који закључују између себе трасант (издавалац) и ремитент (поверилац), и који је уговор природна основа менице, те се као такав у целини и преноси на сваког доцнијег меничног дужника односно повериоца (притежатеља) — тај свакојачко не би могао написати овако о протесту због неисплате. Природа уговора о издању састоји се с једне стране у обећању трасантовом, да ће трасат меницу примити до рока и о року је платити, пошто ће дотле трасант (издавалац) снабдеи трасата одн. акцентанта покрићем (меничном сумом), а с друге у дужности ремитента (притежатеља, повериоца) да овај презентира меницу на пријем трасату до рока, јер се обећање трасантово (издавачево) не може друкчије ни извршити, ако ремитент своју дужност не учини, т. ј. меницу не поднесе трасату на акцент.

Та је дужност ремитентова санкционисана правом, да подигне протест због непријема, на случај, ако трасат приликом презентирања не буде хтео да прими (акцентира) меницу и тиме докаже издаваоцу (трасанту), да се његово обећање није испунило, и да услед тога потиче његово — ремитентово — право тражења обезбеђења од трасанта, пре рока ради сигурности исплате меничне суме о року, пошто се примљеном вредношћу у меници означеној трасант и користио. И у случају, да ремитент, према уговору о издању, не поднесе трасату меницу на пријем, или због тога не поднесе протест због непријема, онда он — ремитент — у том случају рескира право наплате меничне суме од трасанта, јер би у том случају трасант имао права, ако је своје обећање по уговору о издању испунио, доказивати да је на време, пре рока, снабдео трасата покрићем, и да према томе он није више менично одговоран, већ да је исплата изостала кривицом ремитента, који, према уговору о издању, није поднео трасату меницу на пријем и то доказао протестом због непријема, а међутим знао је, да је морао то учинити и новац од трасата примити.

На случај, пак, да је трасат приликом презентације примио (акцентирао) меницу: али о року меничну суму није хтео исплатити — онда у том случају ремитент има права тражити протест због неисплате. *Протест због неисплате код вучених меница подиже се зато, да се докаже, дакле, да акцентант није о року платио меницу према уговору о издању.* (СВРШИТЕ СЕ)

Ђ. Карајовановић, адв.

Clemens, Justus, Strafrecht und Politik. Kriminalpolitische Gedanken eines alten Richters. Berlin, Otto Liebmann, 1898. 102 S. Mark 1,60.

Под горњим псевдонимом један судски чиновник баца поглед на своје тридесетогодишње искуство у служби, и на основу њега

ни предлоге за реформу кривичнога права и поступка. Неприкосновеност судије потпомогла би се тиме, што би му се одузело право, да на претресу саслушава сведоке и испитује оптуженога. Да би се дошло до пресуда, које се слажу са народном правном свешћу, требало би додати судије лајике к судећем колегијуму, и требало би укинути свако право на жалбу. Вођење истраге и оптуживање треба пренети на једнога истражнога судију. Код моралног лудила предлаже да се дотични чува у нарочитом заводу; казну депортације одбија с опширним разлагањем; условну осуду оставља потпуно судији, и захтева да се донесе општи закон о извршењу казни.

Као што примери показују, књижица ова је пуна интересности.

Krüger Paulus, Justiniani Institutiones rec. Ed. alt. Berlin, (Weidemann), 1899. 175 S. Mark 1,60.

Ово је ручно издање Институција по угледу на текстове латинских и грчких писаца, које је издала иста издавачка фирма. Текст овога издања скоро је сасвим исти, као и у издању *Corpus-a juris civilis*. Места, која су извађена из Гајевих Институција обележена су у тексту једним, на жалост нејасним знаком. У примедбама су тачно означена места класичних правника, која су служила као углед. Ово ће издање добро послужити сада, када се покаже већа пажња учебном плану за вежбање почетника.

Schollenberger, Dr. J., Professor an der Universität Zürich. Grundriss des Staatsund Verwaltungsrechtes der Sthweizerischen Kantone I Band. das Staatsrecht. Zürich (Kommissionsverlag Leeman) 1900. 384 S.

Овој књизи претходила је II књига, Административно право. Унутарња управа, и III књига, Административно право. Спољна управа и поступак административни. Овим је довршено једно велико и трудно дело, које је један, на научном систему основани, путоваћа кроз један метеж од 25 различних државних права и администрација провео. Претрпност материјала изискивала је веома кратко излагање, те су и изрази до крајности скраћени. Али је за то ипак оријентација по целој делу добра и поуздана. Онај ко би хтео да се упусти у појединости, упућује се на многе изворе и на литературу, која је свакако доста сиромашна.

Књига је ова од велике вредности за упоредно право. За швајцарца је књига од практичне вредности, а у другим земљама књига ће служити као ручна и саветодавац за међународни саобраћај са швајцарским властима.

Suess, Dr. Emil, *Die Stellung der Parteien im modernen Strafprocess. Eine strafprocessuale Abhandlung in rechtsvergleichender Darstellung.* Wien, Manz 1898. 8° 465.

У овом делу говори се о заинтересованим странама у кривичном спору и њиховом положају за време претходне и главне истраге па до коначне расправе кривичног дела, износећи упоредно одредбе аустријског, немачког, француског и енглеског права. У овоме излагању налази се уједно и програм за реформу, који се у главnome састоји из ових тачака: независност државног тужиоштва; установа државног тужиоштва код касационог суда као чувара закона, по угледу на француско и аустријско законодавство; установа јавног браниоштва и подела рада међу правобраниоцима, како би се постигла што боља одбрана; претварање претходне истраге у јаван претрес заинтересованих странака; укидање притвора за време ислеђења, због опасности утицањем на ток истраге; и да претресом руководе парничне стране. Ово је у главnome садржина овога дела.

Дело је свакако интересно, и ако се у свему не би могли с писцем сложити.

Praes. Prinios k razvoju pojma obveze u rimskom pravu. Napisao Dr. Vilim Graber. (Zagreb 1898).

У овој расправи г. Грабер покушао је да објасни обавезу *praes-a*, о чијем карактеру писци нису сагласни. Скоро сви аутори узимају, да је та „*obveza publicističke naravi*“; али између њих има и таквих, који су мишљења да се неко као *praes* могао обвезати само насрам државе за њене трајбине. Расправа ова заслужује пажњу са исцрпности са којом је горње питање третирано, а та је исцрпност код писца била могућа, јер се, из многобројних навода, види, да је врло добро упознат са правном литературом у којој је исто питање, са већом или мањом опширношћу, расправљано.

Г. Грабер био је љубазан те је, преко нашега Министарства Просвете, послао за библиотеку Правничкога факултета и професора грађ. права на том факултету, два примерка како горње расправе тако и ових своји дела: *Prava zakonske, nezakonske i pozakonjene te pod svoju uzete djetce*, и *Prava djece s osobitim obzirom na brak, obitelj i nasljedstvo*. Прво дело издао је г. Грабер 1888., а друго 1893. Као што се то и из наслова њиховога види, г. Грабер се у тим радовима бави породичним правом са гледишта деце. Писац то важно и, по обиму велико, питање третира не само са гледишта данашњега позитивног права, већ га посматра у целом

УНИВЕРЗИТЕТСКА
БИБЛИОТЕКА

WWW.UNILIB.RS

његовом историском развићу, служећи се при том разноврсним изворима, у главном немачким. Из почетка задатак који је г. Грабер себи поставио у овим делима препоручују их нарочито правничкој публици. Специјално ови радови г. Грабера за нас имају вредности, јер се он у њима дотичне и аустријскога права, које је нашем законодавству служило као модел при изради грађанскога законика.

Пажња коју је г. Грабер указао нашем Правничком факултету својим поклоном значајна је и по томе, што је она свакако доказ наше умне заједнице са Хрватима, која ће, надамо се, временом изравнати и наше разлике политичке, разлике које су подстакли и подстичу добро познати непријатељи српско-хрватскога зближења.

Asser T. M. C. La convention de la Hage, du 14 novembre 1896, relative à la Procédure Civile, par. — p. t. La Hage (Belinfante Frères) 1901. в. 8e VII. 1,60.

Познато је, како је Институт за Међународно Право, још од првих дана свога постанка обратио био велики део своје пажње питању о кодификовању Особног Међународног Права, и како су највећи поборници у том правцу били: пок. Мамчини, познати италијански правник и позиви министар спољних послова и Асер, холандски државни саветник. Пропаганда Института успела је, те је после извесног низа година образована у Хагу међународна конференција у ову сврху, у којој су узеле удела све виђеније државе, па и Румунија. Та је конференција свршила велики део својих послова, те се њен председник г. Асер одлучио, да објави и за шири круг њене радове у низу књига под насловом: *La Codification du Droit International Privé*. Прва од тих књига пред нама је добротом самога г. Асера, и у њој је увод с утврђеним међународним одредбама о Грађанском Поступку, које су углављене и потписане у Хагу новембра 1896, а које су ступиле на снагу 13/25 маја 1899. Парађене су и утврђене још и одредбе о браку, о његовом разводу и о деоби брачних добара, о наслеђу и старатељству, те нам г. Асер обећава, да ће и њих овако издати, пошто добију потребну потврду. У овој књизи су и сви важнији приуговорни радови, а уз то је дат и преглед свих расправа, објављених у појединим европским и америчким часописима о радовима ове конференције. Читаоцима нашег листа познато је име овога писца и његов велики научни глас, те нам није потребно да им о његовој књизи више говоримо. Исто тако је излишно говорити им о великоме значају Особног Међународног Права, који

WWW.UNILIB.RS

У
Н
И
В
Е
Р
З
И
Т
Е
Т
С
К
А

В
И
Б
Л
И
О
Т
Е
К
А

У наше време још увек непрестано расте. Ми нисмо имали могућности да сазнамо, да ли је и наша отаџбина приступила овој конференцији, т.ј. да ли ју је накнадно потписала.

Суботић Вој. М. д-р. Један случај симулације лудила. — Лудило гањања, убиство и покушај убиства. Београд (држ. штампарија) 1900. 8° 59 и 21.

Секундарни лекар у болници за душевне болести у Београду, писац ових прилога већ је довољно познат нашим читаоцима са својим досадашњим радовима. Ови његови радови, који се појављују као прилози грађи за судску психијатрију, и који треба да образују засебну збирку посматрања *Из болнице за душевне болести у Београду*, заслужују нарочиту пажњу наших криминалиста, те ради тога и сматрамо за своју дужност, да на њих свратимо њихову пажњу. Први од ових радова објављен је најпре у „Српском Архиву за Целокупно Лекарство,“ други у „Полицијском Гласнику“. У првоме је доказано, да је неки Милован Николић из Цикота (окр. ужички) симуловао лудило, те је за тим осуђен на двадесет година робије; у другоме, да је Вељко Тошић из Мрчајеваца (окр. руднички) извршио повреде два лица (од којих је једно умрло) у наступу лудила, које га је за тим потпуно обузело, те се и сад налази у болници. Не знамо, да ли ових књижица има у књијарском саобраћају ни колика им је цена.

Šilović d-r Josip, Sloboda Volje i Kazneno Pravo. Zagreb (kralj. zemaljska tiskara) 1898. 8° 25.

Случајно је пропуштено, да се у своје време обрати пажња нашим читаоцима на овај говор нашега уваженог колеге у Загребу, што га је држао као ректор свеучилишта још 18 октобра године 1898. У обиму, који је условљен оваквом природом г. Шиловић нам износи у збијеним, али врло јасним потезима велики проблем о слободи воље, у колико он занима правника, па се, излажући разне погледе, придружује онима који су присталице тзв. *релативног индетерминична* у овоме питању, дајући за то и своје разлоге.

Б Е Л Е Ж Н И К

Адвокатска конференција. — Пошто није ничим оповргнута вест, да се пред народну скупштину неће подносити пројектовани закон о јавним правозаступницима, — управа Удружења Јавних Правозаступника, у седници одржаној 19 ов. м., решила је, да се 21 јануара ове године сазову у стан Удружења на конференцију сви јавни правозаступници, у Београду. Заказаног дана одржана је конференција и на истој се претресало питање: на који начин да се подстакну надлежни фактори, да се поднесе народној скупштини спремљени пројект закона о правозаступницима: да ли нарочитим изасланством или да се упуту писмена изјава. На конференцији је пало доста разлога и за једно и за друго; али је на завршетку донесена једногласна одлука, да се то питање остави Управи Удружења Јавних Правозаступника, да га она реши како нађе да је најумесније.

Правничко Друштво на В. Школи. — Слушаоци правнога факултета наше В. Школе основали су год 1890 друштво, чији наслов горе исписасмо. Циљ је овога друштва: да изучава и претреса питања, која спадају у круг правних и друштвених наука, а нарочито да изучава право, правне установе и обичаје Српског Народа. Друштво има и своју књижицу, снабдевену са готово свима важнијим српским делима из прав. и друштвених наука, а и знатним бројем страних дела. Књижица је у прво време створена поклонима Министарства Просвете, појединих писаца и дародаваца. Међу дародавцима по броју и вредности поклоњених књига највидније место заузима г. д-р Мил. Р. Веснић, по том г. г. Ј. Ђорђевић, пуковник, Љ. Недић, П. Михајловић, д-р Ј. М. Ненадовић, Ж. Милосављевић и Анка де Дуљецки — рођ. Мијовић и т. д. Доцније је друштво увећавало своју књижицу сваке године куповањем најважнијих прав. књига из српске, француске и немачке књижевности.

Још прве године за почасне чланове Прав. Друштва изабрати су д-р В. Богишић, Г. Гершић, Ј. Авакумовић, Ђ. Павловић, Владимир Јовановић, Андра Ђорђевић, д-р М. Р. Веснић и Милован Ђ. Миловановић.

1892 год. друштво није никако радило, тако ни 1895 и 96 год., када се помишљало и радило на томе: да се „Прав. Друштво“ споји с „Побратимством“. Ну 1897 поново је почело радити и то с већом енергијом; увидело се да „Правничко Друштво“ као специјална дружина може и поред „Побратимства“ радити, развијати се и напредовати, јер има и засебно поље рада.

Од важнијих радова, који су на дружинским састанцима читани и претресани наводимо следеће: *Чистоћа језика у праву* од А. Ж. Илића; — *Утицај религије на наше законодавство* од Саве М. Маринковића; — *Међународни изборни судови и вечити мир* од Валбера, прев. М. Н. Христић; — *О смртној казни* од М. Станојевића; — *О братоубиству* од Д. Пећића; — *Право аутора* (по Блунчлију) од М. Марковића; — *Коментарисање § 242. грађ. пост.* од Св. Живчевића; — *Један проблем из политичке филозофије*: да ли репрезентативни систем суверем. држ. права одговара потпуно демокр. начелу народног суверенства, с нарочитим проматрањем срп. парламентаризма, од Љ. Васиљевића; — *Две оодлуке Кас. Суда* од Р. Јовановића; — *О корпорацијама* од Цигера, прев. Ст. Пешића; — *О трговачким пословима* превод К. Катића; — *Пропорционална и прогресивна даначка система* од Јеленка Петровића; — *О душевним особинама злочинаца* по д-ру Нав. Ellis-у написао Жив. А. Лазић; — *Политика* превод Дим. Љ. Навловића; — *Ток економског развика и нешто о природним задругама* од Мих. Силвија; — *Криминалитет и сугестија* од д-р Машке, превео Жив. А. Лазић; — *Историјски развика Држ. Савета* од Дан. Љ. Узелца; — *О рукопису злочинаца* прев. Жив. А. Лазића; — *Суд и човек* превод М. Првуловића, и *О правним обичајима* од Жив. А. Лазића.

Осим ових било је још омањих радова, говора, критика и приказа.

Прошле године Правничко је Друштво приступило једном тешком, али врло важном послу, који може бити, ако се као што треба изврши, од особито велике важности. Оно је разаслало свима интелегентнијим људима у земљи отштампана Богишићева „Упутства за прикупљање прав. обичаја“ с молбом за сурадњу. Желети је да се сви којима је могуће, и који познају наш народни живот, лате овога депога и важнога посла, шиљући друштву одговоре на послата им питања, те да ниједан кутић наше отаџбине не остане у том погледу неиспитан.

Убиство вештице. — Г. Јов. Предић адвокат и пенс. судија саопштава нам ово: „Спроведени су суду на осуду неки цигани коритари из Лукова, округа Тимочког, што су напали моткама и убили циганку, бабу од 80. година.

На претресу оптужени признали су, да су ово убиство извршили, али се бране тиме, да су они ову бабу као вештицу убили, јер она им мори децу. Један је од оптужених цигана навео, да је он једно вече видео, да је један лептир улетео у његову собу, и да је он јурио тога лептира, да га ухвати и сагори, али није могао, а после неколико дана, умрло му је дете, и он мисли да нико није уморио дете, него та баба вештица.

Бранилац главних криваца у одбрани својој сем другога навео је то: и да заслужује пажњу одбрана његових клијената, јер за иста у природи има нека тајна, па за то су и његови клијенти били убеђени, да им је убијена баба, као вештица и децу поморила.

Бранилац пак оптужених саучасника бранећи своје клијенте, само је обратио суду пажњу на олакшавне околности, а нарочито на њихову глупост и васпитање, и под каквим су околностима били и живили, а не слаже се са својим колегом браниоцем главних обвинених, да у природи има какве тајне, јер у природи не може да буде ништа тајно, јер се ту само ради, по физичним и механичким законима, као у каквој великој, и безграничној радијацији, а то што је нешто тајно у природи, то је за то, што нисмо још у стању да му прави узрок дознамо, а кад дознамо узрок, онда видимо, да су то просте ствари, и да се то слаже са природним законима, а ништа није ванприродно, наводећи примере, да су и стари наши држали, да је гром и севање муње било нешто ванприродно, а кад је нова наука то расветлила и објаснила, онда се видело, да су то просте ствари, и да узрок тога сад знају и ђаци из гимназије.

И суд је оптужене осудио за ово убиство неке две године, а неке 6 месеци. Апелациони Суд по жалби државног тужиоца повисио је казну оптуженима, те тако неки су осуђени 20 год. а неки 10 и 15 година, али ни један испод 10 година. Касациони Суд је пресуду Апелационог Суда оснажио“.

Жалити је, што нам ова ствар није саопштена у поједино-стима, нарочито с обзиром на ову празноверицу, и који од млађих писара суда, код кога је овај случај суђен, јако би нас обвезао, кад би нам послао препис главнијих забележака по овој ствари.

Истраживање и објављивање пословица у Русији. — Наш уважајени сарадник Госп. В. Богинић приказује у Gaidoz-овој *Mé-lusine* (књ. X, бр. 6; новембар 1899 јануар 1901, стр. 129—141),

та је и колико је до данас рађено у Русији на прибирању и печатању пословица, изрека, загонетака, и т. д. Он нам том приликом говори нарочито о примени Паремологије у изучавању Правне Историје. — Не хотећи да се истрчавамо пред нашим колегом „Караџићем“, ми за сад само прибележавамо ову појаву, а вратићемо се опширније на њу, ако он то не учини.

Нов доктор права. — Наш млади правник Љубиша Перишић, слушаалац правних наука на свеучилишту у Липисци проглашен је ту скоро за доктора права. — Познајући марљивост младога доктора, ми се надамо да ће он бити од користи српској правној науци, и у тој нади поздрављамо са задовољством његов дасадашњи успех.

Правне катедре. — На расписани стечај за *Административно Право* на правном факултету наше Велике Школе није се јавио ни један кандидат, те ће се јамачно и за ту грану науке морати расписати нов стечај, као што је учињено с *Кривичним Поступком*, за који се јавио једини госп. д-р Божа В. Марковић сарадник нашег листа. Нови рок стечају је крај фебруара тек. године.

Правозаступници. — Госп. Милорад Драшковић, испитани адвокат, испунио је услове чл. 3 закона о јавним правозаступницима, те га је Министар правде поставио за јавног правозаступника при смедеревском првостепеном суду. — Госп. Алекса Ђ. Поповић, бивши јавни правозаступник, испунио је услове члана 3 закона о јавним правозаступницима, и остављен је за јавног правозаступника при ужичком првостепеном суду.

Закон о изменама и допунама у закону о устројству судова. — Министар правде, Г. Настас Антоновић, пројектовао је законски предлог о изменама и допунама у закону о устројству судова. Тај свој пројект поднео је г. министар Народној Скупштини, која га је усвојила 19 овог месеца. По том закону секретари првост. судова могу бити они српским грађана, који су свршили редовно правни факултет овде или на страни, и који су служили као указни чиновници, у судској струци најмање четири године, а у другој струци најмање шест година. Секретар I класе има годишњу плату од 2500 динара, а секретар II класе 2000 динара. У секретарском звању има чиновник да одслужи најмање две године, па да очекује на даље унапређење. Писарско звање дели се на две класе: I класа са годишњом платом од 1800 динара; II класа, од 1500 динара. У писарском звању има чиновник, да проведе, ако је свршени правник најмање четири године, а остали најмање шест година, па да очекује на даље

унапређење. Звање архивара и интабулиционог протоколисте дели се на пет класа: I класа с годишњом платом од 2500 динара; II кл. од 2000 динара; III кл. од 1800 динара; IV класа од 1500 дин.; и V класа 1200 динара. У свакој од ових класа има чиновник да одлужи најмање по две године, да очекује на даље унапређење. — У устројству Апелационог Суда може бити секретар онај, који има законских услова за судију првостепеног суда Секретарско звање дели се на три класе: I кл. са годишњом платом од 4000 дин.; II кл. с платом од 3500 дин.; и III класа од 3000 динара. У свакој овој класи секретар има да остане најмање две године, па да очекује даље унапређење. Време проведено у секретарском звању рачунаће се, као судији, у године за периодску повишицу, по закону о судијама. Писарско и архиварско звање у Апелационом Суду равно је писарском и архиварском звању у првостепеном суду. — У устројству Касационог суда учињене су измене код § 2, коме треба додати, да секретар Касационог суда може бити онај који има услова за судију првостепеног суда. Секретарско звање дели се на пет класа: I класа са годишњом платом од 5500 динара, II класа са годишњом платом од 5000 дин., III класа од 4000 дин., IV класл од 3.500 дин. и V класа од 3000 дин. У свакој класи секретар има да одслужи најмање две године, па да може бити даље унапређен. Ако би секретар Касац. Суда био постављен за судију или председника првост. суда, онда ће му се време проведено у секретарском звању, и ако је у овом звању унапређен, време од дана унапређења, рачунати као судији или председнику у године за периодску повишицу по закону о судијама. Писарско и архиварско звање у Кас. Суду равно је писарском и архиварском звању у првостепеном суду. — Преглед плата судија разних судова донећемо у свесци за овом.

Нови закон о судијама чији смо нацрт донели у прошлој свесци *Бранича* потписао је Њ. В. Краљ, а уза њ су учињене извесне измене и у закону о устројству судова и још у неким споредним законима.

Спиритизам. — О овој за правнике занимљивој појави, која се код нас одомаћује у своме изопаченом значењу, изишла су у последње време на нашем језику два научна дела на која нам је дужност обратити пажњу наших читалаца. То су *Емила Јунга, Хишнотизам и сиригизам*, у преводу А. А. Ј. и Драг. Т. Владисављевића и *д-ра Бранислава Петронијевића, Сиригизам*. Обе су књиге изашле крајем прошле године, и цена им је: првој 1-20, а другој 1 динар.

Нобелова задужбина. — На основу завештаја Алфреда Бернхарда Нобела инжењера из Кристијаније од 15|27 нов. 1895 заснована је ова задужбина. Њен је смер по самоме завештању у овоме: „Главница, која се добија из несумњивих артија од вредности, образоваће задужбину, чији ће се принос годишње раздавати као награда онима, који буду учинили највише заслуга човечанству у току минуле године. Целокупна свота приноса разделиће се на пет равних делова, од којих ће се један дати ономе, који на пољу физичких наука буде учинио најважнији проналазак; други ономе који то исто буде постигао у хемији или буде у овој усавршио какав ранији изналазак; трећи ће се досудити најважнијем открићу на пољу физиологије или медицине; четврти ономе, који на пољу лепих вештина или књижевности буде створио најзнатније дело у правцу идеализма; најпосле исти део имаће да добије онај, који буде највише допринео зближавању и братимљењу народа, радећи на укидању или умањивању сталне војске, као и на образовању и ширењу конгреса за мир. Ове ће награде досуђивати: за физику и хемију Академија Наука у Стокхолму; за радове из физиологије и Медицине, Карлов Институт у истом граду; за књижевност и уметност, Стокхолмска академија: најпосле за дело умиривања народа, један одбор норвешког Стортинга, који ће образовати његових пет чланова. Моја је изречна жеља, да се при досуђивању награда не води рачун о држављанству односно народности оних који би били у питању, већ да се ове дају најдостојнијем, без обзира на то, да ли је он скандинавац или не. — С год. 1900 ова је задужбина ступила у живот. Њене привремене одредбе о праву на подношење предлога за награду оних, који су се одликовали по тачци петој завештања у главном су у овоме: Право да предлажу лица за награду по овој тачци имају: а, чланови норвешког Нобеловог Одбора, б, чланови законодавних тела и влада разних земаља, в, чланови одбора Међупарламентарног Савеза, г, чланови сталног одбора Лиге Мира, д, чланови Института за Међународно Право, е, свеучилишни професори права, политичких наука историје и философије, и е, лица и удружења, која би већ била награђена из ове задужбине. — Како је заузимањем г. Светомира Николајевића држ. саветника и наша Скупштина ушла у Међупарламентарни Савез, то је српска секција овога ових дана донела у овом погледу своју одлуку, пошто су у њу ушли још и г.г. д-р Станојло Вукчевић, проф. Михаило Поповић и још неки посланици. По тој ствари тражено је ових дана мишљење из Кристијаније и од нашег уредника као правог члана Института за Међународно Право, а јамачно ће бити тражено и од других лица, предвиђених

правилнику. Надати се, да ће и Срби показати својом готовошћу, да на постављена им питања одговоре: колико умеју ценити намере и заслуге великога покојника, који је огромну своју тековину наменио побољшању и срећи свега човечанства. Главница задужбине мора да је огромна, кад је главна њена управа по одобрењу краља Шведске могла одлучити, да одмах стави на расположење одборима за прве издатке око уређења и отпочињања радова огромну своту од 1,500.000 круна.

Велики добротвор. — Покојни архимандрит Н. Дучић, који има својих заслуга и за правне науке у Србији, завештао је све своје имање на разне добротворне циљеве. Тако: *Српској Академији Наука* оставио је 40 акција Народне Банке, 5 државних и 5 дуванских лозова (у укупној вредности 17.200 динара) као и све своје књижевне радове и примања од његових књига, да Академија образује *фонд Архимандрита Никифора Дучића*, па из приноса тога капитала да се даје годишња награда за једну расправу, монографију или цело дело из српске историје политичке, војничке и црквене, или из српске филологије, географије и етнографије у опште. А кад се фонд умножи може се одређивати награда и на друге културне потребе у Српству: *Богословији* београдској оставио је сву своју библиотеку да се ту храни под именом *„Књижница Архимандрита Никифора Дучића“*; *Српском Народном Музеју*: сва своја одличја архимандритска и светска, одело и оружје своје; *цркви Св. Саве* у Београду: иконе Матере божјије Иверске и Св. Ђорђа. Затим: манастиру Дужи у Херцеговини 500., манастиру цетињском 200, цркви Св. Саве, „Братство“ удружењу богослова, монашком удружењу, свештеничком удружењу, дому сиротне деце, дому глувонеме деце, друштву Св. Саве, општини београдској за сиротињу, цркви Мале Госпође у Лугу на Требишници, српској школи у требињу, манастиру Житомишљићу на Неретви, Српском певачком друштву „Гусле“ у Мостару, Српском певачком друштву „Слога“ у Дубровнику, Српском певачком друштву „Слога“ у Сарајеву, и друштву Братство Св. Саве у Карловцима по 100 динара. — Тако се лепо одужио овај добри служитељ Божја олтара своме народу и овековечно своје име. Нека је хвала и слава имену Архимандрита Дучића и вечан му помен!

WWW.UNILIB.SR

У
Н
И
В
Е
Р
З
И
Т
Е
Т
С
К
А

В
И
Б
Л
И
О
Т
Е
К
А